

ΣΧΟΛΗ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΦΑΡΜΟΓΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

“Πως αντιλαμβάνονται οι Έλληνες το γυναικείο φύλο: μια ποιοτική διερεύνηση σε ένα μικρό δείγμα πολιτών”

ΠΟΥΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΑ, (4206)

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: ΓΙΑΝΝΑΚΑΚΗ ΜΑΡΙΝΑ - ΣΤΕΦΑΝΙΑ

ΚΑΣΤΟΡΙΑ, 2024

Περίληψη

Παρά το γεγονός ότι η γυναίκα έχει κερδίσει σημαντικά δικαιώματα τον τελευταίο αιώνα, εξακολουθεί σήμερα να βιώνει διακρίσεις, προκαταλήψεις και στερεοτυπικές αντιλήψεις. Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η διερεύνηση της αντίληψης των Ελλήνων για τη γυναίκα. Πραγματοποιήθηκε ποιοτική μελέτη και τα δεδομένα συλλέχθηκαν με προσωπικές συνεντεύξεις από 8 άτομα. Η επεξεργασία τους έγινε με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι εξακολουθούν να υφίστανται σημαντικές στερεοτυπικές αντιλήψεις για τη γυναίκα στην Ελλάδα σήμερα, καθώς αυτή γίνεται αντιληπτή με βάση τους παραδοσιακούς στερεοτυπικούς ρόλους της. Επιπλέον, υφίστανται φαινόμενα ανισότητας και έμφυλης βίας με πολλές διαφορετικές μορφές, σε πολλές πτυχές της κοινωνίας από πολλούς και διαφορετικούς θύτες. Αιτίες των φαινομένων αυτών βρέθηκε πως είναι το πολιτισμικό πλαίσιο της Ελλάδας και έντονη επιρροή της από τη θρησκεία, η ανατροφή και η διαπαιδαγώγηση των παιδιών και τα συναισθήματα ανωτερότητας των αντρών. Η αντιμετώπιση των φαινομένων αυτών απαιτεί μια ολιστική προσέγγιση, με παρέμβαση σε διαφορετικούς τομείς, όπως η εκπαίδευση, η πολιτική, η δικαιοσύνη και η υγεία.

Λέξεις κλειδιά: *γυναίκα, αντίληψη για τη γυναίκα, έμφυλη ανισότητα, έμφυλη βία, στερεότυπα, διακρίσεις, Ελλάδα*

Abstract

Even though women have gained significant rights in the last century, they still today experience discrimination, prejudice, and stereotypes. The purpose of the present study was to investigate the Greeks' perception of women. A qualitative study was conducted, and data were collected through personal interviews with 8 individuals. They were processed using the method of thematic analysis. The results showed that there are still significant stereotypical perceptions of women in Greece today, as they are perceived based on their traditional stereotypical roles. In addition, there are phenomena of inequality and gender-based violence in many different forms, in many aspects of society by many different perpetrators. The causes of these phenomena were found to be the cultural context of Greece and its strong influence from religion, the upbringing and education of children and the feelings of superiority of men. Addressing these phenomena requires a holistic approach, with intervention in different sectors, such as education, politics, justice, and health.

Key words: *woman, perception of women, gender inequality, gender violence, stereotypes, discrimination, Greece*

Περιεχόμενα

Περίληψη	2
Abstract	3
Κατάλογος πινάκων	7
Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή	8
1.1 Το ερευνητικό πρόβλημα	8
1.2 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα	9
1.3 Σημασία της έρευνας	10
1.4 Δομή της μελέτης.....	10
Κεφάλαιο 2. Στερεότυπα, προκατάληψη και διακρίσεις	12
2.1 Στερεότυπα.....	12
2.1.1 Ορισμός.....	12
2.1.2 Στερεότυπα φύλου	13
2.1.3 Εξήγηση των στερεοτύπων	15
2.2 Προκατάληψη	17
2.3 Διακρίσεις	18
2.4 Αιτίες.....	19
2.5 Μορφές προκαταλήψεων και διακρίσεων	21
2.5.1 Σεξισμός.....	22
2.5.2 Άλλες μορφές προκατάληψης.....	23
2.5.3 Εναντίωση στον σεξισμό	24
2.6 Συγκαλυμμένες μορφές προκατάληψης.....	24
2.6.1 Απροθυμία προσφοράς βοήθειας.....	25
2.6.2 Πρακτική προσχηματικής παραχώρησης.....	25
2.6.3 Αντίστροφη διάκριση.....	26

2.7 Συνέπειες.....	27
2.7.1 Στίγμα	27
2.7.2 Ψυχική ευημερία.....	28
2.7.3 Στερεοτυπική απειλή.....	29
2.7.4 Αποτυχία	29
Κεφάλαιο 3. Ο ρόλος των γυναικών.....	31
3.1 Ο ρόλος των γυναικών ιστορικά.....	31
3.2 Ορισμός του φεμινισμού.....	31
3.3 Τα κύματα του φεμινισμού	32
3.3.2 Δεύτερο κύμα.....	33
3.3.3 Τρίτο κύμα	34
3.3.4 Τέταρτο κύμα.....	35
3.4 Ο ρόλος της γυναίκας σήμερα	36
3.4.1 Οικογένεια	36
3.4.2 Εργασία	38
3.4.3 Εκπαίδευση	40
3.4.4 Αθλητισμός	44
3.5 Ανασκόπηση ερευνών.....	46
Κεφάλαιο 4. Μεθοδολογία της έρευνας	51
4.1 Ερευνητική προσέγγιση	51
4.2 Η συνέντευξη ως ερευνητικό εργαλείο.....	51
4.3 Οργάνωση και διεξαγωγή των συνεντεύξεων	52
4.3.1 Ορισμός του σκοπού και των επιμέρους στόχων της έρευνας	53
4.3.2 Δημιουργία του πρωτοκόλλου της συνέντευξης.....	53
4.3.3 Εξεύρεση των ερωτώμενων	54

4.3.4 Διεξαγωγή των συνεντεύξεων	55
4.3.5 Δεοντολογικά ζητήματα.....	55
4.4 Ανάλυση δεδομένων	56
Κεφάλαιο 5. Αποτελέσματα.....	57
Κεφάλαιο 6. Συζήτηση	76
6.1 Αντίληψη των σύγχρονων Ελλήνων για τη γυναίκα	76
6.2 Αντίληψη για τη θέση και τους ρόλους της γυναίκας στη σύγχρονη κοινωνία	78
6.3 Απόψεις σχετικά με την ύπαρξη ανισότητας των φύλων σε διαφορετικές πτυχές της κοινωνίας	79
6.4 Αντιλήψεις σχετικά με φαινόμενα βίας και απόψεις σχετικά με την έμφυλη βία	80
6.5 Αιτίες ανισοτήτων και έμφυλης βίας και τρόποι αντιμετώπισης.....	81
6.6 Περιορισμοί	82
Κεφάλαιο 7. Συμπεράσματα και προτάσεις.....	83
7.1 Συμπεράσματα	83
7.2 Προτάσεις	84
7.3 Μελλοντική έρευνα.....	85
Βιβλιογραφία	86
Ξενόγλωσση.....	86
Ελληνική	92
Παράρτημα Ι. Οδηγός συνέντευξης.....	94

Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 1: Χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων.....	55
Πίνακας 2: Αποτελέσματα θεματικής ανάλυσης για το πρώτο ερευνητικό ερώτημα.....	60
Πίνακας 3: Αποτελέσματα θεματικής ανάλυσης για το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα.....	64
Πίνακας 4: Αποτελέσματα θεματικής ανάλυσης για το τρίτο ερευνητικό ερώτημα.....	68
Πίνακας 5: Αποτελέσματα θεματικής ανάλυσης για το τέταρτο ερευνητικό ερώτημα.....	70
Πίνακας 6: Αποτελέσματα θεματικής ανάλυσης για το πέμπτο ερευνητικό ερώτημα.....	74

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή

1.1 Το ερευνητικό πρόβλημα

Δύο από τα σημαντικότερα προβλήματα της ανθρωπότητας σήμερα αποτελούν η προκατάληψη και οι διακρίσεις. Η πρώτη αναφέρεται στη δυσμενή στάση απέναντι σε συγκεκριμένες ομάδες και στα μέλη τους, ενώ οι διακρίσεις αφορούν την έκδηλη συμπεριφορική έκφραση της προκατάληψης. Σύμφωνα με ερευνητικά ευρήματα, μαζί με τη φυλή και την ηλικία, το φύλο αποτελεί το σπουδαιότερο χαρακτηριστικό του ανθρώπου που αποτελεί βάση για προκατάληψη και στερεοτυποποίηση (Hogg & Vaughan, 2010). Ο σεξισμός αναφέρεται *“σε στάσεις, πεποιθήσεις και συμπεριφορές ατόμων, και πρακτικές οργανισμών, θεσμών και πολιτισμών που είτε αντανακλούν αρνητικές εκτιμήσεις ανθρώπων με βάση το φύλο τους είτε υποστηρίζουν την ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών”* (Becker *et al.*, 2014, σελ. 603). Παρά το γεγονός πως οι άνδρες πέφτουν θύματα σεξισμού, σχεδόν το σύνολο των ερευνών επικεντρώνεται στις προκαταλήψεις ενάντια των γυναικών, καθώς ιστορικά έχουν αποτελέσει σε μεγαλύτερο βαθμό θύματα διακρίσεων, λόγω, κυρίως, της χαμηλότερης θέσης ισχύος σε επίπεδο εργασίας και διακυβέρνησης (Hogg & Vaughan, 2010).

Έχουν επιτευχθεί πολύ σημαντικά βήματα προς την ισότητα των φύλων τον περασμένο αιώνα και στις δυτικές κοινωνίες η ελευθερία και οι ευκαιρίες είναι περισσότερες από ποτέ. Η νομοθετική ισότητα έχει κατά κύριο λόγο επιτευχθεί και ορισμένες γυναίκες έχουν επιτύχει να κατέχουν ισχυρές θέσεις σε επίπεδο επιχειρηματικότητας και διακυβέρνησης. Ωστόσο, παρά τη σημαντική αυτή πρόοδο, οι ανισότητες φύλου συνεχίζουν να υφίστανται (Radke *et al.*, 2016). Από τη δεκαετία του 1950, πάνω από 160 εκατομμύρια κορίτσια στην Ασία εκτιμάται ότι «λείπουν» από τον πληθυσμό λόγω βρεφοκτονίας (Hvistendahl, 2011), ενώ το 40% των εθνών σήμερα εκπαιδεύει περισσότερα αγόρια παρά κορίτσια στην πρωτοβάθμια εκπαιδευτική βαθμίδα. Επιπλέον, το ένα τρίτο των γυναικών βιώνουν βία από τον σύντροφο ή/και σεξουαλική παρενόχληση. Στη Δύση, οι γυναίκες εξακολουθούν να κερδίζουν χαμηλότερο μισθό κατά 15% συγκριτικά με τους άνδρες, όπως επίσης και να κατέχουν λιγότερες ανώτατες διοικητικές και κοινοβουλευτικές θέσεις. Σε διεθνές επίπεδο, οι γυναίκες είναι πιο πιθανό να καταλήξουν σε φτώχεια, ενώ το 98% των θυμάτων σεξουαλικής εμπορίας είναι γυναίκες ή μικρά κορίτσια. Οι ανισότητες αυτές είναι ακόμα πιο έντονες για έγχρωμες, μη ετεροφυλόφιλες και διεμφυλικές γυναίκες, καθώς επίσης και για γυναίκες που προέρχονται από αναπτυσσόμενες χώρες (Radke *et al.*, 2016).

Όσον αφορά την Ελλάδα, διατηρείται το ανδροκρατούμενο μοντέλο της ελληνικής οικογένειας των προηγούμενων δεκαετιών, με τις γυναίκες πολύ συχνά να θεωρούνται «πολίτες δεύτερης κατηγορίας», δίχως θεσμική διευκόλυνση για ενεργό συμμετοχή στην αγορά εργασίας, κοινωνική και πολιτική δραστηριότητα και εξισορρόπηση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής, ενώ συχνά αναγκάζονται να αποχωρήσουν από αμειβόμενη εργασία προκειμένου να φροντίζουν εξαρτώμενα μέλη της οικογένειας, όπως παιδιά ή ηλικιωμένους. Έρευνες έχουν δείξει ότι διατηρούνται στερεοτυπικές αντιλήψεις και προκαταλήψεις για το φύλο (Dedotsi & Paraskevoudoulou-Kollia, 2015) και πως τα δημόσια σχολικά εγχειρίδια περιέχουν ευρέως διαδεδομένες διακρίσεις κατά του γυναικείου φύλου (Gounias & Alexopoulos, 2016; Karintzaidis et al., 2016; Papadakis, 2018). Επιπλέον, η δημοφιλής μουσική της σημερινής εποχής περιλαμβάνει έντονα στοιχεία σεξιστικής γλώσσας και μισογυνισμού (Efhtymiou & Stavrakakis, 2018).

Ωστόσο, παρά τα παραπάνω στοιχεία αναφορικά με την αντιμετώπιση και την αντίληψη του γυναικείου φύλου στην Ελλάδα, δεν γνωρίζουμε εκτεταμένη ερευνητική δραστηριότητα που να παρέχει πληροφορίες σχετικά με το θέμα αυτό προερχόμενες απευθείας από τους ίδιους τους πολίτες μέσω μιας εις βάθος ποιοτικής διερεύνησης των αντιλήψεων και του τρόπου σκέψης τους. Οι περισσότερες έρευνες αφορούν ποσοτικές μετρήσεις των αντιλήψεων για το γυναικείο φύλο μεγάλου δείγματος πολιτών. Οι ποιοτικές μελέτες πάνω στο θέμα είναι λιγότερες και αφορούν κυρίως την ανάλυση δευτερογενών πηγών και αρχειακού υλικού, όπως τα εκπαιδευτικά εγχειρίδια ή τα πολιτισμικά μέσα επιρροής (π.χ. μουσική) ή στη διερεύνηση των αντιλήψεων αναφορικά με τη θέση και το ρόλο του γυναικείου φύλου σε συγκεκριμένους επαγγελματικούς τομείς (π.χ. διοικητικές θέσεις ή θέσεις στην πολιτική). Έτσι, υπολείπεται η εις βάθος (ποιοτική) περιγραφή των αντιλήψεων σχετικά με τις γυναίκες γενικά, ανεξάρτητα από συγκεκριμένες θέσεις εργασίας ή ρόλους στην πολιτική σκηνή της χώρας. Το ερευνητικό αυτό κενό σε συνδυασμό με τη σπουδαιότητα του φαινομένου αποτέλεσαν την αφορμή για τη διεξαγωγή της παρούσας μελέτης.

1.2 Σκοπός και ερευνητικά ερωτήματα

Σκοπός της παρούσας μελέτης είναι η ποιοτική διερεύνηση των αντιλήψεων των Ελλήνων για το γυναικείο φύλο. Παρακάτω παρατίθενται οι επιμέρους ερευνητικοί στόχοι, με τη μορφή ερευνητικών ερωτημάτων.

Ερευνητικά ερωτήματα:

1. Πως αντιλαμβάνονται τη γυναίκα οι σύγχρονοι Έλληνες;
2. Ποια θεωρούν ότι είναι η θέση και ποιοι οι ρόλοι της γυναίκας στη σύγχρονη κοινωνία;
3. Τι πιστεύουν σχετικά με την ύπαρξη της ανισότητας μεταξύ των φύλων; Σε ποιες πτυχές της καθημερινότητας εντοπίζουν το μεγαλύτερο πρόβλημα και γιατί;
4. Πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα αντιλαμβάνονται το φαινόμενο «βίας» στην καθημερινή κοινωνική ζωή και ποιες είναι οι απόψεις τους αναφορικά με την «έμφυλη βία»;
5. Ποιοι πιστεύουν ότι είναι οι παράγοντες επιρροής που διαμορφώνουν την υφιστάμενη αντίληψη για το γυναικείο φύλο και ποιοι είναι οι πιθανοί τρόποι βελτίωσης;

1.3 Σημασία της έρευνας

Η αναγκαιότητα της μελέτης έγκειται στα στοιχεία που αποκαλύπτουν εμφανώς την ανισότητα που ισχύει εις βάρος των γυναικών και στην ανάγκη προόδου για μια κοινωνία δικαιοσύνης και ισότητας για όλους. Παρά τα σημαντικά βήματα βελτίωσης που έχουν σημειωθεί κατά τις περασμένες δεκαετίες, οι γυναίκες σήμερα συνεχίζουν να βιώνουν ανισότητα και αρνητικές συμπεριφορές σε πολλές πτυχές της ζωής τους, καθιστώντας τες σε φανερά μειονεκτική θέση. Η παρούσα μελέτη θα συμβάλει στην περαιτέρω ανάδειξη του προβλήματος στην Ελλάδα, παρέχοντας μια πιο βαθιά και ολιστική απεικόνιση της γυναίκας στη σκέψη των σύγχρονων Ελλήνων πολιτών, με την ελπίδα ότι θα έρθουν στην επιφάνεια και πλευρές που δεν έχουν γίνει τόσο εμφανείς στις μέχρι σήμερα (ποσοτικές κυρίως) διερευνήσεις. Θα δοθούν έτσι σημαντικές πληροφορίες σε διάφορους φορείς προκειμένου να πραγματοποιηθούν σε πρακτικό επίπεδο ενέργειες προόδου. Επιπλέον, θα εμπλουτιστεί η βιβλιογραφία με πολύτιμες πρωτογενείς πληροφορίες που θα ανοίξουν τον δρόμο για περαιτέρω έρευνα, σκιαγραφώντας την υφιστάμενη κατάσταση στην Ελλάδα.

1.4 Δομή της μελέτης

Η παρούσα μελέτη αποτελείται από συνολικά 7 κεφάλαια, τα οποία είναι τα παρακάτω:

Κεφάλαιο 1. Εισαγωγή: Σκοπός του κεφαλαίου αυτού είναι η ομαλή μετάβαση του αναγνώστη στο θέμα της μελέτης. Παρουσιάζεται το ερευνητικό πρόβλημα που αποτέλεσε την αφορμή για τη διεξαγωγή της έρευνας, ο σκοπός της έρευνας, η συμβολή της και η δομή της μελέτης.

Κεφάλαιο 2. Στερεότυπα, προκατάληψη και διακρίσεις: Το πρώτο θεωρητικό μέρος της εργασίας αφορά βασικά στοιχεία τη ζητήματος προς εξέταση και πιο συγκεκριμένα, τα στερεότυπα (ορισμός και εξήγηση), την προκατάληψη και τις διακρίσεις, τις αιτίες εμφάνισής τους και τις μορφές που μπορούν να πάρουν, όπως επίσης και τις συνέπειές τους.

Κεφάλαιο 3. Ο ρόλος των γυναικών: Εδώ πραγματοποιείται μια ιστορική αναδρομή σχετικά με τον ρόλο των γυναικών, πριν και μετά την εμφάνιση του κινήματος του φεμινισμού, αλλά και στη σύγχρονη κοινωνία.

Κεφάλαιο 4. Μεθοδολογία της έρευνας: Στο πρώτο κεφάλαιο του ερευνητικού μέρους παρουσιάζεται η ερευνητική προσέγγιση που ακολουθήθηκε, το ερευνητικό εργαλείο συλλογής δεδομένων, το δείγμα και η ανάλυση δεδομένων.

Κεφάλαιο 5. Αποτελέσματα: Στο κεφάλαιο αυτό παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που προέκυψαν από την ανάλυση.

Κεφάλαιο 6. Συζήτηση: Στο κεφάλαιο αυτό συζητούνται κριτικά και με βάση τη βιβλιογραφία τα αποτελέσματα, καθώς επίσης παρατίθενται και οι περιορισμοί της έρευνας.

Κεφάλαιο 7. Συμπεράσματα και προτάσεις: Στο τελευταίο κεφάλαιο παρατίθενται τα τελικά συμπεράσματα της ερευνήτριας, οι προτάσεις και οι προτάσεις και μελλοντική έρευνα.

Κεφάλαιο 2. Στερεότυπα, προκατάληψη και διακρίσεις

2.1 Στερεότυπα

2.1.1 Ορισμός

Ο όρος «στερεότυπο» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά περί τα τέλη του 1700 για να περιγράψει μια διαδικασία τυπογραφίας κατά την οποία χρησιμοποιούνταν μεταλλικές πλάκες για την αναπαραγωγή εικόνων. Ο όρος ξεκίνησε να χρησιμοποιείται ευρέως μόλις το 1920, όταν ο δημοσιογράφος Walter Lippmann παρομοίασε τα στερεότυπα με «εικόνες στο κεφάλι» ή νοητικές αναπαραγωγές της πραγματικότητας. Από τότε, εξελίχθηκε στη σημερινή χρήση του, η οποία αφορά πεποιθήσεις που χρησιμοποιούνται από ανθρώπους για την επεξεργασία πληροφοριών ή την καθοδήγηση της συμπεριφοράς προς άτομα ή κοινωνικές ομάδες (Marx & Ko, 2019).

Το στερεότυπο σήμερα ορίζεται ως μια *“ευρέως αποδεκτή και απλοποιημένη αξιολογική εικόνα μιας κοινωνικής ομάδας και των μελών της”* (Hogg & Vaughan, 2010: 84). Σύμφωνα με το Αγγλικό Λεξικό της Οξφόρδης (Oxford English Dictionary – OED) το στερεότυπο αποτελεί *«μια ευρέως διαδεδομένη αλλά σταθερή και υπεραπλουστευμένη εικόνα ή ιδέα ενός συγκεκριμένου τύπου προσώπου ή πράγματος»*. Τα στερεότυπα αποτελούν, δηλαδή, μια καθολική γενίκευση για μια κοινωνική ομάδα (Zhao, 2022). Ειδικότερα, είναι γενικεύσεις σχετικά με τις ομάδες που εφαρμόζονται σε μεμονωμένα μέλη της ομάδας απλώς και μόνο επειδή ανήκουν σε αυτήν την ομάδα (Heilman, 2012).

Τα στερεότυπα χρησιμοποιούνται για να περιγράψουν εξωτερικά χαρακτηριστικά, προσωπικότητες, συμπεριφορές, στάσεις ή συνθήκες ζωής. Αλλά αυτό που καθορίζει ένα στερεότυπο είναι ότι η εν λόγω πεποίθηση εφαρμόζεται ευρέως σε μια ομάδα ανθρώπων και συχνά θεωρείται ότι τα μέλη της ομάδας βασίζονται αποκλειστικά στη υπαγωγή τους στην ομάδα. Επειδή αυτές οι πεποιθήσεις είναι υπεργενικεύσεις που εφαρμόζονται σε μεγάλες ομάδες ανθρώπων, είναι συχνά ανακριβείς, οδηγώντας μια μερίδα στο συμπέρασμα ότι ένα στερεότυπο είναι μια σταθερή εντύπωση, η οποία πολύ λίγο συμμορφώνεται με τα γεγονότα που προσποιείται ότι αντιπροσωπεύει. Ωστόσο, οι άνθρωποι βασίζονται σε στερεότυπα για να εξηγήσουν και να προβλέψουν τη συμπεριφορά των άλλων, εκτός από ιδανικές συνθήκες πληροφόρησης ή κινήτρων (Brandt & Reyna, 2010).

Ακόμα κι αν υπάρχει μια συνολική διαφορά μεταξύ των ομάδων που χαρακτηρίζονται με στερεότυπα, δεν θα διαφέρουν απαραίτητα όλα τα μεμονωμένα άτομα σε αυτές τις ομάδες. Για παράδειγμα, κατά μέσο όρο, οι άνδρες είναι ψηλότεροι από τις γυναίκες, αλλά αυτό δεν ισχύει για κάθε άνδρα συγκριτικά με κάθε γυναίκα. Αν και μπορεί να είναι λειτουργικά, αυτόματα, ακούσια και ακριβή συνολικά, τα στερεότυπα μπορεί να οδηγήσουν σε μεροληψία, μια ανακριβή αξιολόγηση που αντικατοπτρίζει μια γενίκευση και όχι τις αληθινές ιδιότητες ενός ατόμου (Koch et al., 2015; Ellemers, 2018).

Τα στερεότυπα αναφέρονται τόσο σε θετικές όσο και σε αρνητικές υπεργενικεύσεις ή πεποιθήσεις σχετικά με τα χαρακτηριστικά και τις συμπεριφορές ατόμων ή/και ομάδων. Για παράδειγμα, τα στερεότυπα για τις γυναίκες είναι τόσο αρνητικά (π.χ. υπερβολικά συναισθηματικές, μη διεκδικητικές) όσο και θετικά (π.χ. ενσυναισθητικές, θεραπευτικές).

Τα στερεότυπα είναι πανταχού παρόντα, καθώς μπορεί να αναφέρονται σε φυλετικές και εθνοτικές ομάδες, πολιτικές ομάδες, στο φύλο, σε κοινωνικο-δημογραφικές ομάδες και καταστάσεις, ενώ μπορεί να αναφέρονται στην προσωπικότητα, τις στάσεις και τις συμπεριφορές των ατόμων και των ομάδων αυτών (Bordalo et al., 2016; Hogg & Vaughan, 2010).

2.1.2 Στερεότυπα φύλου

Ως κοινωνική κατηγορία που παρατηρείται εύκολα, το φύλο είναι μια κοινή ένδειξη στερεοτυπικής σκέψης, με τα στερεότυπα φύλου να ενεργοποιούνται γρήγορα και αυτόματα (Koch et al., 2015). Τα στερεότυπα φύλου (ή έμφυλα στερεότυπα) είναι σταθερές γενικεύσεις σχετικά με τις ιδιότητες ανδρών και γυναικών. Εμφανίζονται σε όλη την ανθρώπινη ιστορία καθολικά και πάντα αποτελούσαν πιθανή απειλή για τα άτομα και τις ομάδες που πέφτουν θύματα στερεοτύπων. Σήμερα, έχουν εισχωρήσει ασυνείδητα σε κάθε πτυχή της ζωής του ανθρώπου, όπως είναι η εργασία και η εκπαίδευση (Heilman, 2012; Zhao, 2022).

Τα στερεότυπα για το φύλο έχουν περιγραφικές και κανονιστικές ιδιότητες. Τα περιγραφικά στερεότυπα φύλου προσδιορίζουν πώς είναι οι γυναίκες και οι άνδρες. Πολλές φορές τείνουν να προωθούν αρνητικές προσδοκίες για την απόδοση μιας γυναίκας δημιουργώντας μια αντιληπτή «έλλειψη προσαρμογής» μεταξύ των χαρακτηριστικών που πιστεύεται ότι διαθέτουν οι γυναίκες και των χαρακτηριστικών που θεωρούνται απαραίτητα για την επιτυχία σε παραδοσιακά ανδρικές

θέσεις. Τα κανονιστικά στερεότυπα για το φύλο καθορίζουν πώς πρέπει να είναι οι γυναίκες και οι άνδρες. Αυτό έχει ως συνέπεια την υποτίμηση και την παρέκκλιση των γυναικών που παραβιάζουν άμεσα ή έμμεσα τους κανόνες του φύλου. Είτε λειτουργούν περιγραφικά είτε κανονιστικά, τα στερεότυπα φύλου μπορούν να αποτελέσουν σε πολλές περιπτώσεις σημαντικά εμπόδια, όπως για παράδειγμα στην επαγγελματική πρόοδο των γυναικών (Heilman, 2012; Koch et al., 2015).

Η πλειονότητα των στερεοτυπικών πεποιθήσεων για το φύλο τείνουν να εμπίπτουν σε δύο κατηγορίες: τα κοινοτικά και τα δραστικά. Στην κοινοτική κατηγορία, τα χαρακτηριστικά συνδέονται περισσότερο με το θηλυκό φύλο και σχετίζονται με το ενδιαφέρον για τους άλλους, όπως το να είναι τα άτομα χρήσιμα, ευγενικά, φροντιστικά, συναισθηματικά εκφραστικά, ευγενικά, διακριτικά και στοργικά, να δείχνουν ζεστασιά, φιλικότητα, σεβασμό και συνεργασία. Τα δραστικά στερεότυπα συνδέονται πιο έντονα με τους άντρες και εκφράζουν την τάση να είναι διεκδικητικοί και ελεγκτικοί, κυρίαρχοι, φιλόδοξοι, ανεξάρτητοι, αποφασιστικοί, ισχυροί, αντικειμενικοί, λογικοί και με αυτοπεποίθηση (Koch et al., 2015).

Η έρευνα έχει δείξει ότι άνδρες και γυναίκες έχουν υιοθετήσει την άποψη πως οι άνδρες τυπικά είναι ικανοί και ανεξάρτητοι, αλλά ίσως όχι και τόσο καλοί, ενώ οι γυναίκες είναι εκφραστικές, θερμές και καλές (Fiske, 1998). Οι εν λόγω πεποιθήσεις είναι διαπολιτισμικές καθώς επικρατούν σε διαφορετικές κουλτούρες σε Ευρώπη, Βόρεια και Νότια Αμερική, Αυστραλία και σε ορισμένες περιοχές της Μέσης Ανατολής (Hogg & Vaughan, 2010). Επιπλέον, είναι διαχρονικές. Στη διάρκεια κοινωνικών αναταραχών και αλλαγών, οι έμφυλες στερεοτυπικές υποθέσεις σχετικά με το πώς είναι οι άντρες και οι γυναίκες έχει αποδειχθεί ότι επικρατούν. Επιπροσθέτως, είναι συνεπείς σε όλα τα πλαίσια. Παρά τον αυξημένο αριθμό των γυναικών στο χώρο εργασίας και την αυξανόμενη παρουσία τους σε παραδοσιακά ανδρικούς ρόλους, έχει αποδειχθεί ότι υπάρχουν περιγραφικά στερεότυπα φύλου σε ποικίλα εργασιακά περιβάλλοντα, καθώς και σε κοινωνικά και οικιακά περιβάλλοντα (Heilman, 2012).

Οι αντιλήψεις για τους άνδρες και τις γυναίκες όχι μόνο είναι διαφορετικές, αλλά τείνουν να είναι αντίθετες, με τις γυναίκες να θεωρούνται ότι στερούνται αυτό που πιστεύεται ότι είναι πιο διαδεδομένο στους άνδρες και οι άνδρες να θεωρούνται ότι στερούνται αυτό που είναι πιο διαδεδομένο στις γυναίκες (Heilman, 2012).

Παρόλο που υφίστανται γενικά στερεότυπα φύλου, οι άνδρες και οι γυναίκες τείνουν να κατηγοριοποιούνται από τους ανθρώπους με υπό-τύπους. Πιο συγκεκριμένα, για τις γυναίκες υπάρχουν τέσσερις υπό-τύποι, οι οποίοι επικεντρώνονται σε διαπροσωπικές διαστάσεις και όχι στην ικανότητα. Οι υπό-τύποι αυτοί είναι οι ακόλουθοι: 1) Νοικοκυρά, 2) σεξουαλικά ελκυστική, 3) καριερίστα και 4) αθλήτρια/φεμινίστρια/λεσβία. Οι τυπικές (και περισσότερες) γυναίκες κλίνουν στις δύο πρώτες κατηγορίες. Αναφορικά με τους άνδρες, οι δύο κύριοι τύποι είναι αυτοί του 1) επιχειρηματία και 2) του ανδροπρεπή (macho), με την έμφαση να δίνεται στην ικανότητα. Ο τυπικός άνδρας κλίνει ανάμεσα στους δύο αυτούς ρόλους. Ωστόσο, οι υπό-τύποι είναι λιγότερο ξεκάθαροι για τους άνδρες σε σχέση με αυτούς των γυναικών, ενώ και τα δύο φύλα αντιλαμβάνονται τις γυναίκες ως μια πιο ομοιογενή ομάδα. Επιπροσθέτως, οι άνδρες και οι γυναίκες δεν περιγράφουν τους εαυτούς τους με αυστηρά στερεοτυπικούς όρους, ενώ οι γυναίκες κατά κύριο λόγο αρνούνται το γεγονός ότι έχουν πέσει θύμα διακρίσεων προσωπικά, με αυτές να θεωρούνται ως κάτι που συμβαίνει σε άλλες γυναίκες (Hogg & Vaughan, 2010).

2.1.3 Εξήγηση των στερεοτύπων

Σε όλες τις κοινωνίες, όταν το άτομο αντιληφθεί ότι ανήκει σε κάποιο φύλο, αυτοπροσδιορίζεται με βάση αυτό, το ενσωματώνει στην αυτό-αντίληψή του και την ταυτότητα του. Η διαδικασία αυτή προκύπτει από βιολογικούς και κοινωνικούς παράγοντες (Dunn & Craig, 2021; Μαλτέζου, Κουλαουζίδης, 2020).

Το βιολογικό φύλο (sex) προκαθορίζεται από τη γενετική και αφορά τα ανατομικά, φυσιολογικά και αναπαραγωγικά χαρακτηριστικά των ανδρών και των γυναικών. Οι βιολογικές διαφορές μεταξύ των φύλων είναι εκείνες που αποτέλεσαν αιτία ώστε οι άνδρες να θεωρούνται φυσικά ανώτεροι. Επιπλέον, οι βιολογικές αυτές διαφορές αποτέλεσαν τη βάση ώστε άνδρες και γυναίκες να θεωρούνται δυνατοί και αδύναμες αντίστοιχα, λογικοί και ευαίσθητες, κυρίαρχοι και υποταγμένες κ.ο.κ. Το γεγονός πως τα χαρακτηριστικά αυτά ερμηνεύτηκαν ως βιολογικά είναι η αιτία που θεωρήθηκαν και άκρως δικαιολογημένα. Ωστόσο, η βιολογική προικοδότηση ως εξήγηση της συμπεριφοράς και της προσωπικότητας των ατόμων διαφορετικών φύλων σήμερα κρίνεται ως ανεπαρκής. Ακόμα και αν η βιολογία εμποτίζει τους ανθρώπους με συγκεκριμένες προδιαθέσεις, δεν είναι αυτό αναγκαία και επαρκής συνθήκη για την εξήγηση των στερεοτυπικών

διαφορών φύλου. Αντίθετα, κοινωνικοί και πολιτισμικοί παράγοντες συμβάλλουν στη δημιουργία και τη διατήρηση αυτών (Dunn & Craig, 2021; Μαλτέζου, Κουλαουζίδης, 2020).

Το 1972 εισήχθη στη βιβλιογραφία από την Oakley ο όρος gender, που στα ελληνικά μεταφράζεται ως κοινωνικό φύλο, προκειμένου να χαρακτηριστεί η διαφορά μεταξύ των φύλων ως κοινωνικό φαινόμενο το οποίο αποτελεί αιτία φυλετικών ανισοτήτων. Ο όρος αυτός ήρθε να διαψεύσει πως η έμφυλη διαφοροποίηση έγκειται σε βιολογικούς παράγοντες και να υποστηρίξει πως πρόκειται για μια κοινωνική κατασκευή. Το κοινωνικό φύλο αναφέρεται σε στάσεις, αντιλήψεις, υποχρεώσεις, προσδοκίες και συμπεριφορές που ενδείκνυνται για άνδρες και γυναίκες στην κοινωνία και δεν αποτελεί απόρροια της βιολογίας. Οι διαφορές που έχουν ως βάση τη βιολογία, αντίθετα, εξηγούνται με διαφορετικό τρόπο στις κοινωνίες και τους πολιτισμούς, προκύπτοντας έτσι τα στερεότυπα (Dunn & Craig, 2021; Μαλτέζου, Κουλαουζίδης, 2020).

Καθώς τα στερεότυπα μπορούν δύσκολα να εντοπιστούν, λόγω της ουδέτερης και γενικευμένης φύσης τους, έχουν την ιδιότητα να γίνονται εύκολα αποδεκτά και σταδιακά να αποτελέσουν την γενική άποψη για τα φύλα. Έτσι, μπορούν να επηρεάσουν τους ανθρώπους με έναν αόρατο τρόπο, καθώς δομούν το κοινωνικό περιβάλλον, μεταβιβάζοντας μεροληπτικές απόψεις στα άτομα. Ο αντίκτυπος των στερεοτύπων φύλου μπορεί να διαρκέσει για μια ζωή (Zhao, 2022).

Τα στερεότυπα μαθαίνονται σε νεαρή ηλικία, για παράδειγμα, από γονείς, συνομηλικούς και μέσα μαζικής ενημέρωσης. Συνήθως μοιράζονται μέσα σε μια κουλτούρα και ενισχύονται με την παρουσία διαομαδικών συγκρούσεων (Dietz et al., 2013).

Τα άτομα, ενώ μπορούν να βασίζονται σε στερεότυπα με ελεγχόμενο και συνειδητό τρόπο, δεν έχουν πάντα επίγνωση της αυτόματης ενεργοποίησης τους και της επίδρασης τους στην αντίληψή τους. Η ακρίβεια των στερεοτύπων ποικίλλει. Οι ανακρίβειες στερεοτύπων περιλαμβάνουν την υπερβολή της πραγματικής θέσης του χαρακτηριστικού μιας ομάδας (στερεοτυπική ανακρίβεια), την εσφαλμένη εκτίμηση της πραγματικής κεντρικής τάσης της ομάδας να είναι περισσότερο ή λιγότερο θετική ή αρνητική από ό,τι πραγματικά είναι (ανακρίβεια σθένους) και υποεκτίμηση της διασποράς της ομάδας γύρω από την κεντρική τάση (ανακρίβεια διασποράς). Επιπλέον, αν και τα στερεότυπα είναι ιδιαίτερα πιθανό να επηρεάσουν τη συμπεριφορά εν απουσία εξατομικευμένων πληροφοριών σχετικά με τους στόχους τους, επηρεάζουν επίσης τη συμπεριφορά προς άλλους για τους οποίους είναι διαθέσιμες τέτοιες πληροφορίες (Dietz et al., 2013).

2.2 Προκατάληψη

Δύο από τα σημαντικότερα προβλήματα της ανθρωπότητας σήμερα αποτελούν η προκατάληψη και οι διακρίσεις. Η πρώτη αναφέρεται στη δυσμενή στάση απέναντι σε συγκεκριμένες ομάδες και στα μέλη της, ενώ οι διακρίσεις αφορούν τη συμπεριφορική έκφραση της προκατάληψης. Σύμφωνα με ερευνητικά ευρήματα, μαζί με τη φυλή και την ηλικία, το φύλο αποτελεί το σπουδαιότερο χαρακτηριστικό του ανθρώπου που αποτελεί βάση για προκατάληψη και στερεοτυποποίηση (Hogg & Vaughan, 2010).

Η προκατάληψη άρχισε να χρησιμοποιείται στο πλαίσιο της ερευνητικής βιβλιογραφίας στις αρχές της δεκαετίας του 1930, όταν οι ερευνητές συνέδεσαν τα στερεότυπα με τις στάσεις και τις προκαταλήψεις. Τα επόμενα χρόνια ο όρος «στερεότυπο» χρησιμοποιήθηκε συχνά λανθασμένα για να αντιπροσωπεύσει την προκατάληψη (Marx & Ko, 2019). Το πιο επιδραστικό βιβλίο σχετικά με την προκατάληψη από το τέλος του 2^{ου} Παγκοσμίου Πολέμου είναι «Η Φύση της Προκατάληψης» του Allport (1954), σύμφωνα με τον οποίο πρόκειται για μια αντιπάθεια που βασίζεται σε λανθασμένες και άκαμπτες γενικεύσεις, που μπορεί να εκφραστεί ή όχι και έχει στόχο ολόκληρες κοινωνικές ομάδες ανθρώπων ή μεμονωμένα άτομα επειδή είναι μέλη αυτή της συγκεκριμένης ομάδας.

Αργότερα, ο Ehrlich στο βιβλίο του «Η Κοινωνική Ψυχολογία της Προκατάληψης» του 1973, με βάση 16 ορισμούς της προκατάληψης κατά τη δεκαετία 1950-1966, την ορίζει απλά ως τη στάση απέναντι σε μια ομάδα ανθρώπων. Επιπρόσθετα, ορίζει τη στάση ως *“ένα αλληλεπιδραστικό σύνολο προτάσεων σχετικά με ένα αντικείμενο ή μια κατηγορία αντικειμένων που είναι οργανωμένο γύρω από γνωστικές, συμπεριφορικές και συναισθηματικές διαστάσεις”* (σελ. 4).

Πιο πρόσφατα, σύμφωνα με τον ορισμό του Milner (1983), *“οι προκατειλημμένες στάσεις είναι παράλογες, άδικες ή μισαλλόδοξες διαθέσεις απέναντι σε άλλες ομάδες και συχνά συνοδεύονται από στερεοτυποποίηση. Αυτή είναι η συνέπεια υποτιθέμενων χαρακτηριστικών ολόκληρης της ομάδας σε όλα τα μεμονωμένα μέλη της”* (σελ. 5). Ο Milner υποστήριξε πως, από ψυχολογική άποψη, δεν υπάρχουν σημαντικές διαφορές μεταξύ φυλετικών προκαταλήψεων και άλλων μορφών προκαταλήψεων. Ενώ, ο Aboud (1987) την ορίζει ως μια οργανωμένη προδιάθεση για

ανταπόκριση με μη θεμιτό τρόπο απέναντι σε ανθρώπους που ανήκουν σε συγκεκριμένες εθνοτικές ομάδες λόγω του εθνοτικού αυτού γνωρίσματός τους.

Όλες οι παραπάνω προσεγγίσεις μπορούν να σχηματίσουν έναν ορισμό σύμφωνα με τον οποίο η προκατάληψη είναι η παράλογη αρνητική στάση απέναντι σε άλλους λόγω του ότι αποτελούν μέλη μιας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας. Ο παράλογος χαρακτήρας που τη διέπει έγκειται στο γεγονός πως δεν είναι έτοιμη να μεταβληθεί κατά την έκθεση σε νέες και διαφορετικές πληροφορίες. Η προκατάληψη είναι ένα όλα-ή-τίποτα φαινόμενο (Fishbein, 2003).

Η προκατάληψη αναφέρεται συνήθως στις αρνητικές πτυχές του στερεότυπου. Χαρακτηρίζεται, επίσης, από τις αρνητικές συναισθηματικές αντιδράσεις που αισθάνεται κανείς απέναντι σε μια ομάδα απουσία συγκεκριμένων σκέψεων ή πεποιθήσεων για αυτήν την ομάδα, όπως ένας γενικευμένος φόβος ή αντιπάθεια για τους μουσουλμάνους. Με άλλα λόγια, η προκατάληψη μπορεί να είναι απλώς ένα «κακό συναίσθημα» που προκύπτει δίχως την ανάγκη για οποιεσδήποτε σχετικές σκέψεις ή πεποιθήσεις (Marx & Ko, 2019).

2.3 Διακρίσεις

Η διάκριση είναι η συμπεριφορική εκδήλωση της προκατάληψης. Αφορά τη διαφορετική αντιμετώπιση συγκεκριμένων ανθρώπων λόγω του ότι αποτελούν μέλη μιας κοινωνικής ομάδας. Όπως συμβαίνει με τα στερεότυπα και τη διάκριση, υφίσταται η άποψη πως πρόκειται αποκλειστικά για αρνητικές συμπεριφορές, ωστόσο, μπορεί να αφορά τη υπερβολικά θετική συμπεριφορά απέναντι σε κάποιον απλώς και μόνο επειδή ανήκει σε μια συγκεκριμένη ομάδα. Ωστόσο, κατά κύριο λόγο είναι αρνητική και ο συντριπτικός όγκος της έρευνας έχει ασχοληθεί με την αρνητική πτυχή της. Όταν ένα άτομο ξεχωρίζεται και λαμβάνει άδικη συμπεριφορά λόγω της φυλής, της εθνότητας, του φύλου, του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ηλικίας, του κοινωνικού επιπέδου ή οποιουδήποτε άλλου παράγοντα, υφίσταται συμπεριφορά διάκρισης και ως αποτέλεσμα, τα άτομα αυτά έχουν λιγότερες ευκαιρίες και επιλογές στη ζωή (Hogg & Vaughan, 2010).

Η διάκριση μπορεί να εμφανιστεί με διαφορετικούς τύπους, με βάση το κοινωνικό επίπεδο, οι οποίοι εκτείνονται από τον διαπροσωπικό στον πολιτισμικό. Τα όρια μεταξύ των επιπέδων αυτών δεν είναι πάντα ξεκάθαρα, καθώς οι τύποι αυτοί αντιπροσωπεύουν περισσότερο διαφορετικά

σημεία ενός συνεχούς παρά διαφορετικές ποιοτικές μεταβλητές. Οι τύποι είναι οι ακόλουθοι (Kite et al., 2023):

- **Διαπροσωπική διάκριση:** Η άδικη μεταχείριση ενός ατόμου από ένα άλλο λόγω του ότι αποτελεί μέλος μιας συγκεκριμένης ομάδας.
- **Οργανωτική διάκριση:** Οι επιχειρήσεις και οι οργανισμοί έχουν δομές, διαδικασίες και πρακτικές που καθορίζουν τη λήψη αποφάσεων σε πτυχές όπως οι προσλήψεις, οι προαγωγές και ο καταμερισμός των εργασιών. Αυτό το χαρακτηριστικό των οργανισμών μπορεί πολλές φορές να καταλήξει σε ανισότητες και διακρίσεις.
- **Θεσμική διάκριση:** Υφίσταται όταν νόρμες, πολιτικές και πρακτικές που σχετίζονται με έναν συγκεκριμένο θεσμό, όπως η οικογένεια, το εκπαιδευτικό σύστημα και η δικαιοσύνη, καταλήγουν σε διαφορετικά αποτελέσματα για μέλη διαφορετικών ομάδων.
- **Πολιτισμική διάκριση:** Λαμβάνει χώρα όταν σε ένα πολιτισμικό πλαίσιο, μια ισχυρή ομάδα καθορίζει το σύστημα αξιών. Καθώς αυτή καθορίζει την επιβράβευση και την τιμωρία των συμπεριφορών και των αξιών που συμμορφώνονται με τις αξίες αυτές ή όχι, οι μειονότητες περιθωριοποιούνται.

2.4 Αιτίες

Ο Allport (1979) αναγνώρισε ορισμένες επιρροές οι οποίες ευθύνονται για συμπεριφορές εκδήλωσης προκατάληψης, οι οποίες όπως υποστήριξε, αφορούν το ζήτημα της ανάπτυξης και της διαμόρφωσης της προσωπικότητας του ατόμου. Ωστόσο, οι επιρροές που εντόπισε μπορεί να είναι ιστορικής, κοινωνιολογικής, ψυχοδυναμικής ή φαινομενολογικής φύσεως. Αργότερα, περισσότερες απόψεις διατυπώθηκαν σχετικά με την αιτιολογία της προκατάληψης, η οποία, ωστόσο, φαίνεται πως θα πρέπει να εξεταστεί με μια διεπιστημονική προσέγγιση, καθώς πρόκειται για ένα ιδιαίτερα πολύπλοκο φαινόμενο.

Τρεις βασικές προσεγγίσεις οι οποίες μπορούν να εξηγήσουν την αιτία της προκατάληψης και των διακρίσεων είναι η γνωστική, η παρακινητική και η ανταγωνιστική προσέγγιση (Marx & Ko, 2019; Hogg & Vaughan, 2010):

Σύμφωνα με τη γνωστική προσέγγιση και πιο συγκεκριμένα, με τη θεωρία της κοινωνικής κατηγοριοποίησης, όταν κάποιος συναντά ένα άτομο, αβίαστα και αυτόματα το κατηγοριοποιεί ως έναν από «εμάς» ή έναν από τους «αυτούς», συνήθως με βάση εύκολα αναγνωρίσιμα φυσικά χαρακτηριστικά (π.χ. φυλή, ηλικία και φύλο). Αυτή η πράξη κατηγοριοποίησης φέρνει στο νου τα χαρακτηριστικά που συνδέονται συχνά με τα μέλη αυτής της ομάδας. Οι επακόλουθες συμπεριφορές προς αυτά τα άτομα, σε κάποιο βαθμό, βασίζονται στο αν το άτομο υποστηρίζει ή όχι τα στερεότυπα χαρακτηριστικά που προέρχονται από τα φυσικά τους χαρακτηριστικά. Η φυλή, το φύλο και η ηλικία είναι οι πρωταρχικές κατηγορίες οργάνωσης πληροφοριών σχετικά με τους ανθρώπους και μπορεί να αποτελέσουν τις πρώτες πληροφορίες που παρατηρεί κάποιος στους άλλους. Αυτό γίνεται αυτόματα και συχνά προκύπτουν έτσι υποθέσεις από αυτή τη γρήγορη ανάγνωση, η οποία μπορεί με τη σειρά της να οδηγήσει σε στεροτυπικές υποθέσεις και διακρίσεις (Kite et al., 2022).

Η παρακινητική προσέγγιση βασίζεται σε ορισμένες πτυχές της θεωρίας της κοινωνικής ταυτότητας. Βασίζεται στην ιδέα ότι οι άνθρωποι έχουν ως κίνητρο να σκέφτονται θετικά και να αντλούν αυτοεκτίμηση από τις ομάδες στις οποίες ανήκουν. Κατά συνέπεια, εκτιμούν τις ομάδες στις οποίες ανήκουν περισσότερο από τις εξωτερικές ομάδες και έτσι δίνουν πιο ευνοϊκές εντυπώσεις στη δική τους ομάδα. Προκειμένου να διατηρήσουν το θετικό σεβασμό της ομάδας, έχουν κίνητρο να ενισχύσουν την αξία της ομάδας τους όταν την βλέπουν σε δυσμενείς συνθήκες. Αυτό επιτυγχάνεται συχνά με την απαξίωση των μελών μιας εξωτερικής ομάδας (Marx & Ko, 2019; Hogg & Vaughan, 2010).

Σχετικά με την ανταγωνιστική προσέγγιση, έχει τις βάσεις της στις θεωρίες διομαδικών σχέσεων. Όταν ομάδες ανταγωνίζονται για τους ίδιους λιγοστούς πόρους, συχνά προκύπτουν εντάσεις μεταξύ τους. Είναι ενδιαφέρον ότι η βασική προϋπόθεση αυτής της θεωρίας δεν απαιτεί πραγματικό ανταγωνισμό. Και μόνο η απλή αντίληψη του ανταγωνισμού είναι αρκετή για να προκαλέσει σύγκρουση και τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις που προκύπτουν προς την ανταγωνιστική ομάδα. Οι μακροχρόνιες εντάσεις μεταξύ των ομάδων συνήθως οδηγούν σε αισθήματα εθνοκεντρισμού, υποτίμηση της άλλης ομάδας και εξύψωση της ίδιας της ομάδας (Marx & Ko, 2019; Hogg & Vaughan, 2010).

Οι παραπάνω ερμηνείες προσπαθούν να εξηγήσουν τη φύση της προκατάληψης μέσω μιας γνωστικής ψυχολογικής προσέγγισης, δηλαδή με βάση τις διεργασίες σκέψης των ατόμων. Βάσει

τη ψυχοδυναμικής ψυχολογικής προσέγγισης, η οποία εξηγεί τη συμπεριφορά με όρους εσωτερικών ασυνείδητων ενορμήσεων, η προκατάληψη χρησιμεύει ως μηχανισμός για την κάλυψη των ψυχολογικών αναγκών των ατόμων. Έτσι, οι ερευνητές συνδέουν τις σχετικές με αυτή συμπεριφορές με πράγματα όπως η αμφιθυμία προς τους γονείς, η άκαμπτη δομή της προσωπικότητας και η ανάγκη για εξουσία (Baldwin, 2017).

Με βάση μια εξελικτική προσέγγιση, η προκατάληψη μπορεί να είναι κληρονομικής ή ακόμα και γενετικής φύσεως. Η άποψη αυτή υποστηρίζει ότι οι ομάδες επιδιώκουν να προσαρμοστούν στο περιβάλλον τους, να επιβιώσουν και να διατηρηθούν. Οι συμπεριφορές οι οποίες αποκλίνουν από τη φυσιολογική, με βάση τη νόρμα της ομάδας, συμπεριφορά, θεωρούνται επικίνδυνες για την επιβίωση της και έτσι περιθωριοποιούνται προκειμένου να διατηρηθεί η ύπαρξη της ομάδας. Η προσέγγιση αυτή έχει λάβει έντονη κριτική με το επιχείρημα πως προωθεί μια λογική του «εμείς» εναντίον «αυτών» ως φυσιολογική και ως μέσο αποκλεισμού των άλλων, συχνά με φυλετικούς ή θρησκευτικούς όρους, έτσι ώστε να διατηρηθεί ο τρόπος ζωής μιας κυρίαρχης ομάδας (Baldwin, 2017).

Ωστόσο, φαίνεται πως συνδυασμός παραγόντων που προκύπτουν από τις παραπάνω προσεγγίσεις οδηγεί στη δημιουργία προκαταλήψεων. Ο βαθμός στον οποίο ένα παιδί θα υιοθετήσει προκατειλημμένες αντιλήψεις (και κατά συνέπεια συμπεριφορές διακρίσεων) σε οποιοδήποτε σημείο της ζωής του εξαρτάται από τη γενετική προικοδότηση, τις εμπειρίες του σχετικά με τη συγκεκριμένη ομάδα-στόχο, τις προκατειλημμένες αντιλήψεις που εκφράζονται από την οικογένεια και τους φίλους και από την πολιτιστική απεικόνιση της ομάδας αυτής από τα ΜΜΕ, τα βιβλία και το σχολείο. Η προκατάληψη αλλάζει, αναγκαστικά, με τον χρόνο, καθώς τα παιδιά αποκτούν νέες πληροφορίες και η γνωστική, κοινωνική και συναισθηματική κατανόηση αλλάζει με την εμπειρία και την ωρίμανση (Fishbein, 2003).

2.5 Μορφές προκαταλήψεων και διακρίσεων

Οι προκαταλήψεις και οι διακρίσεις έχουν στόχο διαφορετικές κοινωνικές ομάδες. Μια από αυτές είναι ο σεξισμός και αφορά στις διακρίσεις με βάση το φύλο (συμπεριλαμβανομένων των γυναικών, οι εμπειρίες των οποίων αποτελούν τη θεματική της παρούσας μελέτης).

2.5.1 Σεξισμός

Ο σεξισμός αναφέρεται σε στάσεις, πεποιθήσεις και συμπεριφορές ατόμων, όπως και πρακτικές οργανισμών, θεσμών και πολιτισμών που αντανακλούν αρνητικές εκτιμήσεις ανθρώπων με βάση το φύλο τους ή υποστηρίζουν την ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών (Becker et al, 2014). Παρά το γεγονός πως οι άνδρες πέφτουν θύματα σεξισμού, σχεδόν όλες οι έρευνες εστιάζουν στις προκαταλήψεις ενάντια των γυναικών, καθώς ιστορικά έχουν αποτελέσει σε μεγαλύτερο βαθμό θύματα διακρίσεων, λόγω, κυρίως, της χαμηλότερης θέσης ισχύος σε επίπεδο εργασίας και διακυβέρνησης (Hogg & Vaughan, 2010).

Ο σεξισμός έχει τις ρίζες του σε τρεις κύριες πεποιθήσεις: Τον πατερναλισμό (η ιδεολογική εξήγηση της ανδρικής κυριαρχίας), τη δυαδική διαφοροποίηση των φύλων (η πεποίθηση ότι οι άνδρες και οι γυναίκες αποτελούν τα φύλα και είναι θεμελιωδώς διαφορετικοί) και την ετεροκανονικότητα (ο κανόνας των ετεροφυλοφιλικών ρομαντικών σχέσεων).

Ο σεξισμός εκφράζεται με διάφορους τρόπους, κάποιους πιο λεπτούς από άλλους και άλλους πιο εχθρικούς από άλλους. Παραδείγματα αυτής της στάσης είναι το χιούμορ που σχετίζεται με το φύλο, οι σεξιστικές επωνυμίες, η σεξουαλική παρενόχληση και οι διακρίσεις στην εργασία. Οι διακρίσεις λόγω φύλου, όπως κάθε άλλο είδος διάκρισης, γίνονται όλο και λιγότερο αποδεκτές στις σύγχρονες κοινωνίες και η νομοθεσία έχει σχεδιαστεί για να προάγει την ισότητα των φύλων. Στην Ευρώπη, για παράδειγμα, το άρθρο 141 της συνθήκης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής ορίζει ότι κάθε σύστημα ταξινόμησης θέσεων εργασίας που χρησιμοποιείται για τον καθορισμό της αμοιβής πρέπει να βασίζεται στα ίδια κριτήρια τόσο για άνδρες όσο και για γυναίκες και είναι να είναι γραμμένο έτσι ώστε να αποκλείει οποιοδήποτε φύλο ως κριτήριο. Ωστόσο, ακόμα κι αν προφανείς μορφές σεξισμού συχνά καταδικάζονται κοινωνικά, οι πιο λεπτές μορφές σεξισμού δεν καταδικάζονται. Ακόμη χειρότερα, μερικές φορές προωθούνται, καθώς μπορεί να προβάλλονται με θετικό τρόπο ή ακόμα και να φαίνονται γενναϊόδωροι ή ιπποτικοί. Αυτού του είδους οι συμπεριφορές μπορεί, ωστόσο, να είναι εκφράσεις πατερναλισμού ή αλλιώς μπορεί να κολακεύουν αμφίθυμα τις γυναίκες ενώ ταυτόχρονα υποδηλώνουν σιωπηρά την κατωτερότητά τους. Ο πατερναλισμός προτείνει ότι οι άνδρες πρέπει να αναλαμβάνουν την ευθύνη για την ευημερία των γυναικών, οι οποίες μπορεί να μην μπορούν να μεταφέρουν αποσκευές μόνες τους, μπορεί να μην κερδίζουν αρκετά χρήματα για να πληρώσουν στο εστιατόριο και πρέπει να θυμούνται τις ιδιότητές τους (ζεστασιά) παρά για τα αδύναμα σημεία τους (Dardenne et al., 2007).

2.5.2 Άλλες μορφές προκατάληψης

Η προκατάληψη και οι διακρίσεις δεν περιορίζονται μόνο ενάντια στις γυναίκες. Άλλες μορφές διακρίσεων που έχουν στόχο άλλες κοινωνικές ομάδες έχουν έντονη παρουσία στη σημερινή εποχή. Παρακάτω, γίνεται μια συνοπτική αναφορά σε αυτές τις μορφές προκατάληψης και διάκρισης, προκειμένου να καταστεί σαφής ο διαχωρισμός και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του σεξισμού.

Ρατσισμός: Προκατάληψη και διάκριση ενάντια ατόμων λόγω της φυλής ή της εθνότητας στην οποία ανήκουν και έχει οδηγήσει πολλές φορές σε ιστορικές θηριωδίες. Παρόλο που ο σεξισμός είναι η αιτία για πολλές από τις επιλεκτικές βρεφοκτονίες που συνεχίζονται ακόμα και σήμερα, στο πλαίσιο των οποίων θανατώνονται θηλυκά βρέφη ή ακόμα και έμβρυα, πρόκειται για μια ενέργεια που εντοπίζεται κυρίως σε λίγες αναπτυσσόμενες χώρες. Ωστόσο, οι γενοκτονίες, ως αποτέλεσμα του ρατσισμού, υφίσταται σε παγκόσμιο επίπεδο και όχι μόνο στο σχετικά μακρινό παρελθόν (Rattansi, 2020; Henry & Pratto, 2010).

Ηλικιακός ρατσισμός: Μια άλλη μορφή προκατάληψης και διάκρισης, η οποία απευθύνεται σε άτομα λόγω της ηλικίας τους. Πολλοί ηλικιωμένοι πέφτουν θύμα αυτής της μορφής διάκρισης και αντιμετωπίζονται ως ανάξιοι και ανίσχυροι, γκρινιάρηδες, μη ελκυστικοί, μη υγιείς, δυστυχημένοι, μίζεροι, ευάλωτοι και υπερβολικά ελεγκτικοί (Hogg & Vaughan, 2010).

Διακρίσεις κατά των ομοφυλόφιλων: Από την έλευση του χριστιανισμού η ομοφυλοφιλία θεωρήθηκε αποκλίνουσα και ανήθικη συμπεριφορά, ενώ οι διακρίσεις έναντι των ομοφυλόφιλων νομιμοποιήθηκαν και έγιναν αποδεκτές. Ακόμα και σήμερα, παρά την πρόοδο και την απελευθέρωση που έχει γνωρίσει η συγκεκριμένη κοινωνική ομάδα, συνεχίζουν να υφίστανται σημαντικές διακρίσεις απέναντί της. Έχουν περάσει μόλις λίγες δεκαετίες από το 1974, έτος που η Αμερικανική Ψυχολογική Εταιρεία διέγραψε την ομοφυλοφιλία από τη λίστα ψυχικών διαταραχών (Hogg & Vaughan, 2010).

Διακρίσεις με βάση τη σωματική και την νοητική αναπηρία: Τα άτομα με σωματικές αναπηρίες έχουν ιστορικά αποτελέσει συχνά θύματα διακρίσεων, με το να αντιμετωπίζονται ως αποκρουστικοί. Τρανό παράδειγμα αποτελούν τα τσίρκο που παρουσίαζαν τέτοια άτομα ως τέρατα. Οι διακρίσεις εναντίον ατόμων με σωματικές αναπηρίες είναι σήμερα παράνομες και

κοινωνικά απαράδεκτες στον δυτικό κόσμο. Το ίδιο δεν ισχύει για τις διακρίσεις εναντίον ατόμων με νοητικές ή ψυχολογικές αναπηρίες. Το ενδιαφέρον και η προσοχή για αυτά τα άτομα δεν υφίστανται στις δυτικές κοινωνίες, με συνέπεια ελλιπή χρηματοδότηση για τη φροντίδα, τη θεραπεία και τη σχετική έρευνα (Hogg & Vaughan, 2010).

2.5.3 Εναντίωση στον σεξισμό

Πολλές φορές οι φεμινίστριες έχουν έρθει σε αντιπαράθεση με τους αντι-ρατσιστές, με τους υποστηρικτές της καθεμιάς πλευράς να ισχυρίζονται ότι η σφαίρα καταπίεσής τους είναι αυτή που αξίζει τη μεγαλύτερη προσοχή. Ο φεμινισμός ορίζεται ως *«η πεποίθηση ότι οι άνδρες και οι γυναίκες είναι ίσοι και θα πρέπει να έχουν ίσο σεβασμό και ευκαιρίες σε όλους τους τομείς της ζωής — προσωπικό, κοινωνικό, εργασιακό και δημόσιο»* (Wood, 2008, σ. 324). Η φεμινιστική έρευνα επιδιώκει να κάνει τις φωνές των γυναικών να ακουστούν, να αναδείξει τις εμπειρίες τους μέσα στην κοινωνική κατασκευή του φύλου και *«τις εμπειρίες τους καταπίεσης και αντιμετώπισης και αντίστασης σε αυτήν την καταπίεση»* (Foss & Foss, 1994, σ. 39). Οι σημερινές φεμινίστριες θεωρούν πώς η πατριαρχία, ή η ανδρική εξουσία ή η ηγεμονία στις πραγματικότητες και τις φωνές των γυναικών, δεν είναι κάτι που διατηρείται μόνο από τους άνδρες ούτε είναι σκόπιμη. Αντίθετα, διατηρείται σε ισχύ από συστήματα συχνά πέρα από την επίγνωση των ανδρών και των γυναικών και συναινούν και συμμετέχουν από τις ίδιες τις γυναίκες. Κάθε μία από αυτές τις ιδέες θα μπορούσε επίσης να ισχύει για τον ρατσισμό, αποκαλύπτοντας μια ομοιότητα μεταξύ σεξισμού και ρατσισμού. Αλλά ο ρατσισμός και ο σεξισμός συνδυάζονται επίσης με τις εμπειρίες έγχρωμων γυναικών, των οποίων οι συγκεκριμένες καταστάσεις ζωής δεν αντιμετωπίζονται πλήρως ούτε από αντιρατσιστικές προσπάθειες ούτε από τον φεμινισμό. Ο Collins (1990), για παράδειγμα, υποστηρίζει ότι οι Αφροαμερικανές στις Ηνωμένες Πολιτείες ζουν σε έναν τόπο τριπλής καταπίεσης - λόγω φυλής, λόγω φύλου και λόγω κοινωνικής τάξης – με αυτές τις καταπίεσεις να διατυπώνονται τόσο από την κυρίαρχη λευκή κοινότητα όσο και από τη μαύρη κοινότητα (Baldwin, 2017).

2.6 Συγκαλυμμένες μορφές προκατάληψης

Η προκατάληψη μπορεί πολλές φορές να εκφραστεί με φανερό και απροκάλυπτο τρόπο. Ωστόσο, πολλές φορές μπορεί να εκφραστεί με ανεπαίσθητο και συγκαλυμμένο τρόπο. Ειδικότερα, η έκφραση της διάκρισης στην ωμή της μορφή είναι μάλλον λιγότερο συνηθισμένη από ότι η

συγκεκριμένη. Οι τρεις μορφές διακρίσεων που περιγράφονται παρακάτω επάγονται στην κατηγορία αυτή, όπου η συμπεριφορά δεν παρουσιάζει εμφανώς προκατάληψη αλλά μπορεί να φανερώνει μια υποβόσκουσα προκατάληψη (Hogg & Vaughan, 2010).

2.6.1 Απροθυμία προσφοράς βοήθειας

Η απροθυμία προσφοράς βοήθειας σε μέλη άλλων ομάδων προκειμένου να ανελιχθούν κοινωνικά, μέσω ενεργής ή παθητικής απουσίας από τη συμβολή στην προσπάθειά τους, είναι ένα μέσο εξασφάλισης ότι οι ομάδες αυτές θα παραμείνουν σε χαμηλό επίπεδο και χωρίς προνόμια. Η τακτική αυτή μπορεί να χρησιμοποιείται από μεμονωμένα άτομα, όπως ιδιοκτήτες σπιτιών που δεν τα νοικιάζουν σε μέλη συγκεκριμένων ομάδων, από οργανισμό, όπως στην περίπτωση που αρνούνται να παρέχουν ευελιξία στις νέες μητέρες, ή ακόμα και από την κοινωνία συνολικά, με τρανταχτό παράδειγμα οι ανεπαρκείς νομοθεσίες για άδεια μητρότητας. (Hogg & Vaughan, 2010).

Σύμφωνα με έρευνες η εν λόγω μορφή διάκρισης κάνει την εμφάνισή της μόνο σε συγκεκριμένες καταστάσεις και ειδικότερα, όταν μπορεί το προκατειλημμένο άτομο να την αποδώσει σε παράγοντες πέραν την ίδια της προκατάληψης. Για παράδειγμα, πειράματα έχουν δείξει πως λευκές γυναίκες είναι λιγότερο πρόθυμες να βοηθήσουν μαύρες γυναίκες (συνεργούς στο πείραμα) σε σχέση με λευκές, υπό το πλαίσιο καταστάσεων έκτακτης ανάγκης, μόνο όταν θεωρούσαν ότι άλλα άτομα ήταν επίσης παρόντα και πιθανώς θα μπορούσαν εκείνα να βοηθήσουν. (Hogg & Vaughan, 2010).

2.6.2 Πρακτική προσχηματικής παραχώρησης

Σε αυτή την περίπτωση, το άτομο προβαίνει σε μια μικρή ή σχετικά μικρής σημασίας θετική πράξη, η οποία καλείται προσχηματική παραχώρηση, προς όφελος ατόμων που είναι μέλη μειονοτικών ομάδων. Έτσι, μπορεί μελλοντικά να κάνει αναφορά στην πράξη αυτή προκειμένου να αμυνθεί σε πιθανές κατηγορίες προκατειλημμένης συμπεριφοράς εναντίον του. Επιπλέον, μπορεί να χρησιμοποιήσει την πράξη αυτή ως δικαιολογία για να μην προβεί σε μεγαλύτερες και πιο ουσιαστικές θετικές πράξεις στο μέλλον ή για να δικαιολογήσει την έκφραση προκατειλημμένων συμπεριφορών. (Hogg & Vaughan, 2010).

Η πρακτική αυτή μπορεί να χρησιμοποιηθεί από άτομα, οργανισμούς ή από ολόκληρη την κοινωνία. Ένα παράδειγμα εντοπίζεται στις ΗΠΑ, όπου πολλές εταιρείες έχουν προβεί στην απασχόληση μειονοτήτων (π.χ. Αφροαμερικανών, Ισπανόφωνων) στα πλαίσια προσχηματικής παραχώρησης, οι οποίες στη συνέχεια παραλείπουν να λάβουν πιο θεμελιώδη και σημαντικά μέτρα υπέρ της εξασφάλισης ίσων ευκαιριών. Τέτοιες εταιρείες μπορεί να απασχολούν μειονότητες στα πλαίσια μιας προσχηματικής παραχώρησης για να καταφέρουν να αποκρούσουν πιθανές κατηγορίες για προκατάληψη. Η πρακτική προσχηματικής παραχώρησης στην περίπτωση αυτή μπορεί να επιδράσει σημαντικά και με αρνητικό τρόπο στην αυτοεκτίμηση των ατόμων που έχουν προσληφθεί ενώ ανήκουν σε κάποια μειονότητα. (Hogg & Vaughan, 2010).

2.6.3 Αντίστροφη διάκριση

Σε αυτή την περίπτωση πρόκειται για μια πιο ακραία μορφή διάκρισης. Τα προκατειλημμένα άτομα απέναντι σε μια ομάδα μπορεί ορισμένες φορές να προσπαθήσουν πολύ να ευνοήσουν άτομα που ανήκουν στην ομάδα αυτή, περισσότερο από άτομα που ανήκουν σε άλλες ομάδες. Καθώς ευνοείται το μέλος της μειονοτικής ομάδας, υπάρχει κάποιο όφελος σύντομα. Σε βάθος χρόνου, όμως, οι ενέργειες αυτές μπορεί να είναι επιζήμιες για τα άτομα που τις δέχονται. Για παράδειγμα, σε ένα πείραμα, λευκοί φοιτητές κλήθηκαν να συμμετάσχουν σε μια συζήτηση γνωριμίας με έναν άλλον φοιτητή, τον οποίο ωστόσο δεν έβλεπαν, καθώς η συζήτηση θα γινόταν με ηχητικό εξοπλισμό. Ο άλλος φοιτητής ήταν δήθεν λευκός ή μαύρος. Βρέθηκε πως οι λευκοί φοιτητές αξιολογούσαν συστηματικά τους μαύρους αγνώστους πιο ευνοϊκά από ότι τους λευκούς αγνώστους (Hogg & Vaughan, 2010).

Δεν υπάρχουν στοιχεία που να υποστηρίζουν πως η πρακτική αυτή μειώνει ή εξαλείφει τις εσωτερικές προκατειλημμένες αντιλήψεις του ατόμου. Η αντίστροφη διάκριση αποκρύπτει πολύ αποτελεσματικά τις προκαταλήψεις. Η πρόκληση έγκειται στην αναγνώριση των ευνοϊκών συμπεριφορών οι οποίες στην πραγματικότητα αποτελούν εκδήλωση αντίστροφης διάκρισης και δεν εκφράζουν κάποια θετική πρόθεση απέναντι στο άτομο (Hogg & Vaughan, 2010).

2.7 Συνέπειες

Τα στερεότυπα φύλου μπορεί να έχουν πολύ σημαντικές αρνητικές συνέπειες. Δημιουργούν προβλήματα στις γυναίκες όταν υπάρχει αντιληπτή «έλλειψη προσαρμογής» μεταξύ των ιδιοτήτων μιας γυναίκας και των χαρακτηριστικών που πιστεύεται ότι απαιτούνται για να επιτύχει κανείς σε παραδοσιακά ανδρικά επαγγέλματα και οργανωτικές θέσεις. Η προκατάληψη μπορεί να έχει πολλές επιπτώσεις για τα θύματα, οι οποίες κυμαίνονται από μικρές ενοχλήσεις έως ισχυρό πόνο. Εντοπίστηκαν περισσότερες από 15 βλαβερές συνέπειες από τον Allport (1954). Παρακάτω παρουσιάζονται ορισμένες από αυτές.

2.7.1 Στίγμα

Το στίγμα αποτελεί συχνή και επικίνδυνη συνέπεια των προκαταλήψεων και των διακρίσεων. Αρκετοί ορισμοί έχουν δοθεί για το στίγμα, με τον αρχικό να το αναφέρει ως ένα χαρακτηριστικό που είναι βαθιά απαξιωτικό (Goffman, 1963) και οδηγεί το στιγματισμένο άτομο να είναι κατώτερο από το σύνολο και από τους συνηθισμένους ανθρώπους. Αρκετοί ορισμοί προέκυψαν έκτοτε, με τον Jones και τους συνεργάτες του (1984), μεταξύ άλλων, να αναγνωρίζουν έξι διαστάσεις του στίγματος.

Η πρώτη από αυτές είναι η απόκρυψη και αναφέρεται στο πόσο προφανές ή ανιχνεύσιμο είναι ένα χαρακτηριστικό για τους άλλους. Τα στίγματα τα οποία είναι εμφανή, όπως το φύλο, είναι εκείνα τα οποία δεν μπορούν να αποκρύψουν τα στιγματισμένα άτομα προκειμένου να αντιμετωπίσουν τα στερεότυπα που σχετίζονται με αυτά, την προκατάληψη και τη διάκριση. Έτσι, μπορούν να γίνουν εύκολα στόχοι. Επιπλέον, το φύλο ανήκει στα μη ελεγχόμενα στίγματα, δηλαδή στα χαρακτηριστικά εκείνα τα οποία το άτομο δεν έχει τη δυνατότητα να αλλάξει (Brohan et al., 2010).

Η δεύτερη είναι η πορεία και αναφέρεται στο αν η διαφορά του ατόμου είναι δια βίου ή μπορεί να αντιστραφεί με την πάροδο του χρόνου. Η τρίτη διάσταση είναι η διαταραχή, δηλαδή ο βαθμός στον οποίο το στίγμα επηρεάζει τις προσωπικές σχέσεις. Η αισθητική αναφέρεται στο αν το χαρακτηριστικό του στίγματος προκαλεί μια αντίδραση αηδίας ή εκλαμβάνεται ως μη ελκυστικό. Η προέλευση αναφέρεται στην αιτία του χαρακτηριστικού αυτού και στο αν το άτομο θεωρείται υπεύθυνο για αυτό. Τέλος, ο κίνδυνος αφορά τον βαθμό που το αποκλίνον χαρακτηριστικό προκαλεί συναισθήματα απειλής ή κινδύνου στους άλλους (Brohan et al., 2010).

Οι Crocker και συν. (1998, σ. 505) αναφέρουν πως «τα στιγματισμένα άτομα διαθέτουν (ή πιστεύεται ότι διαθέτουν) κάποια ιδιότητα ή χαρακτηριστικό που εκφράζει μια κοινωνική ταυτότητα που απαξιώνεται σε ένα ορισμένο κοινωνικό πλαίσιο». Ωστόσο, καθώς έχει τη ρίζα του στο στερεότυπο, το στίγμα περιλαμβάνει προβλήματα σχετικά με τη γνώση και πιο συγκεκριμένα, παραπληροφόρηση ή άγνοια (Brohan et al., 2010). Το στίγμα αντέχει στον χρόνο, καθώς μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να διατηρήσει την κυριαρχία μιας ομάδας, η οποία το νομιμοποιεί και παράλληλα εξασφαλίζει ότι θα παραμείνει ως έχει (Brohan et al., 2010; Hogg & Vaughan, 2010).

Οι γυναίκες βιώνουν ιδιαίτερα το στίγμα στην περίπτωση της άμβλωσης, ενώ αυτό αντιμετωπίζεται από πολλούς ως δική τους απόφαση. Οι αρνητικές στάσεις απέναντι στην άμβλωση συνδέονται με αντιλήψεις σχετικά με τη σεξουαλική συμπεριφορά των γυναικών, τη θέση τους στην κοινωνία, καθώς και με αντιλήψεις που αντιμετωπίζουν την άμβλωση ως μη απαραίτητο μέσο (Cockrill et al., 2013). Επίσης, οι γυναίκες βιώνουν σε ιδιαίτερο βαθμό το στίγμα στην περίπτωση που έχουν σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα, κυρίως HIV/AIDS, καθώς χαρακτηρίζονται έτσι ως πηγή μόλυνσης και υπεύθυνες-ένοχες για την εξάπλωσή τους (Paudel & Baral, 2015).

2.7.2 Ψυχική ευημερία

Τα άτομα που πέφτουν θύματα διακρίσεων και στιγματίζονται βρίσκονται σε μια απαξιοτική κατάσταση, με χαμηλό κοινωνικό status και μικρή ισχύ, ενώ είναι πολύ δύσκολο να διώξουν την αρνητική εικόνα που έχει σχηματίσει η κοινωνία για αυτά τα άτομα. Εικόνα, μάλιστα, που είναι σύμφωνη από την υπόλοιπη κοινωνία. Μια κοινωνική ομάδα που επιβαρύνεται ψυχικά από την κατάσταση αυτή είναι, μεταξύ άλλων, πολλές γυναίκες, οι οποίες γνωρίζουν την αρνητική εικόνα που έχει διατηρηθεί για τις ίδιες. Οι αξιολογήσεις αυτές εσωτερικεύονται και συμβάλλουν στη διαμόρφωση μιας μη ευνοϊκής αυτό-εικόνας, η οποία σε συγκεκριμένα πλαίσια εκδηλώνεται ως χαμηλή αυτό-εκτίμηση, δηλαδή ως αρνητική αξιολόγηση και συναισθήματα για τον εαυτό. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το γεγονός πως οι γυναίκες εσωτερικεύουν τα αρνητικά στερεότυπα των ανδρών για αυτές και προβαίνουν σε αυτό-αξιολόγηση με βάση τα στερεότυπα αυτά. Έτσι, σε καταστάσεις που το φύλο διαδραματίζει σημαντικό ρόλο, αναφέρεται από τις ίδιες τις γυναίκες μειωμένη αυτοεκτίμηση.

Τα παραπάνω πολλές φορές οδηγούν σε μειωμένη ικανοποίηση από τη ζωή και σε κακή ψυχολογική κατάσταση, με επιπτώσεις όπως η κατάθλιψη και το άγχος (Sowislo & Orth, 2013). Η αυτοεκτίμηση μπορεί να πληγεί και να δέχεται χτυπήματα σε υψηλή συχνότητα, ακόμα και καθημερινά, με την ωμή και απροκάλυπτη μορφή της προκατάληψης, όπως σωματική και λεκτική επίθεση ή εσκεμμένη αγνόηση κάποιου. Ωστόσο, είναι οι πιο λεπτές και διακριτικές μορφές προκατάληψης που προκαλούν βαθιά ζημιά στην αυτοεκτίμηση. Στην έρευνά του, ο Chacko (1982), ζήτησε από γυναίκες διοικητικές υπαλλήλους να εκτιμήσουν κατά πόσο μερικοί παράγοντες, όπως η εμπειρία, η ικανότητα, το φύλο και η παιδεία τους, διαδραμάτισαν ρόλο στην πρόσληψή τους. Παράλληλα, μετρήθηκε η δέσμευση στον οργανισμό που εργάζονταν και η ικανοποίηση τους από την εργασία. Οι γυναίκες που πιστεύουν ότι προσλήφθηκαν λόγω του φύλου τους (δηλαδή, στο πλαίσιο προσχηματικής παραχώρησης) ήταν λιγότερο δεσμευμένες και ικανοποιημένες από την εργασία.

2.7.3 Στερεοτυπική απειλή

Η στερεοτυπική απειλή περιγράφει την κατάσταση κατά την οποία υπάρχει αρνητικό στερεότυπο για την ομάδα ενός ατόμου και το άτομο αυτό ανησυχεί ότι θα κριθεί ή θα λάβει αρνητική μεταχείριση με βάση αυτό το στερεότυπο. Η συνθήκη αυτή δημιουργεί μια επιπλέον πίεση στο άτομο, η οποία μπορεί να υπονομεύσει την απόδοσή του, καθιστώντας πιο δύσκολη την επιτυχία του από ό,τι θα ήταν για ένα μη στερεότυπο άτομο στη θέση του. Η στερεοτυπική απειλή εξηγεί ένα σημαντικό μέρος (αλλά όχι όλο) του φυλετικού χάσματος στην ακαδημαϊκή επίδοση και το χάσμα των φύλων στα μαθηματικά, στην απόδοση των γυναικών στην οδήγηση (von Hippel et al., 2011), καθώς και στη μειωμένη θέληση και προσπάθεια των γυναικών να αναλάβουν ηγετικές θέσεις σε μια επιχείρηση (Hoyt & Murphy, 2015).

2.7.4 Αποτυχία

Τέλος, τα άτομα που αποτελούν στόχους των προκαταλήψεων πολλές φορές δεν έχουν στη διάθεσή τους τους απαιτούμενους πόρους για να καταφέρουν να επιτύχουν, όπως είναι η απασχόληση και η καλή παιδεία. Πρόκειται, δηλαδή, για λιγότερα προνόμια και μέσα για να ανταπεξέλθει κανείς στις υψηλές απαιτήσεις της κοινωνίας. Η αίσθηση αυτή της αναμενόμενης

αποτυχίας οδηγεί τα άτομα να παραιτηθούν από την προσπάθεια, κάτι που συμβαίνει συχνά με τις γυναίκες, οι οποίες τείνουν πολλές φορές να χάνουν τα κίνητρά τους διότι αναμένουν σε μεγαλύτερο βαθμό την αποτυχία, συγκριτικά με τους άνδρες. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί διότι εσωτερικεύουν τα στερεότυπα φύλου, καθώς η επιτυχία τους αποδίδεται σε μεγάλο βαθμό σε τύχη ή εξωτερικούς παράγοντες παρά στις ικανότητές τους. Αξιοσημείωτο είναι πως οι λιγότερο προνομιούχες ομάδες πολλές φορές αρνούνται ότι βίωσαν κάποια διάκριση. Για παράδειγμα, πολλές γυναίκες εργαζόμενες που υπέστησαν διακρίσεις όσον αφορά το ζήτημα των χρηματικών απολαβών τους, πολύ λίγες φορές δήλωσαν ότι βίωσαν οι ίδιες κάποια διάκριση λόγω του φύλου τους (Hogg & Vaughan, 2010).

Κεφάλαιο 3. Ο ρόλος των γυναικών

3.1 Ο ρόλος των γυναικών ιστορικά

Οι παραδοσιακοί κοινωνικοί ρόλοι των γυναικών και των ανδρών παρέμεναν αναλοίωτοι για πολλά χρόνια (Diekman & Goodfriend, 2006). Ο παραδοσιακός κοινωνικός ρόλος της γυναίκας είναι αυτός της νοικοκυράς, της φροντιστή της οικογένειας και της μητέρας τους. Οι παραδοσιακοί ρόλοι της γυναίκας όσον αφορά την εργασία σχετίζονται κατά κύριο με επαγγέλματα που εμπεριέχουν στοιχεία της φροντίδας των άλλων (π.χ. οικιακή βοηθός, νοσοκόμα), τα οποία απαιτούν στερεοτυπικά γυναικεία χαρακτηριστικά, όπως η καλοσύνη και η ευαισθησία. Οι παραδοσιακοί κοινωνικοί ρόλοι των φύλων είναι συνεπείς με τα στερεότυπα ανδρών και γυναικών. Στις περισσότερες χώρες, χαρακτηριστικά όπως η στοργή και η ευαισθησία θεωρούνται πιο τυπικά για τις γυναίκες, σε αντίθεση με χαρακτηριστικά όπως η επιθετικότητα ή το θάρρος, τα οποία θεωρούνται πιο τυπικά για άνδρες. Ωστόσο, τις τελευταίες δεκαετίες, παράλληλα με ραγδαίες και σημαντικές κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές, οι κοινωνικοί ρόλοι των γυναικών (και των ανδρών) υπέστησαν έντονες αλλαγές. Από τα μέσα του 20^{ου} αιώνα ολόένα και περισσότερες γυναίκες εισέρχονται στην αγορά εργασίας. Επιπλέον, έχουν αναλάβει ανδροκρατούμενους ρόλους, όπως εργασία στον κλάδο της πολιτικής και ηγετικές θέσεις. Από το 1965, το ποσοστό των γυναικών που έχει ειδικευτεί στους τομείς της ιατρικής, των επιχειρήσεων και της νομικής αυξήθηκε σημαντικά (Sekscińska et al., 2016). Ωστόσο, παρά την ενθαρρυντική αυτή εικόνα βελτίωσης, παραμένουν τα ζητήματα σχετικά με το αν έχει επιτευχθεί η ισότητα μεταξύ του ρόλου των δύο φύλων στην κοινωνία. Πριν γίνει αναφορά στους ρόλους που θεωρείται πως έχει η γυναίκα σε διαφορετικές πτυχές της κοινωνίας, πραγματοποιείται μια ιστορική αναδρομή σχετικά με τις δράσεις των προηγούμενων δεκαετιών που οδήγησαν στη βελτίωση της κατάστασης σήμερα και πιο συγκεκριμένα, στον φεμινισμό.

3.2 Ορισμός του φεμινισμού

Δεν υπάρχει κάποιος γενικός ορισμός για τον φεμινισμό. Ωστόσο, ο όρος μπορεί να περιγραφεί ως ένα πολιτικό, πολιτιστικό ή οικονομικό κίνημα που αποσκοπεί στον τερματισμό των διακρίσεων λόγω φύλου, στην επίτευξη της ισότητας των φύλων, καθώς και στην καθιέρωση ίσων

δικαιωμάτων και νομικής προστασίας για τις γυναίκες. Ο φεμινισμός είναι ένα από τα παλαιότερα κινήματα στην παγκόσμια ιστορία (Odhiambo, 2022).

Ο φεμινισμός περιλαμβάνει πολιτικές και κοινωνιολογικές θεωρίες και φιλοσοφίες που ασχολούνται με θέματα διαφοράς των φύλων, καθώς και ένα κίνημα που υποστηρίζει την ισότητα των φύλων για τις γυναίκες και εκστρατείες για τα δικαιώματα και τα συμφέροντα των γυναικών. Παρόλο που οι όροι «φεμινισμός» και «φεμινίστρια» δεν κέρδισαν ευρεία χρήση μέχρι τη δεκαετία του 1970, είχαν ήδη χρησιμοποιηθεί στη δημόσια γλώσσα πολύ νωρίτερα. Για παράδειγμα, η Κάθριν Χέμπτον μιλά για το «φεμινιστικό κίνημα» στην ταινία του 1942 *Γυναίκα της Χρονιάς* (Odhiambo, 2022).

3.3 Τα κύματα του φεμινισμού

3.3.1 Πρώτο κύμα του φεμινισμού

Οι φεμινίστριες και οι μελετητές του φεμινισμού έχουν χωρίσει την ιστορία του σε τρία «κύματα». Το πρώτο κύμα φεμινισμού έλαβε χώρα στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα, στην Ευρώπη και τις Ηνωμένες Πολιτείες, εντός ενός περιβάλλοντος αστικού βιομηχανισμού και φιλελεύθερης, σοσιαλιστικής πολιτικής (Rampton, 2015). Ειδικότερα, το κύμα ξεκίνησε επίσημα το 1848, στη Συνέλευση του Σενέκα Φολς, όπου τριακόσιοι άνδρες και γυναίκες ενώθηκαν για την ισότητα των γυναικών. Σύμφωνα με ένα άρθρο της Stanford Encyclopedia of Philosophy, ο όρος «φεμινισμός» χρησιμοποιήθηκε το 1892, μετά την πρώτη διεθνή διάσκεψη γυναικών στο Παρίσι το 1892 για να ονομάσει την πίστη και την υπεράσπιση των ίσων δικαιωμάτων των γυναικών με την υπόθεση ότι τα φύλα είναι ίσα ή ότι οι άνδρες και οι γυναίκες πρέπει να αντιμετωπίζονται ίση με το νόμο. Ωστόσο, ο όρος χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά τη δεκαετία του 1880, για να υποδηλωθεί υποστήριξη για τα ίσα δικαιώματα των γυναικών με τους άνδρες. Έκτοτε, η σημασία του έχει εξελιχθεί και εξακολουθεί να εξελίσσεται και να προκαλεί πλήθος συζητήσεων και αντιπαραθέσεων (Effiong & Inyang, 2018; Rampton, 2015).

Στόχος αυτού του πρώτου κύματος ήταν να επιτευχθεί η προοπτική ευκαιριών για τις γυναίκες και αφορούσε κυρίως το δικαίωμα ψήφου τους, όπως επίσης και τα δικαιώματα, κατοχής περιουσίας και κεφαλαίου, δανεισμού χρημάτων, κληρονομιάς, κατοχής χρημάτων, διαζυγίου, διατήρησης της επιμέλειας των παιδιών, τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και άσκησης επαγγέλματος. Οι

φεμινίστριες του πρώτου κύματος αγωνίστηκαν για δικαιώματα που σήμερα θεωρούνται δεδομένα, καθώς είναι πλέον αδύνατο να πιστέψει κάποιος ότι τα δικαιώματα αυτά στερούνταν κάποτε οι γυναίκες στην Ευρώπη. Αξίζει να σημειωθεί πως οι συζητήσεις σχετικά με το δικαίωμα ψήφου και τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική είχαν ως συνέπεια να μελετηθούν οι διαφορές μεταξύ γυναικών και ανδρών με πολλές φωνές να υποστηρίζουν ότι οι γυναίκες ήταν ηθικά ανώτερες, χαρακτηριστικό που καθιστούσε σαφή τη συμμετοχή τους στην πολιτική επειδή θα μπορούσαν να βελτιώσουν τη δημόσια συμπεριφορά και την πολιτική διαδικασία (Effiong & Inyang, 2018; Rampton, 2015).

3.3.2 Δεύτερο κύμα

Σύμφωνα με την Lorber, το δεύτερο κύμα ξεκίνησε με τη δημοσίευση του βιβλίου του Simon de Beauvoir «Το δεύτερο φύλο στη Γαλλία» το 1949. Σημειώνει, όμως, ότι παρόλο που το βιβλίο διαβάστηκε ευρέως, ο φεμινισμός του δεύτερου κύματος δεν διαμορφώθηκε ως οργανωμένο πολιτικό κίνημα μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1960, όταν οι νέοι τότε άρχισαν να επικρίνουν το κοινό της Δύσης. Επίσημα, το δεύτερο κύμα ξεκίνησε τη δεκαετία του 1960 και συνεχίστηκε έως τη δεκαετία του 1990. Έλαβε χώρα στο πλαίσιο των παγκόσμιων αντιπολεμικών κινημάτων και των κινημάτων για τα πολιτικά δικαιώματα.

Προέκυψε από τις διαμαρτυρίες κατά του διαγωνισμού Μις Αμερική στο Ατλάντικ Σίτι το 1968 και το 1969. Οι φεμινίστριες διακωμωδούσαν μια ταπεινωτική «παρέλαση βοοειδών» που μείωνε τις γυναίκες σε αντικείμενα ομορφιάς που κυριαρχούνταν από μια πατριαρχία που προσπαθούσε να τις κρατήσει στο σπίτι ή σε βαρετές, χαμηλοπληρωμένες δουλειές. Το ριζοσπαστικό συγκρότημα της Νέας Υόρκης που ονομάζεται Redstockings διοργάνωσε έναν κόντρα διαγωνισμό στον οποίο στεφάνωσαν ένα πρόβατο ως Μις Αμερική και πέταξαν «καταπιεστικά» γυναικεία αντικείμενα, όπως σουτιέν, ζώνες, ψηλοτάκουνα, μακιγιάζ και ψεύτικες βλεφαρίδες σε κάδους σκουπιδιών (Rampton, 2015).

Το δεύτερο και ποικιλόμορφο κύμα του φεμινισμού προήλθε από το πρώτο κύμα και κίνημα για τα δικαιώματα των γυναικών και ονομάστηκε επίσης κίνημα απελευθέρωσης των γυναικών. Έλαβε χώρα κυρίως στις ΗΠΑ. Οι ρίζες του είναι θαμμένες στις απογοητεύσεις των μητέρων που είχαν σπουδάσει, των οποίων η δυσαρέσκεια ώθησε τις κόρες τους σε μια νέα κατεύθυνση.

Αντιπροσώπευε μια φαινομενικά απότομη ρήξη με την ήρεμη ζωή των προαστίων που απεικονίζεται στην αμερικανική λαϊκή κουλτούρα. Οι γυναίκες που τους είχαν πει ότι τα είχαν όλα (ωραία σπίτια, υπέροχα παιδιά, υπεύθυνους συζύγους) νεκρώθηκαν από την οικογενειακή ζωή και ήταν πολύ κοινωνικά εξαρτημένες για να αναγνωρίσουν τη δική τους απόγνωση.

Έτσι, οι φεμινίστριες του δεύτερου κύματος διεκδικούσαν δικαιώματα και ευκαιρίες και μεγαλύτερη προσωπική ελευθερία για τις γυναίκες. Επικεντρώθηκαν στην αύξηση των νόμιμων δικαιωμάτων των γυναικών, στην πολιτική εκπροσώπηση και στην είσοδο σε επαγγέλματα και επαγγέλματα που κυριαρχούνταν από άνδρες. Ακόμα, το δεύτερο κύμα πρόσθεσε στον φεμινιστικό αγώνα ζητήματα όπως οι διακρίσεις των γυναικών με βάση τη φυλή, την εθνικότητα, τη θρησκεία και την τάξη (Effiong & Inyang, 2018). Η σεξουαλικότητα και τα δικαιώματα αναπαραγωγής ήταν κυρίαρχα ζητήματα, και μεγάλο μέρος της ενέργειας του κινήματος επικεντρώθηκε στην ψήφιση της τροποποίησης για τα ίσα δικαιώματα στο Σύνταγμα που εγγυάται την κοινωνική ισότητα ανεξαρτήτως φύλου (Rampton, 2015).

Το δεύτερο κύμα μπορεί να διακριθεί τόσο από τον φεμινισμό του πρώτου κύματος (το κίνημα για τα δικαιώματα ψήφου από το 1848-1920) όσο και από τον φεμινισμό τρίτου κύματος (μια πιο μεταμοντέρνα προσέγγιση που ξεκίνησε στα μέσα της δεκαετίας του 1990).

3.3.3 Τρίτο κύμα

Το τρίτο κύμα φεμινισμού ξεκίνησε στα μέσα της δεκαετίας του 1990 και επηρεάστηκε από τη μετα-αποικιακή και μεταμοντέρνα σκέψη. Η Lorber υποστηρίζει ότι αφορά φεμινίστριες πιο νέας γενιάς, οι οποίες μεγάλωσαν σε έναν κόσμο που ήταν σε πολύ μικρότερο βαθμό διαχωρισμένος ως προς το φύλο, την πολιτική, την κοινωνική και οικονομική τάξη. Το ζήτημα της ανισότητας των φύλων μετατέθηκε από τις φεμινίστριες άλλες μεγαλύτερες μορφές καταπίεσης, όπως ο ρατσισμός. Αναλυτικότερα, απέρριψαν την ιδέα ότι οι γυναίκες καταπιέζονται μόνο από άνδρες, αλλά κατηγορούν και τις ίδιες τις γυναίκες ότι υποθάλλουν την καταπίεση των γυναικών ενώ κρύβονται κάτω από την ομπρέλα της φυλής, του χρώματος, της τάξης, της θέσης κ.ο.κ. Αυτό πιθανώς είναι αναφορά στα γεγονότα που έλαβαν στις ΗΠΑ και στην Ευρώπη, όπως η γυναικεία περιθωριοποίηση και ο σεξισμός λόγω φυλετικού διαχωρισμού, ταξικού διαχωρισμού και ιδιοτελών τρόπων ζωής που οδηγούν σε γυναικεία υποταγή και καταπίεση. Έτσι, για τις

φεμινίστριες του τρίτου κύματος, ο φεμινισμός έχει γίνει ένας γενικός αγώνας όχι μόνο ενάντια στον σεξισμό και την ανισότητα των φύλων, αλλά και σε άλλες μεγαλύτερες μορφές καταπίεσης (Effiong & Inyang, 2018).

Μια πτυχή του φεμινισμού του τρίτου κύματος που εξέπληξε τις μητέρες του προηγούμενου κύματος, ήταν η επανεπιλογή της μεγάλης χρήσης κραγιόν από τις νεαρές φεμινίστριες, των ψηλοτάκουων και του ντεκολτέ, στοιχεία που τα δύο πρώτα κύματα τα ταύτιζαν με την ανδρική καταπίεση. Τα «grrls» του τρίτου κύματος ήρθαν στο προσκήνιο δυνατά, απέφυγαν τη θυματοποίηση και όρισαν τη γυναικεία ομορφιά για τον εαυτό τους ως υποκείμενα, όχι ως αντικείμενα μιας σεξιστικής πατριαρχίας. Υιοθέτησαν μια ρητορική μιμητισμού, η οποία οικειοποιήθηκε υποτιμητικούς όρους όπως «τσούλα» και «σκύλα», προκειμένου να ανατρέψουν την σεξιστική κουλτούρα και να της στερήσουν τα λεκτικά όπλα (Rampton, 2015).

Έχει υποστηριχθεί η άποψη πως το τρίτο κύμα επιδιώκει να διεκδικήσει και να ανατρέψει τις παραδοσιακές έννοιες της θηλυκότητας. Συνδέθηκε συχνά με έγχρωμες και διεθνιστικές γυναίκες, με την κυριαρχία των ετεροφυλόφιλων φωνών της λευκής μεσαίας τάξης να επιμένει ωστόσο. Τέλος, έχει χρησιμοποιηθεί για να περιγράψει τον φεμινιστικό ακτιβισμό μετά τη δεκαετία του 1970 ή του δεύτερου κύματος ως ένας τρόπος σηματοδότησης μιας συγκεκριμένης γενιάς φεμινιστικών δραστηριοτήτων που αποτελούν τη γενιά x (Shugart, 2001).

Ο φεμινισμός του τρίτου κύματος έχει επικριθεί για την εστίασή του στην ατομική χειραφέτηση, σε αντίθεση με το «το προσωπικό είναι πολιτικό» του δεύτερου κύματος. Ενώ η εστίαση του τρίτου κύματος στη μικροπολιτική είναι σύμφωνη με μια καλά τεκμηριωμένη στροφή προς τον ατομικισμό τα τελευταία χρόνια του 20^{ου} αιώνα, ορισμένοι υποστηρίζουν ότι αυτό μπορεί να αποπολιτικοποιήσει, μεταθέτοντας το βάρος της αλλαγής στο άτομο, καθιστώντας έτσι πιο δύσκολη την πραγματοποίηση της ευρείας αλλαγής (Munro, 2013).

3.3.4 Τέταρτο κύμα

Πολλοί είναι εκείνοι που θεωρούν πως το διαδίκτυο έχει επιτρέψει την αλλαγή από το τρίτο κύμα στο τέταρτο κύμα του φεμινισμού, με τη μετάβαση αυτή να συμβαίνει περίπου το 2012. Η ύπαρξη ενός τέταρτου κύματος έχει αμφισβητηθεί με επιχείρημα πως η αυξημένη χρήση του διαδικτύου δεν είναι αρκετή για να οριοθετήσει μια νέα εποχή. Ωστόσο, καθίσταται όλο και περισσότερο

σαφές πως το διαδίκτυο έχει συμβάλει σημαντικά στη δημιουργία μιας παγκόσμιας κοινότητας φεμινιστριών που το χρησιμοποιούν στο πλαίσιο συζήτησης και ακτιβισμού. Στον πυρήνα του βρίσκονται τα θέματα της σεξουαλικής παρενόχλησης, της σωματικής ντροπής και της κουλτούρας του βιασμού, μεταξύ άλλων. Επιπλέον, στοχοποιείται ο σεξισμός και ο μισογυνισμός στο βαθμό που εμφανίζονται στην καθημερινή ρητορική, στη διαφήμιση, στον κινηματογράφο, στην τηλεόραση και στη λογοτεχνία, στα μέσα ενημέρωσης κ.λπ. Βασικό στοιχείο είναι η χρήση των μέσων κοινωνικής δικτύωσης για την ανάδειξη και την αντιμετώπιση αυτών των ανησυχιών (Brunell & Burkett, 2024; Munro, 2013).

3.4 Ο ρόλος της γυναίκας σήμερα

3.4.1 Οικογένεια

Η οικογένεια αποτελεί το σημαντικότερο μέσο διαβίβασης του πολιτισμού και οι σημαντικότεροι παράγοντες που καθορίζουν τη ζωή των ανθρώπων μαθαίνονται και μεταβιβάζονται στις επόμενες γενιές μέσω της οικογένειας. Τα άτομα αποκτούν τους πολιτισμικούς κώδικες και τις αξίες, τα θρησκευτικά τους πιστεύω και καθήκοντα, τις ηθικές αρχές, τις παραδόσεις και τα έθιμα από την οικογένεια. Επιπλέον, η οικογένεια συμβάλει σημαντικά στην αναγνώριση του φύλου των ατόμων, καθώς και στην απόκτηση των ψυχολογικών και πολιτισμικών ιδιοτήτων που απαιτούνται από το κάθε φύλο. Κάθε οικογένεια έχει τους κανόνες της ως προς το τι είναι σωστό και τι λάθος όσον αφορά τους ρόλους των φύλων ως προς τον ανδρισμό και τη θηλυκότητα. Παραδοσιακά επικρατούσε η αντίληψη ότι η γυναίκα είναι το άτομο της οικογένειας που κάνει τις δουλειές του σπιτιού, ασχολείται με τα παιδιά και με τη φροντίδα των άλλων μελών και των σχέσεων της οικογένειας (Vargün, 2016). Ωστόσο, καθώς η οικογένεια διαφοροποιείται στο πλαίσιο της εκβιομηχάνισης και σημαντικών κοινωνικών αλλαγών που λαμβάνουν χώρα τις τελευταίες δεκαετίες, αναπόφευκτα το ίδιο ισχύει και για τους ρόλους των γυναικών εντός των οικογενειών. Οι ρόλοι τους έγιναν πιο περίπλοκοι (Rahman et al., 2013; Donnelly et al., 2015).

Με έναρξη τη δεκαετία του 1960, οι φεμινίστριες θεωρητικοί ξεκίνησαν να εστιάζουν στην άδικη κατανομή των οικιακών εργασιών μεταξύ των μελών της οικογένειας. Αυτό είναι αναμενόμενο από τις γυναίκες και θεωρείται ως επιλογή ή εθελοντική φροντίδα των αντρών (Rahman et al., 2013). Αυτή η τάση συνεχίζεται έως σήμερα, όπου τα ευρήματα δείχνουν ότι ελάχιστα έχουν

αλλάξει σχετικά με τον έμφυλο καταμερισμό της οικιακής εργασίας, παρά την αυξημένη συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό, την πολιτική και τη διαμόρφωση κοινωνικής πολιτικής. Επιπροσθέτως, η περισσότερη επιβάρυνση με τις οικιακές ευθύνες συνεπάγεται και τη μείωση ή ακόμα και τον αποκλεισμό από τη συμμετοχή στη δημόσια ζωή και άλλες δραστηριότητες (Galick, 2016; Vargün, 2016).

Παρόμοιες τάσεις υφίστανται και στο πλαίσιο της των παιδιών. Από τις γυναίκες αναμένεται να αναλάβουν αυτόν τον ρόλο και να είναι υπεύθυνες για τη φροντίδα και την ανάπτυξη του παιδιού, ως μητέρες. Αυτό που επιβάλλεται από την κοινωνία είναι πως είναι το «φυσικό» οι γυναίκες να είναι οι κύριοι φροντιστές των παιδιών. Μπορεί να υποστηριχθεί ότι τα πράγματα ίσως και να είναι χειρότερα για τις γυναίκες σήμερα λόγω του ότι οι αυξημένες ευθύνες τους έξω από το σπίτι δεν συμβάδισαν με μείωση των ευθυνών εντός του σπιτιού και της οικογένειας. Η ένταξη των γυναικών στο εργατικό δυναμικό δεν φαίνεται να αποτελεί ισχυρό παράγοντα επίδρασης και παρακίνησης των ισότιμων διαχωρισμών της οικιακής και οικογενειακής εργασίας (Galick, 2016; Vargün, 2016).

Έρευνες έχουν δείξει πως ο ρόλος της γυναίκας εντός της οικογένειας καθορίζεται από την ανδρική ιδεολογία σχετικά με το φύλο, η οποία επηρεάζει τον χρόνο που αφιερώνουν τα δύο φύλα στις δραστηριότητες αυτές. Από την άλλη, η ιδεολογία των γυναικών έχει επηρεάσει μόνο τον χρόνο που αφιέρωσαν οι ίδιες στις δραστηριότητες. Ωστόσο, ακόμα και όταν και οι δύο σύντροφοι ασπάζονται τα ιδανικά της ισότητας, οι γυναίκες εξακολουθούν να κάνουν περισσότερες δουλειές του σπιτιού και να φροντίζουν τα παιδιά σε μεγαλύτερο βαθμό από τους άνδρες (Galick, 2016).

Τέλος, οι γυναίκες πολλές φορές κρίνονται από την οικογενειακή επιτυχία τους και όχι από την καριέρα τους. Θυσιάζουν πολλές πτυχές και ποσότητα της αυτό-φροντίδας τους, όπως ύπνο, ελεύθερο χρόνο και χρόνο για τον εαυτό τους, προκειμένου να επιτύχουν την ισορροπία μεταξύ των πολλών ρόλων τους. Περαιτέρω, καθώς εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν διακρίσεις στο χώρο εργασίας τους, συχνά πρέπει να προσπαθήσουν περισσότερο και να κάνουν περισσότερα για να κριθούν επιτυχημένες, ασχέτως αν το επίπεδο επιτυχίας τους είναι το ίδιο με αυτό των ανδρών που θεωρούνται επιτυχημένοι. Αλλά επειδή κρίνονται από την επιτυχία των οικογενειών τους και συχνά λαμβάνουν τον μεγαλύτερο έπαινο και επικύρωση από τους άλλους όσον αφορά τους ρόλους στο σπίτι, καταλήγουν να αφιερώνουν μεγάλο μέρος των πόρων τους και σε αυτόν τον

τομέα, κάτι που μπορεί να οδηγήσει ψυχολογικές και αρνητικές συνέπειες, καθώς και σε σύγκρουση ρόλων (Galick, 2016).

3.4.2 Εργασία

Η εργασία αποτελεί ένα σημαντικό ζήτημα όσον αφορά τους ρόλους των γυναικών στην κοινωνία. Ο αριθμός των γυναικών στο εργατικό δυναμικό σήμερα είναι πολύ μεγαλύτερος από ό,τι πριν από το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, όταν λιγότερο από το ένα τρίτο των γυναικών εργάζονταν εκτός σπιτιού. Ωστόσο, αν και έχουν σημειωθεί αλλαγές στη συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό, οι αμοιβές και οι ηγετικές θέσεις εξακολουθούν να υστερούν σε σχέση με αυτές των ανδρών (Kiser, 2015).

Οι μισθολογικές διαφορές μεταξύ των φύλων εμφανίζονται σε ηλικία, εθνικότητα, επάγγελμα, εκπαίδευση και χώρα (Ellemer, 2014). Σύμφωνα με το Γραφείο Απογραφής των ΗΠΑ, το 2010, οι γυναίκες κέρδιζαν περίπου 77 σεντς για κάθε δολάριο που κέρδιζε ένας άνδρας (Kiser, 2015). Σε 13 κράτη-μέλη της ΕΕ, το χάσμα στους μισθούς ανέρχεται μεταξύ 3% και 15% μεταξύ των φύλων και δεν μπορεί να εξηγηθεί από παράγοντες όπως η εμπειρία ή η μερική απασχόληση. (Ellemer, 2014), οδηγώντας στο πόρισμα πως τα στερεότυπα και οι ρόλοι φύλου οδηγούν σε αυτή την ανισότητα.

Ένα ξεκάθαρο χάσμα μεταξύ των δύο φύλων υφίσταται και όσον αφορά την ηγεσία. Οι γυναίκες προάγονται σε ανώτερα κλιμάκια με πολύ χαμηλότερα ποσοστά από τους άνδρες, και αυτό καθιστά σχεδόν αδύνατο για τις εταιρείες να θέσουν τα θεμέλια για διαρκή πρόοδο σε υψηλότερα επίπεδα. Στις κορυφαίες θέσεις στην οργανωτική ιεραρχία κυριαρχούν άνδρες και αυτό ισχύει τόσο για τον ανεπτυγμένο κόσμο όσο και για τον παγκόσμιο Νότο. Σε παγκόσμιο πλαίσιο, οι γυναίκες CEO είναι μόλις 37 στον αριθμό, ή 7,4%, από τις κορυφαίες εταιρείες του Fortune 500. Αν και αυτός ο αριθμός είναι ο υψηλότερος καταγεγραμμένος αριθμός γυναικών CEOs σε εταιρείες του Fortune 500, οι γυναίκες εξακολουθούν να απέχουν πολύ από την ίση εκπροσώπηση. Το 2018, οι γυναίκες αντιπροσώπευαν το 32,4% των ανώτερων στελεχών, το 29% των στελεχών, το 9% των βασικών διευθυντικών στελεχών και το 16,8% των CEO/Head of Business σε εταιρικούς τομείς σε όλο τον κόσμο. Παγκοσμίως, το 29% των ανώτατων διοικητικών θέσεων κατείχαν γυναίκες το έτος 2019. Σύμφωνα με στοιχεία του 2017, μόνο 26 CEO (5,8%) στις

εταιρείες του S&P 500 ήταν γυναίκες (Chathuranga, 2021). Το 2015 ο αντίστοιχος αριθμός ανερχόταν σε 4,2% για τις εταιρείες του Fortune 500 (Kiser, 2015). Λιγότερο από το 5% των CEO στις εταιρείες στη λίστα Fortune 1000 του 2013 ήταν γυναίκες (Ellemers, 2014). Ως εκ τούτου, παγκοσμίως, φαίνεται ότι οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται στα ανώτερα εταιρικά κλιμάκια, ακόμη και στον 21ο αιώνα όπου η συνειδητοποίηση της ισότητας των φύλων είναι πιο διάχυτη από ποτέ (Chathuranga, 2021). Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται γυάλινη οροφή, καθώς φαίνεται πως οι γυναίκες μπορούν να φτάσουν έως τα μεσαία διοικητικά κλιμάκια πιο εύκολα. Ωστόσο, ένα αόρατο εμπόδιο φαίνεται πως τις εμποδίζει να ανελιχθούν περισσότερο. Οι άνδρες έχουν ένα σαφές πλεονέκτημα όσον αφορά την προαγωγή. Οι άνδρες σε εκτελεστικές θέσεις φαίνεται να ενδιαφέρονται λιγότερο για την προώθηση των γυναικών σε διευθυντικούς ρόλους, προωθώντας έτσι μια κουλτούρα πόλωσης των φύλων. Επομένως, εάν οι άνδρες ελέγχουν την προαγωγή και την ανέλιξη σε ανώτερες θέσεις και ένας οργανισμός δεν προωθεί την κουλτούρα της διαφορετικότητας των φύλων, οι γυναίκες μένουν πίσω και δεν έχουν τις ίδιες ευκαιρίες με τους άνδρες για προαγωγή. Αυτή η ανισότητα μπορεί να δημιουργήσει μια ατμόσφαιρα δυσπιστίας και ένα αίσθημα αδικίας για τις γυναίκες, αποθαρρύνοντάς τους να προσπαθήσουν περισσότερο ώστε να κατακτήσουν περισσότερες θέσεις (Kiser, 2015; Hogg & Vaughan, 2010).

Η κοινωνία έχει δημιουργήσει έναν δημοφιλή μύθο ότι τα επιτυχημένα ηγετικά χαρακτηριστικά είναι παρόμοια με αυτά των ανδρών και ότι αυτά τα χαρακτηριστικά οδηγούν πάντα στην επιτυχία. Έτσι, όσον αφορά την καθημερινή αντίληψη, φαίνεται ότι οι παραδοσιακές ανδρικές αξίες είναι προνομιούχες στην αξιολόγηση του τι κάνει έναν αποτελεσματικό ηγέτη. Πολλοί στην κοινωνία (συμπεριλαμβανομένων των γυναικών) αντιλαμβάνονται ότι η αποτελεσματική ηγεσία καθορίζεται παραδοσιακά από τα αρσενικά χαρακτηριστικά. Τα κυρίαρχα γυναικεία χαρακτηριστικά μεταξύ των γυναικών θεωρούνται ήπια ή ευγενικά χαρακτηριστικά που δεν είναι κατάλληλα για ηγετικές θέσεις. Αυτή είναι μια εξήγηση του πως τα στερεότυπα επηρεάζουν τον ρόλο της γυναίκας στην εργασία (Chathuranga, 2021; Hogg & Vaughan, 2010).

Ωστόσο, ακόμα και αν φτάσουν σε αυτό το επίπεδο ηγεσίας, οι άνδρες και οι γυναίκες δεν λαμβάνουν ίσες αμοιβές. Μεταξύ 192 ανδρών και γυναικών εκτελεστικών διευθυντών εταιρειών εισηγμένων στο Ηνωμένο Βασίλειο, οι άνδρες διευθυντές έλαβαν μεγαλύτερα μόνους από τις γυναίκες διευθυντές (διαφορά £10.000 ή 36%), μετά τον έλεγχο της εταιρείας όσον αφορά το

μέγεθος, το επίπεδο κινδύνου, τη θητεία στο διοικητικό συμβούλιο και την απόδοση της εταιρείας (Ellemers, 2014; Kulich et al., 2011).

Η εκπροσώπηση των γυναικών αποτελεί μόνο ένα μέρος της ιστορίας. Μετά την πανδημία οι γυναίκες εργαζόμενοι έχουν επιβαρυνθεί σημαντικά περισσότερο από τους άνδρες, με υψηλότερα ποσοστά εξάντλησης και εργασιακής εξουθένωσης, η οποία κλιμακώνεται πολύ πιο γρήγορα συγκριτικά με τους άνδρες. Μία στις τρεις γυναίκες αναφέρει ότι σκέφτηκε να μειώσει τις προσδοκίες σχετικά με τη σταδιοδρομία της ή να εγκαταλείψει το εργατικό δυναμικό, σε σύγκριση με 1 στις 4 που το είπε αυτό λίγους μήνες μετά την πανδημία. Επιπλέον, 4 στις 10 γυναίκες έχουν σκεφτεί να εγκαταλείψουν την εταιρεία τους ή να αλλάξουν δουλειά και η υψηλή εναλλαγή εργαζομένων τα τελευταία έτη υποδηλώνει ότι πολλές από αυτές συνεχίζουν (McKinsey & Company, 2020).

Διάκριση εντοπίζεται και στους κλάδους που εργάζονται οι γυναίκες. Πιο συγκεκριμένα, αυτές κατακλύζουν τομείς όπως οι σερβιτόροι, οι τηλεφωνητές, οι γραμματείς, οι νοσοκόμοι, οι μπέιμπι-σίτερ, οι βοηθοί οδοντίατρου, οι δασκάλες και οι νηπιαγωγοί, σε αντίθεση με τους άνδρες, που κυριαρχούν σε επαγγέλματα όπως λογιστές, οδηγοί, οδοντίατροι, δικηγόροι και μηχανικοί. Αυτό υποδεικνύει την ισχύ των στερεοτύπων φύλου, καθώς ορισμένα επαγγέλματα θεωρούνται ως γυναικείες δουλειές και κάποια όχι (Hogg & Vaughan, 2010). Επιπλέον, οι γυναίκες υποεκπροσωπούνται σημαντικά στους κλάδους STEM, όπως η φυσική και η μηχανική, οι οποίοι γίνονται αντιληπτοί ως ανδροκρατούμενοι κλάδοι που δεν συμβαδίζουν με τους παραδοσιακούς ρόλους της γυναίκας που έχουν να κάνουν με τη φροντίδα των άλλων. Αυτός είναι και ο λόγος που αυτές υπερτερούν σε επαγγέλματα όπως δασκάλες και νοσηλεύτριες (Tabassum & Nayak, 2021). Εν ολίγοις, οι έμφυλες πεποιθήσεις σχετικά με τους κατάλληλους κοινωνικούς ρόλους καθορίζουν τόσο τις οδούς και τις ευκαιρίες που γίνονται αντιληπτές ως προσβάσιμες ή κοινωνικά επιθυμητές, όσο και τις σχετικές εκπαιδευτικές και επαγγελματικές επιλογές που κάνουν οι νέοι στην πορεία προς την επαγγελματική επίτευξη (Dicke et al., 2019).

3.4.3 Εκπαίδευση

Ιστορικά, οι γυναίκες έχουν σημαντικά μικρότερη παρουσία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και στην αποφοίτηση. Ωστόσο, τις τελευταίες δεκαετίες το φαινόμενο αυτό έχει μεταβληθεί, με τις

γυναίκες να φτάνουν το επίπεδο της εκπαίδευσης των ανδρών και σταδιακά να το ξεπερνούν. Παγκοσμίως, μεταξύ του 1995 και του 2018, οι εγγραφές των γυναικών σε ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης τριπλασιάστηκε. Συνολικά, ο αριθμός των προπτυχιακών φοιτητριών παγκοσμίως έχει ξεπεράσει τον αριθμό των ανδρών από το 2002. Επιπλέον, όχι μόνο οι γυναίκες αποτελούν τους περισσότερους προπτυχιακούς φοιτητές, αλλά είναι επίσης πιο πιθανό να ολοκληρώσουν την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Το μορφωτικό επίπεδο των γυναικών έχει αυξηθεί δραματικά, με τον ετήσιο αριθμό των Αμερικανών γυναικών που λαμβάνουν πτυχίο κολεγίου 4 ετών να ξεπερνά πλέον τους άνδρες κατά περισσότερο από 10% (Parker, 2015; IESALC, 2021; Buchmann et al., 2008).

Ωστόσο, παρά την ιδιαίτερα σημαντική αυτή πορεία δεκαετιών, οι ανησυχίες για το ζήτημα της ισότητας των φύλων στο τριτοβάθμιο εκπαιδευτικό σύστημα αυξάνονται τα τελευταία χρόνια. Ειδικότερα, οι γυναίκες, αφού αποφοιτήσουν, μπορούν να συνεχίσουν τις σπουδές τους για ανώτερα πτυχία που θα τους επιτρέψουν να καταλάβουν περισσότερες ακαδημαϊκές θέσεις στα πανεπιστήμια, να συμμετάσχουν στη σχετική έρευνα, να αναλάβουν ηγετικούς ρόλους και ακόμη και να κερδίσουν ανταγωνιστικούς και συγκρίσιμους μισθούς. Ωστόσο, αυτό δεν συνέβη. Η αποτυχία των πανεπιστημίων να προσλάβουν, να διατηρήσουν και να προωθήσουν γυναίκες ακαδημαϊκές έχει κεντρίσει όλο και περισσότερο την προσοχή. Η αναγνώριση του γυναικείου πλεονεκτήματος δεν πρέπει να ερμηνεύεται ως ένδειξη πλήρους ισορροπίας μεταξύ των φύλων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Σε όλες τις περιοχές του κόσμου, εκτός από την Κεντρική Ασία, οι γυναίκες αντιπροσωπεύουν μικρότερο ποσοστό φοιτητών διδακτορικού διπλώματος από ό,τι για φοιτητές πανεπιστημίου (IESALC, 2021; Buchmann et al., 2008; Hogg & Vaughan, 2010).

Παρόλο που ένας αυξανόμενος αριθμός γυναικών εγγράφονται στο πανεπιστήμιο, πολλές αναγκάζονται να απομακρυνθούν στα υψηλότερα επίπεδα που απαιτούνται για μια ερευνητική σταδιοδρομία. Ο αριθμός των μεταπτυχιακών και διδακτορικών γυναικών φοιτητριών είναι σημαντικά μικρότερος. Στις περισσότερες χώρες του ΟΟΣΑ, υπάρχουν περισσότεροι άντρες από γυναίκες φοιτητές που επιδιώκουν μεταπτυχιακά και διδακτορικά, καθιστώντας μια ανησυχία για την ισότητα και την πολιτική από μόνη της. Αυτό εξηγεί, εν μέρει, γιατί λίγες γυναίκες καταφέρνουν να γίνουν καθηγητές και δημοσιεύουν λιγότερες εργασίες, καθώς και οι δύο τομείς απαιτούν υψηλότερους τίτλους. Το 2018, οι γυναίκες αντιπροσώπευαν το 43% των εκπαιδευτικών

στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, έναντι 66% και 54% στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, αντίστοιχα (UNESCO, 2020).

Μόλις το 30% των ερευνητών παγκοσμίως στα πανεπιστήμια είναι γυναίκες (UNESCO, 2019). Ενώ ένας αυξανόμενος αριθμός γυναικών εγγράφονται στο πανεπιστήμιο, πολλές αναγκάζονται να απομακρυνθούν στα ανώτερα επίπεδα, τα οποία συνήθως απαιτούνται για μια ερευνητική σταδιοδρομία. Οι άνδρες δημοσιεύουν κατά μέσο όρο περισσότερα άρθρα από τις γυναίκες. Οι διαφορές στα ποσοστά ακαδημαϊκών δημοσιεύσεων ανδρών και γυναικών παραμένουν και είναι πιο έντονες για δημοσιεύσεις σε κορυφαία περιοδικά. Μια έκθεση για το φύλο του περιοδικού Elsevier από το 2020 εξετάζει τη συμμετοχή στην έρευνα, την εξέλιξη της σταδιοδρομίας και τις αντιλήψεις στην Ευρωπαϊκή Ένωση και σε 15 χώρες παγκοσμίως σε 26 θεματικές ενότητες. Ενώ η εκπροσώπηση των γυναικών στην έρευνα αυξάνεται συνολικά, η ανισότητα παραμένει. Κατά μέσο όρο, οι γυναίκες ερευνήτριες γράφουν λιγότερες δημοσιεύσεις από ό,τι οι άνδρες σε κάθε χώρα. Στις περισσότερες χώρες, η αναλογία γυναικών προς άνδρες συγγραφείς είναι χαμηλότερη στις φυσικές επιστήμες και υψηλότερη στις επιστήμες της ζωής και της υγείας. Η νοσηλευτική και η ψυχολογία ξεχωρίζουν με περισσότερες γυναίκες παρά άνδρες μεταξύ των συγγραφέων.

Η άνιση εκπροσώπηση ανδρών και γυναικών στους κλάδους STEM (δηλαδή, επιστήμη, τεχνολογία, μηχανική και μαθηματικά), στους οποίους υφίσταται, όπως προαναφέρθηκε, μεγάλη υποεκπροσώπηση γυναικών φοιτητών στις περισσότερες χώρες, είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα της επιρροής του ρόλου των φύλων στην εκπαίδευση. Οι γυναίκες κατέχουν δυσανάλογα χαμηλό μερίδιο προπτυχιακών τίτλων STEM, ιδιαίτερα στη μηχανική. Η συμμετοχή των γυναικών στα προγράμματα STEM κυμαίνεται από λιγότερο από 1% στις Μαλδίβες έως 41% στο Ομάν. Το 2017, εντός του ΟΟΣΑ, μόλις το 20% των νέων εγγραφών σε προγράμματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης βραχυπρόθεσμου κύκλου και το 30% των νέων εγγραφών σε πτυχία πανεπιστημίου στους τομείς STEM ήταν γυναίκες (ΟΟΣΑ, 2020). Αντίθετα, η εκπαίδευση, η υγεία, οι τέχνες, οι ανθρωπιστικές επιστήμες και οι κοινωνικές επιστήμες παρουσιάζουν υπερεκπροσώπηση των γυναικών (UNESCO, 2020). Η επιλογή σπουδών από τις γυναίκες συχνά εξακολουθεί να επηρεάζεται από πολιτισμικούς παράγοντες, όπως η αντίληψη των STEM ως «ανδρικών» κλάδων (CEDAW, 2017). Τα στερεότυπα αρσενικά χαρακτηριστικά (π.χ. ανεξαρτησία, ανταγωνιστικότητα) εκτιμώνται περισσότερο στα τμήματα STEM από τα στερεότυπα γυναικεία χαρακτηριστικά (π.χ. σχέσεις, φροντίδα) που καθιστούν τους άντρες πιο

προωθητικούς και θεωρούνται πιο κατάλληλοι για ηγετικές θέσεις. Ως αποτέλεσμα αυτών των στερεοτύπων, οι γυναίκες που αναζητούν θέσεις STEM συχνά βιώνουν διακρίσεις κατά την πρόσληψη και περιορισμένες ευκαιρίες εξέλιξης, καθιστώντας αυτές τις θέσεις λιγότερο ελκυστικές για τις γυναίκες, γεγονός που οδηγεί σε μεγαλύτερη φθορά. Οι γυναίκες με πτυχίο STEM είναι λιγότερο πιθανό από τους άντρες ομολόγους τους να εργαστούν σε ένα επάγγελμα STEM και περισσότερο πιθανό είναι πιο πιθανό να εργαστούν στην εκπαίδευση ή την υγειονομική περίθαλψη (Beede et al., 2011). Τα στερεότυπα φύλου μπορούν να διευκολύνουν τις διακρίσεις στις προσλήψεις και να μειώσουν τις ευκαιρίες για επαγγελματική ανέλιξη των γυναικών. Οι γυναίκες που φοιτούν σε STEM μπορεί επίσης να αντιληφθούν το ακαδημαϊκό τους κλίμα ως μη φιλόξενο και απειλητικό και να αναφέρουν εχθρότητα και άβολες εντάσεις στο εργασιακό τους περιβάλλον, όπως σεξουαλική παρενόχληση και διακρίσεις. Απλώς η παρουσία ενδείξεων με προκατάληψη του φύλου σε φυσικούς χώρους που απευθύνονται σε άνδρες (π.χ., "geeky" διακόσμηση) μπορεί να ενισχύσει την αίσθηση ότι δεν ανήκεις στο STEM (Casad et al., 2019). Επιπλέον, μόλις αποκτηθεί μια ακαδημαϊκή καριέρα στο STEM, οι γυναίκες είναι δύο φορές πιο πιθανό να φύγουν σε σύγκριση με τους άνδρες. Αν και οι καθηγητές STEM τείνουν να είναι εξίσου αφοσιωμένοι στην ακαδημαϊκή τους σταδιοδρομία ανεξαρτήτως φύλου, οι γυναίκες είναι πιο πιθανό να αλλάξουν ακαδημαϊκές θέσεις και είναι λιγότερο πιθανό να λάβουν θητεία από τους άνδρες. Στα κορυφαία 50 ερευνητικά πανεπιστήμια των Ηνωμένων Πολιτειών, οι γυναίκες κατέχουν το 31% των θέσεων διδακτικού προσωπικού, ενώ οι έγχρωμες γυναίκες κατέχουν λιγότερο από το 2% των θέσεων καθηγητών (Casad et al., 2019; NSF, 2019). Συνεπώς, η επιλογή αυτή των κλάδων σπουδών δεν σχετίζεται με τις δεξιότητες και την απόδοση των κοριτσιών, αλλά σημαντικό ρόλο παίζει το γεγονός πως θεωρούνται παραδοσιακά ανδρικοί κλάδοι και έτσι δεν προτιμώνται από αυτές. Επιπλέον, οι ευκαιρίες των γυναικών να εισέλθουν σε αυτά τα επαγγέλματα μειώνονται καθώς τα ίδια στερεότυπα φύλου λειτουργούν στην αγορά εργασίας. Ακόμα, η επέκταση του τομέα των υπηρεσιών αυξάνει τη ζήτηση για θέσεις εργασίας που περιλαμβάνουν ήπιες δεξιότητες που θεωρούνται γυναικείες, όπως συναισθηματικές και επικοινωνιακές δεξιότητες. Οι οικονομικές απολαβές και οι δυνατότητες ανέλιξης επηρεάζουν έτσι την επιλογή του κλάδου σπουδών από τις γυναίκες. Έτσι, οι άντρες φοιτητές συνεχίζουν να επιλέγουν υψηλότερα αμειβόμενα πτυχία και να λαμβάνουν υψηλότερα κέρδη μετά την αποφοίτησή τους από τις γυναίκες (Conger & Dickson, 2017). Συμπερασματικά, αυτό μπορεί να

αναπαράγει πολιτιστικά στερεότυπα σχετικά με το φύλο δημιουργώντας συγκεκριμένες θέσεις που θεωρούνται γυναικείες στην εκπαίδευση και την αγορά εργασίας (Barone, 2011).

3.4.4 Αθλητισμός

Όσον αφορά και τον χώρο του αθλητισμού, ο οποίος αποτελεί σημαντικό σημείο αναφοράς της ζωής των ανθρώπων, τόσο ως προς τη φυσική και αναπτυξιακή τους κατάσταση, αλλά και ως σημαντικό πολιτιστικό στοιχείο της σημερινής κοινωνίας και τεράστια βιομηχανία, ο ρόλος της γυναίκας θεωρείται υποδεέστερος από αυτόν των ανδρών. Ειδικότερα, η προκατειλημμένη συμπεριφορά εδώ είναι ιδιαίτερα έντονη, καθώς υφίσταται πολύ μεγάλη ανισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, η οποία έχει αποτελέσει επίκεντρο του ενδιαφέροντος σε μεγάλο βαθμό (Cooky et al., 2015).

Αρχικά, ο γυναικείος αθλητισμός καλύπτεται σε συντριπτικά μικρότερο βαθμό από των ανδρών, παρά το σημαντικό κέρδος που επιφέρει η συμμετοχή των πρώτων σε αυτόν. Έρευνες που εστιάζουν στην κάλυψη αθλητικών γεγονότων βρήκαν πως τα μέσα ενημέρωσης εστιάζουν κατά κύριο λόγο σε άνδρες αθλητές και σε ανδρικό αθλητισμό, με εξαίρεση τη μικρή χρονική περίοδο των Ολυμπιακών Αγώνων (Cooky et al., 2015). Παρά τους ισχυρισμούς πως η ανισότητα αυτή έχει μειωθεί, η Cooky και οι συνεργάτες της (2015) βρήκαν πως στις ΗΠΑ, κατά τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, αυτό δεν συμβαίνει, παρά το γεγονός πως όλο και περισσότερες γυναίκες και κορίτσια συμμετέχουν στον αθλητισμό, πως έχουν αυξηθεί τα γυναικεία πρωταθλήματα, όπως επίσης και η δημοτικότητα αυτών. Επιπλέον, τα αθλητικά άρθρα που αφορούν τους άνδρες αθλητές ή τον ανδρικό αθλητισμό είναι σχεδόν το σύνολο του τύπου, με ελάχιστα από αυτά να αφορούν γυναίκες αθλήτριες ή γυναικείο αθλητισμό. Περαιτέρω, όταν ο λόγος γίνεται για αυτές, πολλές φορές αναφέρονται ως «άλλα», υποδηλώνοντας πως ο αθλητισμός είναι ανδρικός χώρος. Ακόμα, όταν το ενδιαφέρον επικεντρώνεται στον γυναικείο αθλητισμό, πολλές φορές εστιάζεται σε μερικά αμφιλεγόμενα περιστατικά, μη αθλητικής φύσεως κυρίως (Cooky et al., 2013; Cooky et al., 2010; Duncan et al., 2005; Messner et al., 2003). Η μικρότερη κάλυψη του γυναικείου αθλητισμού έχει αναφερθεί πως οφείλεται στο ιστορικό στερεότυπο πως οι γυναίκες αθλήτριες είναι λεσβίες, με την κάλυψη των μέσων αναφορικά με τη συμμετοχή των τελευταίων στον αθλητισμό να κατακλύζεται από σιωπή ή στην καλύτερα περίπτωση, να γίνεται αναφορά σε περιστασιακές ιστορίες (Cassidy, 2019). Αξιοσημείωτο είναι πως η ελάχιστη κάλυψη του

γυναικείου αθλητισμού παραμένει παρά το γεγονός πως όλο και περισσότερες γυναίκες δημοσιογράφοι και συντάκτες πλαισιώνουν θέσεις στον χώρο του αθλητισμού (Tamir et al., 2017).

Πέρα από τη χρονική κάλυψη του γυναικείου αθλητισμού, παρουσιάζονται επίσης ζητήματα ανισότητας και όσον αφορά την ποιοτική κάλυψη αυτού. Ειδικότερα, ο γυναικείος αθλητισμός παρουσιάζεται με λιγότερο σημαντικό και συναρπαστικό τρόπο και έτσι χαίρει λιγότερης εκτίμησης από τους άνδρες θεατές (Cooky et al., 2015). Οι γυναίκες αθλήτριες ελκύουν την προσοχή των μέσων πολλές φορές, στο πλαίσιο κάλυψης αθλητικών επιδόσεων, αλλά ως σεξουαλικοποιημένα αντικείμενα. Η ελκυστικότητα εκθειάζεται σε μεγαλύτερο βαθμό από τις αθλητικές ικανότητες. Καθώς ο τύπος επικεντρώνεται κυρίως στην εμφάνισή τους, στην ομορφιά και τη σεξουαλική γοητεία, υποδηλώνεται πως οι αξίες των γυναικών αθλητριών είναι η ελκυστικότητα, η νεότητα και η διαθεσιμότητα, έτσι ώστε να αποτελούν αντικείμενο ευχαρίστησης των ανδρών θεατών. (Ponterotto, 2014; Harris & Clayton, 2002). Το γεγονός αυτό έχει ως συνέπεια να περνούν σε δεύτερη μοίρα οι επιδόσεις και οι ικανότητές τους, αλλά και να αντικειμενοποιούν οι ίδιες των εαυτό τους (Harrison, 2018). Ακόμα πολλές φορές γίνεται χρήση σεξιστικής γλώσσας σε άρθρα που τονίζουν τη θηλυκότητα των αθλητριών (Kian et al., 2008).

Παρόλο που σε πιο πρόσφατες έρευνες φαίνεται πως ο γυναικείος αθλητισμός καλύπτεται με πιο αξιοσέβαστο τρόπο, αυτό γίνεται κυρίως από μικρότερα μέσα ή αγορές που εξειδικεύονται στον γυναικείο αθλητισμό (Cooky et al., 2013). Επιπροσθέτως, η σεξουαλική αντικειμενοποίηση περασμένων χρόνων φαίνεται πως έχει αντικατασταθεί από μια τάση αντιμετώπισης των αθλητριών ως αντικείμενα χιούμορ ή με το ενδιαφέρον να εστιάζεται στον μητρικό τους ρόλο (Cooky et al., 2015).

Εκτός, όμως, για τις ίδιες τις αθλήτριες, παρατηρείται διαφορετικός τρόπος αντιμετώπισης και των γυναικών αθλητικών δημοσιογράφων, οι οποίες δεν ήταν ευπρόσδεκτες στη βιομηχανία ήδη από τις απαρχές της, με άνδρες δημοσιογράφους και συντάκτες να καλύπτουν συντριπτικά περισσότερες θέσεις (Tamir et al., 2017; North, 2014). Το περιεχόμενο που παράγεται από γυναίκες είναι πολύ λιγότερο, σε όλα τα μέσα, όπως έχει βρεθεί σε διαφορετικές μελέτες. Ενώ, παρουσιάζεται και εδώ το φαινόμενο της γυάλινης οροφής, με τις γυναίκες να καλύπτουν σημαντικά λιγότερες θέσεις εκεί (Tamir et al., 2017). Τα θέματα που δίνονται σε γυναίκες δημοσιογράφους είναι αυτά των τομέων της διατροφής, της υγείας και του lifestyle, ενώ τομείς

όπως η πολιτική, η επιχειρηματικότητα και τα οικονομικά όχι. Αντίθετα, υπάρχει άρνηση να πάρουν οι γυναίκες τέτοιου είδους θέματα (Cho & Davenport, 2007).

Ωστόσο, παράλληλα με την υποεκπροσώπηση των γυναικών, τόσο οι συντάκτες όσο και οι θεατές φαίνεται να τις προτιμούν λιγότερο, επειδή αξιολογούνται χαμηλότερα ως προς την αξιοπιστία, την αυθεντία, τις γνώσεις και την ικανότητά τους. Αυτό προκαλεί το αίσθημα του συνεχούς αγώνα απόδειξης των γνώσεων τους (Hardin & Shain, 2006). Ενώ, οι γυναίκες που εμφανίζονται στο κοινό και σε αυτή την περίπτωση ελκύουν το ενδιαφέρον κυρίως για την εμφάνισή τους (Merill et al., 2012).

Είναι εμφανής, από τα παραπάνω, πως ο χώρος του αθλητισμού αποτελεί στερεοτυπικά ανδρικό χώρο μη φιλικό προς τις φιλόδοξες γυναίκες, αποθαρρύνοντας πολλές από αυτές να ασχοληθούν με τον εν λόγω χώρο.

3.5 Ανασκόπηση ερευνών

Το ερευνητικό πρόγραμμα «Η θέση της γυναίκας στην ελληνική κοινωνία» που υλοποίησε το Κέντρο Μελετών Πολιτικής για το Φύλο και την Ισότητα (ΚΕΜΕΦΙ) σε συνεργασία με την MRB Hellas και την υποστήριξη της Eurolife FFH, το οποίο παρουσιάστηκε τον Ιούνιο του 2022, είχε σκοπό να χαρτογραφήσει και να αποτυπώσει τη θέση της γυναίκας στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Το δείγμα αποτέλεσαν 1.005 άτομα ηλικίας 17 ετών ή μεγαλύτερα και διασφαλίστηκε η αντιπροσωπευτικότητα του ως προς τον Ελληνικό πληθυσμό. Τα δεδομένα συλλέχθηκαν με συνεντεύξεις. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως η γυναίκα σήμερα έχει να ανταπεξέλθει σε έναν σύνθετο και απαιτητικό ρόλο, ενώ σημειώνεται πρόοδος τις τελευταίες δεκαετίες στην Ελλάδα, ως προς τη θέση της γυναίκας στην κοινωνία. Παρόλα αυτά, οι γυναίκες αισθάνονται εξακολουθούν ότι έχουν πολύ δρόμο ακόμα να καλύψουν για την πραγματική ισότητα, καθώς ακόμα βιώνουν προκαταλήψεις και ανισότητες από το, σε θέση ισχύος, ανδρικό φύλο. Ακόμα, τα αποτελέσματα έδειξαν μειωμένη παρουσία των γυναικών στον ανδροκρατούμενο πολιτικό χώρο. Οι μισές γυναίκες θεωρούν ιδιαίτερα έντονο το πρόβλημα της έμφυλης βίας, το 10,7% δηλώνει πως έχει υπάρξει θύμα έμφυλης βίας και το 10,3% πως έχει βιώσει βία στο στενό περιβάλλον. Το 12,2% αναφέρει πως έχει δει περιστατικά σεξουαλικής παρενόχλησης στον χώρο εργασίας του, τα οποία αποσιωπώνται πολλές φορές υπό το πρίσμα του φόβου κοινωνικής κατακραυγής. Μία στις τρεις γυναίκες δήλωσε ότι το φύλο τους μάλλον περιόρισε τις επιλογές και τα όνειρά της. Οι

ερευνητές καταλήγουν πως η μέση Ελληνίδα φαίνεται να προσπαθεί να ξεφύγει από στερεότυπα σε όλες τις εκφάνσεις της κοινωνίας που την κρατούν στο «κολλώδες πάτωμα», ενώ οι ισχυρές γυναίκες προσπαθούν να σπάσουν τη γυάλινη οροφή (ΚΕΜΕΦΙ, 2022).

Το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ, 2019) πραγματοποίησε πανελλαδική έρευνα με σκοπό τη «Διερεύνηση και καταγραφή αντιλήψεων και πεποιθήσεων για θέματα συμμετοχής και εκπροσώπησης γυναικών σε δομές λήψης πολιτικών αποφάσεων». Η έρευνα είχε μια ποσοτική εστίαση με δείγμα 1.201 άτομα πανελλαδικά (47% γυναίκες και 53% άνδρες) και τα δεδομένα συλλέχθηκαν με ερωτηματολόγιο. Επίσης, περιλαμβανόταν μια ποιοτική εστίαση με δείγμα 20 γυναίκες από διαφορετικούς πολιτικούς χώρους του δημοκρατικού φάσματος, όπου τα δεδομένα συλλέχθηκαν με τηλεφωνικές και web συνεντεύξεις. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως η υποαντιπροσώπευση των γυναικών στον πολιτική χώρο (Βουλή, τοπική αυτοδιοίκηση, περιφερειακή διοίκηση κλπ.) αποτελεί ένα σημαντικό ζήτημα, τη στιγμή που υφίσταται μεγαλύτερη εμπιστοσύνη σε γυναικείες οργανώσεις, συλλόγους και πολιτικούς. Επιπλέον, βρέθηκε η άποψη πως οι γυναίκες έχουν όλες τις δεξιότητες να αναλάβουν υψηλές θέσεις πολιτικής ευθύνης, ότι μπορούν να καταξιωθούν στις δομές πολιτικών αποφάσεων και πως όλοι πρέπει να αγωνιστούν για τη διασφάλιση ισότητας των φύλων. Ωστόσο, τα αποτελέσματα ανέδειξαν την άποψη πως οι άνδρες πολιτικοί είναι πιο ικανοί στους τομείς της εθνικής ασφάλειας, της δημόσιας τάξης, της εξωτερική πολιτικής και του αγροτικού, ενώ οι γυναίκες καθίστανται πιο αποτελεσματικές στα θέματα πολιτισμού, τουρισμού, κοινωνικής πρόνοιας και πολιτικής, καθώς και σε θέματα ισότητας των φύλων και ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Οι ανασταλτικοί παράγοντες όσον αφορά την ενασχόληση των γυναικών με την υποκριτική είναι η αρνητική στάση του οικογενειακού περιβάλλοντος και η μη υποστηρικτική στάση των ηγετικών οργάνων και άλλων μελών του κόμματος, αλλά και η στάση των ΜΜΕ. Τα εμπόδια εκλογής τους είναι η δυσπιστία λόγω φύλου, το γεγονός ότι η πολιτική είναι ανδροκρατούμενος χώρος, ο μειωμένος χρόνος για προεκλογικό αγώνα λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων, η μη υποστήριξη από το κόμμα και η μη επάρκεια οικονομικών πόρων.

Ο ΣΕΒ (2023) υλοποίησε έρευνα σε επιχειρήσεις και το ευρύ κοινό με σκοπό την αποτύπωση της υφιστάμενης κατάστασης και του εντοπισμού πιθανών αναγκαίων νομοθετικών παρεμβάσεων ή άλλων πρωτοβουλιών ενδυνάμωσης των επιχειρήσεων. Στόχος ήταν η ευαισθητοποίηση επιχειρήσεων και της πολιτείας ώστε να επιτευχθεί η πλήρης ισότητα στην εργασία. Τα

αποτελέσματα έδειξαν πως η ισότητα στην εργασία δεν έχει ακόμα επιτευχθεί ενώ η αντίληψη της κοινής γνώμης δεν φαίνεται να αντανakλά τι ισχύει στον επιχειρηματικό κόσμο. Ειδικότερα, σύμφωνα με τα ευρήματα της έρευνας, πάνω από το 50% των επιχειρήσεων εφαρμόζει πολιτικές για την ενίσχυση της γυναικείας απασχόλησης περισσότερες από όσες υποχρεώνει ο νόμος. Οι γυναίκες σε ηγετικές θέσεις υστερούν σημαντικά των ανδρών, ενώ ένα τμήμα του πληθυσμού δεν εμπιστεύεται γυναίκα σε ηγετικές θέσεις. Οι επιχειρήσεις γνωρίζουν πως η πρόσληψη περισσότερων γυναικών συμβάλλει στην απόδοσή τους, αν και η πλειοψηφία δηλώνει ότι οι προσλήψεις γίνονται αποκλειστικά βάσει προσόντων. Για την ενίσχυση της απασχόλησης των γυναικών προτείνεται α) η ενημέρωση των επιχειρήσεων σχετικά με το πώς διασφαλίζεται η ισότητα φύλων στην εργασία, β) η οικονομική ενίσχυση των επιχειρήσεων που επιτυγχάνουν την ισότητα των φύλων και γ) η ενημέρωση μαθητριών/φοιτητριών για την τυπική και τεχνική εκπαίδευση εξάλειψης στερεοτύπων. Σε γενικές γραμμές αναγνωρίστηκαν τα οφέλη πολιτικών ισότητας για τις επιχειρήσεις (ικανοποίηση εργαζομένων, βελτίωση παραγωγικότητας), ωστόσο οι επιχειρήσεις δεν παρακολουθούν σχετικούς δείκτες για την ισότητα των φύλων. Όσον αφορά τις γυναίκες υπαλλήλους, λαμβάνουν χαμηλότερες αποδοχές, υποεκπροσωπούνται σε θέσεις ευθύνης και αντιμετωπίζουν πλήθος στερεοτύπων.

Σε έρευνα της ActionAid (2023) για τις έμφυλες προκαταλήψεις, διερευνήθηκαν στερεότυπα για τη θέση των γυναικών στην πολιτική, την εκπαίδευση την οικονομική ζωή και τη σωματική τους ακεραιότητα. Τα ευρήματα αποτελούν υποσύνολο μιας ευρύτερης έρευνας σχετικά με τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης του ΟΗΕ και πόσο σημαντικοί είναι για τους Έλληνες. Το δείγμα αποτέλεσαν 1021 άτομα 18 ετών και άνω πανελλαδικά και τα δεδομένα συλλέχθηκαν με ερωτηματολόγιο. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως το 44% του πληθυσμού εκφράζει τουλάχιστον μία προκατάληψη για τις γυναίκες, με τους άνδρες να εκφράζουν περισσότερες από τις γυναίκες. Επιπροσθέτως, οι νεότερες γενιές παρουσιάζουν περισσότερες προκαταλήψεις συγκριτικά με τους μεγαλύτερους. Επιπλέον, όσον αφορά την κατάταξη προβλημάτων στην Ελλάδα με βάση τη σπουδαιότητά τους, τα ζητήματα έμφυλης ισότητας κατατάσσονται στην πέμπτη από το τέλος θέση (17 στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης συνολικά). Οι σχετικές με την εκπαίδευση προκαταλήψεις δεν είναι διαδεδομένες, με τις νέες γυναίκες (25-34 ετών) να είναι σε μεγαλύτερο βαθμό κάτοχοι πτυχίου από τους άνδρες. Οι προκαταλήψεις σχετικά με την εργασία είναι ακόμα λιγότερο διαδεδομένες, καθώς αναγνωρίζεται το δικαίωμα των γυναικών σε αυτή (αν και δεν γίνεται λόγος

για όρους και απολαβές). Η πιο διαδεδομένη μορφή προκατάληψης αφορούσε τη σωματική ακεραιότητα, η οποία επιβεβαιώνεται από τα αυξημένα ποσοστά γυναικοκτονιών.

Το Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης (ΕΚΤ; 2020) πραγματοποίησε έρευνα για τη θέση της γυναίκας στο ελληνικό σύστημα έρευνας και καινοτομίας. Τα αποτελέσματα έδειξαν απόλυτη ισότητα σε άνδρες και γυναίκες διδάκτορες κάθε χρόνο. Ωστόσο, οι γυναίκες συνεχίζουν να υπολείπονται των ανδρών σε όλες τις βαθμίδες, ιδιαίτερα στην υψηλότερη, παρά τη διαχρονική αύξησή τους σε όλες τις βαθμίδες. Επίσης, υποεκπροσωπούνται στα ανώτερα όργανα διοίκησης των πανεπιστημίων. Ακόμα υφίσταται υψηλή συμμετοχή των γυναικών στο προσωπικά Α&Ε και σε εθνικά έργα και δράσεις υποστήριξης για νέους ερευνητές.

Οι Dedotsi και Paraskevoudou-Kollia (2015) μελέτησαν μέσω μιας ποιοτικής προσέγγισης πως τα στερεότυπα φύλου επηρεάζουν την εκπαίδευση των κοινωνικών λειτουργών και την εξέλιξή τους σε χρήσιμους για την κοινωνία επαγγελματίες. Το δείγμα αποτέλεσαν τριτοετείς φοιτητές του τμήματος Κοινωνικής Εργασίας του Τεχνολογικού Εκπαιδευτικού Ιδρύματος Πατρών. Ζητήθηκε από τους φοιτητές να συζητήσουν σε ομάδες σχετικά με οικογενειακούς ρόλους και να τους απεικονίσουν σε ζωγραφίες, οι οποίες αναλύθηκαν με την μέθοδο της ανάλυσης περιεχομένου. Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι φοιτητές διατηρούν παραδοσιακές αντιλήψεις για την οικογένεια και τους ρόλους των μελών της, αντανακλώντας στερεότυπα και προκαταλήψεις για το φύλο. Ειδικότερα, για τον ρόλο της μητέρας, βρέθηκε πως οι περισσότεροι την αντιλαμβάνονται ως υπεύθυνη για τις δουλειές του σπιτιού, για τη βοήθεια των παιδιών στα μαθήματα για το σπίτι, τη φροντίδα των παιδιών, αλλά και ως επιπλέον πάροχο εισοδήματος, ως «ειρηνοποιό» εντός της οικογένειας, ενώ το επάγγελμα που αναδείχθηκε ήταν αυτό της δασκάλας.

Οι Gounias και Alexopoulos (2016) διερεύνησαν την ύπαρξη στερεοτύπων φύλου στα σχολικά εγχειρίδια της Γλώσσας που χρησιμοποιούνται στην Τρίτη Δημοτικού. Πραγματοποιήθηκε ανάλυση περιεχομένου στα εν λόγω εγχειρίδια και παράλληλα έλαβαν χώρα ημί-δομημένες συνεντεύξεις σε 12 δασκάλους (6 άνδρες και 6 γυναίκες) ηλικίας 26-45 ετών στην περιοχή της Αχαΐας. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως τα εγχειρίδια κάνουν πολύ περισσότερες αναφορές σε άνδρες εν δράσει, σε άνδρες σε ηγετικούς ρόλους και σε διάσημους άνδρες, καθώς και στα επιτεύγματα των ανδρών (σε διπλάσιο σχεδόν βαθμό συγκριτικά με τις γυναίκες). Τα σχολικά εγχειρίδια διατηρούν τις στερεοτυπικές αντιλήψεις και την ανισότητα φύλων, ως προς τον ρόλο τους και τις ικανότητές τους σε οικογενειακά, κοινωνικά και επαγγελματικά πλαίσια. Οι γυναίκες

χαρακτηρίζονται ως συναισθηματικές και γεμάτες αισθήματα στοργής, τρυφερότητας, φόβου και ανασφάλειας, καλές, αδύναμες, ευγενικές και χαρούμενες. Οι εκπαιδευτικοί του δείγματος αναδεικνύουν την ανάγκη για εκπαίδευση των εκπαιδευτικών (στο πλαίσιο της βασικής εκπαίδευσης αλλά και κατά την εργασία τους) σε θέματα σχετικά με τα στερεότυπα φύλου, τη σεξιστική γλώσσα και τις πολιτικές ενσωμάτωσης της διάστασης του φύλου.

Ο Papadakis (2018) πραγματοποίησε ποιοτική έρευνα με σκοπό να αναγνωρίσει τα στοιχεία σεξισμού και στερεοτύπων φύλου σε σχολικά εγχειρίδια πληροφορικής που χρησιμοποιούνται στα Γενικά Λύκεια της Ελλάδας. Αξιοποιήθηκε η μέθοδος της ανάλυσης περιεχομένου και τα αποτελέσματα έδειξαν πως γίνονται περισσότερες αναφορές σε αρσενικά παρά σε θηλυκά άτομα. Επιπλέον, οι άνδρες απεικονίζονται περισσότερο στις εικόνες των βιβλίων σε διάφορα επαγγέλματα (π.χ. φωτογράφοι, γραφίστες), γεγονός που σύμφωνα με τον συγγραφέα αποθαρρύνει τις γυναίκες να ασχοληθούν με τον εν λόγω κλάδο. Οι αναφορές σε επαγγέλματα γυναικών είναι στερεοτυπικές, όπως αυτό της μοδίστρας.

Η Brinia (2012) πραγματοποίησε ποιοτική έρευνα με σκοπό να παρουσιάσει μερικά από τα επίμονα ζητήματα φύλου που προκαλούν ανισότητες στην επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών και κρατούν τις γυναίκες μακριά από το να φτάσουν σε υψηλότερα επίπεδα της εκπαιδευτικής διοίκησης, αν και αποτελούν την πλειοψηφία του διδακτικού προσωπικού. Το δείγμα αποτέλεσαν 20 άνδρες και 20 γυναίκες διευθυντές/τριες πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης και τα δεδομένα συλλέχθηκαν με ερωτηματολόγιο και ημι-δομημένη συνέντευξη. Τα αποτελέσματα έδειξαν πως πολλοί παράγοντες μπορεί να επηρεάζουν τις γυναίκες να συνεχίσουν να εργάζονται στην τάξη αλλά δεν γίνεται σημαντική αναφορά στους παράγοντες που μπορούν να τις παρακινήσουν να πάρουν προαγωγή. Οι πιθανότητες προαγωγής των γυναικών μειώνονται από τρεις κυρίως παράγοντες: α) Πολλές μπορεί να λείψουν για ένα διάστημα και να δυσκολευτούν στην αναπροσαρμογή. β) Πολλές γυναίκες εργάζονται με μερική απασχόληση και ως εκ τούτου δεν έχουν την απαραίτητη εμπειρία για να αποκτήσουν προαγωγή. γ) Οι οικογενειακές δεσμεύσεις μερικές φορές αποτελούν εμπόδιο. Επιπλέον, οι υφιστάμενοι τείνουν να βλέπουν τις γυναίκες σε ανώτερες θέσεις ως συναισθηματικές, ευαίσθητες και αναποφάσιστες όταν αντιμετωπίζουν δύσκολες καταστάσεις. Επιπλέον, οι γυναίκες εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν στερεότυπα, που αφορούν τις διαχειριστικές τους ικανότητες, με σημαντικότερο την επιβολή του εαυτού τους.

Κεφάλαιο 4. Μεθοδολογία της έρευνας

4.1 Ερευνητική προσέγγιση

Η επιστημονική έρευνα αποτελεί μια συστηματική διαδικασία που λαμβάνει χώρα με αυστηρά τεκμηριωμένες μεθόδους με σκοπό την παραγωγή πρωτότυπης γνώσης, ώστε να καλυφθούν κενά στην υπάρχουσα βιβλιογραφία, όταν υπάρχουν αντικρουόμενα ευρήματα και για να διερευνηθούν περαιτέρω διάφορα φαινόμενα. Η διαδικασία της επιστημονικής έρευνας αποτελείται από τα βήματα της συλλογής και της ανάλυσης δεδομένων και της ερμηνείας των αποτελεσμάτων (Bryman, 2017; Ζαφειρόπουλος, 2015).

Από τα πλέον δημοφιλή είδη έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες είναι η ποιοτική, στο πλαίσιο της οποίας εξηγούνται τα φαινόμενα του κοινωνικού κόσμου, μελετώνται εις βάθος και αναλύονται οι λόγοι εμφάνισής τους. Τα χαρακτηριστικά της ποιοτικής έρευνας είναι τα μικρά δείγματα από τα οποία λαμβάνονται τα δεδομένα και η ερμηνεία των φαινομένων δίχως τη χρήση αριθμών. Επιπροσθέτως, χαρακτηριστικό της είναι ο δυναμικός χαρακτήρας κατά την υλοποίησή της, δηλαδή η ευελιξία του ερευνητή να αναλογίζεται ότι χρειάζονται να προστεθούν νέα στοιχεία και ζητήματα στην έρευνα, όπως επίσης και η εύκολη προσαρμογή στον κάθε ερευνητή. Οι ποιοτικές έρευνες λαμβάνουν χώρα στο φυσικό περιβάλλον των συμμετεχόντων, οι οποίοι αλληλοεπιδρούν με τον ερευνητή (Bryman, 2017; Ζαφειρόπουλος, 2015).

Με βάση τα παραπάνω, τον σκοπό της έρευνας και τα ερευνητικά ερωτήματα που τέθηκαν, η ποιοτική κρίθηκε ως η καταλληλότερη προσέγγιση στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης.

4.2 Η συνέντευξη ως ερευνητικό εργαλείο

Από τις δημοφιλέστερες μεθόδους συλλογής δεδομένων στις ποιοτικές μελέτες είναι οι προσωπικές συνεντεύξεις. Η μέθοδος αυτή αναφέρεται σε μια διαδικασία επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης ανάμεσα στον ερευνητή και τον ερωτώμενο, που καθοδηγείται από τον πρώτο ώστε να αντλήσει κατάλληλες πληροφορίες από τον τελευταίο, σχετικά με το θέμα προς εξέταση, μέσω συγκεκριμένων ερωτήσεων. Αυτό που διακρίνει την προσωπική συνέντευξη από μια συνηθισμένη συνομιλία είναι η ύπαρξη σκοπού, η προσπάθεια επίτευξής του και η καθοδήγηση της συνομιλίας από τον ερευνητή για αυτό (Βάμβουκας, 2006; Cohen & Manion, 1997; deMarrais

& Lapan, 2004; DiCicco-Bloom & Crabtree, 2006; Myers & Newman, 2007; Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008).

Η συνέντευξη χρησιμοποιείται σε τόσο μεγάλο βαθμό στις ποιοτικές έρευνες λόγω του ευέλικτου και άμεσου χαρακτήρα της, της εξοικείωσης που παρέχει, αλλά και του γεγονότος ότι είναι ένα οικονομικό μέσο. Η επιλογή της γίνεται όταν ο ερευνητής επιθυμεί να μελετήσει ένα φαινόμενο από την οπτική γωνία των συμμετεχόντων, αντλώντας γνώσεις και πληροφορίες από αυτούς, αξίες, απόψεις και αντιλήψεις. Στο πλαίσιο της συνέντευξης υπάρχει η δυνατότητα άμεσης ανατροφοδότησης. Ο ερευνητής γνωρίζει τον ακριβή τόπο και χρόνο διεξαγωγής της και έτσι μπορεί να καταγράψει τις σχετικές συνθήκες, να λάβει υπόψη του περιβαλλοντικούς και χρονικούς παράγοντες που επηρεάζουν τα δεδομένα. Τέλος, λόγω του διαπροσωπικού χαρακτήρα της, της αμεσότητας και της ανατροφοδότησης, η συνέντευξη ως ερευνητικό εργαλείο ενθαρρύνει τους συμμετέχοντες να είναι περισσότερο δεκτικοί στην έρευνα. Αυτό, φυσικά, προϋποθέτει να δημιουργηθεί και να διατηρηθεί ένα οικείο κλίμα από τον ερευνητή (Ζαφειρόπουλος, 2015; Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008).

Τα εν λόγω χαρακτηριστικά και πλεονεκτήματα, σε συνδυασμό με την ερευνητική προσέγγιση και τα ερευνητικά ερωτήματα, κατέστησαν την προσωπική συνέντευξη ως το καταλληλότερο εργαλείο συλλογής δεδομένων για την παρούσα μελέτη. Ειδικότερα, επιλέχθηκε η ημί-δομημένη συνέντευξη, στο πλαίσιο της οποίας οι ερωτήσεις προκαθορίζονται από τον ερευνητή, με την δυνατότητα ωστόσο να προκύπτουν νέες ερωτήσεις κατά τη διεξαγωγή αυτής, εφόσον κριθεί ότι είναι απαραίτητο και συμβάλλει στον σκοπό που τέθηκε (Myers & Newman, 2007). Η επιλογή και διατύπωση των ερωτήσεων, καθώς και ο σχεδιασμός των συνεντεύξεων, έγιναν από την ερευνήτρια. Όλοι οι ερωτώμενοι απάντησαν στις ίδιες ερωτήσεις, με μικρές μόνο αλλαγές όπου αυτό χρειαζόταν. Αν η ερώτηση δεν γινόταν κατανοητή από τον ερωτώμενο, τότε υπήρχε η δυνατότητα επαναδιατύπωσης και διευκρινίσεων.

4.3 Οργάνωση και διεξαγωγή των συνεντεύξεων

Η όλη διαδικασία των συνεντεύξεων υλοποιήθηκε συστηματικά και με αυστηρότητα. Αρχικά, η ερευνήτρια προέβη στον σχεδιασμό της έρευνας προκειμένου να επιτύχει τους στόχους που έθεσε. Ο σχεδιασμός περιελάμβανε τα ακόλουθα βήματα (Ζαφειρόπουλος, 2015):

4.3.1 Ορισμός του σκοπού και των επιμέρους στόχων της έρευνας

Στο πρώτο βήμα του σχεδίου έπρεπε να γίνει ο προσδιορισμός όλων των πτυχών του υπό μελέτη φαινομένου, ώστε να προσδιοριστούν και οι ερευνητικοί στόχοι. Ο **σκοπός** της μελέτης ήταν η ποιοτική διερεύνηση των αντιλήψεων των Ελλήνων για το γυναικείο φύλο. Καθώς ο σκοπός προσεγγίζει το προς εξέταση ζήτημα σφαιρικά, ήταν απαραίτητο να τεθούν επιμέρους ερευνητικοί στόχοι για τις διαφορετικές πτυχές του θέματος. Παρακάτω παρατίθενται οι επιμέρους ερευνητικοί στόχοι, με τη μορφή ερευνητικών ερωτημάτων.

Ερευνητικά ερωτήματα:

1. Πως αντιλαμβάνονται τη γυναίκα οι σύγχρονοι Έλληνες;
2. Ποια θεωρούν ότι είναι η θέση και ποιοι οι ρόλοι της γυναίκας στη σύγχρονη κοινωνία;
3. Τι πιστεύουν σχετικά με την ύπαρξη της ανισότητας μεταξύ των φύλων; Σε ποιες πτυχές της καθημερινότητας εντοπίζουν το μεγαλύτερο πρόβλημα και γιατί;
4. Πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα αντιλαμβάνονται το φαινόμενο «βίας» στην καθημερινή κοινωνική ζωή και ποιες είναι οι απόψεις τους αναφορικά με την «έμφυλη βία»;
5. Ποιοι πιστεύουν ότι είναι οι παράγοντες επιρροής που διαμορφώνουν την υφιστάμενη αντίληψη για το γυναικείο φύλο και ποιοι είναι οι πιθανοί τρόποι βελτίωσης;

4.3.2 Δημιουργία του πρωτοκόλλου της συνέντευξης

Μετά τον καθορισμό του σκοπού της έρευνας και των ερευνητικών ερωτημάτων, έπρεπε να δημιουργηθεί το πρωτόκολλο της συνέντευξης. Πρόκειται για ένα διάγραμμα με οδηγίες για τα κύρια θέματα – άξονες που θα συζητηθούν κατά τη συνέντευξη, καθώς και μια λίστα με τις ερωτήσεις που θα απευθύνει η ερευνήτρια στους ερωτώμενους.

Το πρωτόκολλο της παρούσας μελέτης περιλάμβανε 5 θεματικούς άξονες:

- Η αντίληψη για τη γυναίκα
- Η θέση και οι ρόλοι της γυναίκας σήμερα
- Φαινόμενα ανισότητας σχετικά με τις γυναίκες

- Φαινόμενα βίας κατά των γυναικών
- Αιτίες και τρόποι βελτίωσης

Καίριας σημασίας ζήτημα είναι η διατύπωση των ερωτήσεων. Πρέπει να είναι ανοιχτού τύπου, σύντομες, σαφείς, απλές, κατανοητές και περιεκτικές (Αθανασίου, 2006; Βάμβουκας, 2006). Οι συμμετέχοντες μπορούν να απαντήσουν οτιδήποτε επιθυμούν δίχως κανέναν περιορισμό. Με αυτό τον τρόπο αντλείται μια πλήρης εικόνα σχετικά με τις αντιλήψεις, τις στάσεις και τα κίνητρα τους, κάτι που οδηγεί σε ολοκληρωμένα συμπεράσματα. Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης, ο κάθε θεματικός άξονας περιλάμβανε 4-7 ερωτήσεις. Επιπλέον, ορισμένες αρχικές ερωτήσεις εκτός των θεματικών αξόνων, σχετικά με κοινωνικοδημογραφικές πληροφορίες των ερωτώμενων (ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, αριθμός παιδιών, εργασία, τόπος κατοικίας) συμπεριλήφθηκαν στο πρωτόκολλο. Το πρωτόκολλο της συνέντευξης βρίσκεται στο Παράρτημα Ι.

4.3.3 Εξεύρεση των ερωτώμενων

Το επόμενο βήμα ήταν η εξεύρεση των ερωτώμενων. Στις ποιοτικές έρευνες το δείγμα συνήθως είναι μικρό (Ζαφειρόπουλος, 2015; Patton, 1990). Η ερευνήτρια προέβη σε δειγματοληψία ευκολίας και προσβασιμότητας, επιλέγοντας ως συμμετέχοντες άτομα του προσωπικού της κύκλου, καθώς και άτομα από τον προσωπικό κύκλο αυτών των ατόμων. Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν είτε τηλεφωνικά είτε δια ζώσης σχετικά με τον σκοπό της έρευνας και το πλαίσιο στο οποίο αυτή λαμβάνει χώρα, σχετικά με τη συμβολή της συμμετοχής τους σε αυτή, καθώς και τα ζητήματα που αφορούσαν τα διαδικαστικά.

Το τελικό δείγμα αποτελούνταν από 8 άτομα. Έγινε προσπάθεια ώστε να υπάρχει μια ποικιλομορφία στους συμμετέχοντες και όπως φαίνεται και από τον Πίνακα 1, αυτό επιτεύχθηκε σε ένα βαθμό. Οι συμμετέχοντες ήταν ίσα καταμερισμένοι ως προς το φύλο (4 άνδρες και 4 γυναίκες) και σχεδόν ίσα στην οικογενειακή κατάσταση (5 έγγαμοι/ες – 4 άγαμοι/ες). Υπήρχαν 3 ελεύθεροι επαγγελματίες, 2 ιδιωτικοί υπάλληλοι, 2 παιδαγωγοί και μια συμμετέχουσα που ασχολείται με τη φύλαξη παιδιών. Ως προς τον αριθμό των παιδιών, στο τελικό δείγμα υπήρχαν μόνο 2 άτομα με παιδιά (3 παιδιά έκαστος). Η ηλικία αφορούσε ένα εύρος από 25 έως 56 ετών. Όλοι οι συμμετέχοντες είχαν τόπο κατοικίας την Αθήνα.

Σχετικά με τη συμμετέχουσα 1, ορισμένες αλλοιώσεις στο αρχείο ήχου δεν επέτρεψαν την καταγραφή των δημογραφικών της χαρακτηριστικών.

Πίνακας 1: Χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων.

A/A	Φύλο	Ηλικία	Οικογενειακή κατάσταση	Παιδιά	Εργασία
1	Θ	32	Έγγαμη	0	Δασκάλα
2	A	40	Έγγαμος	0	Ελεύθερος επαγγελματίας
3	Θ	56	Έγγαμη	3	Παιδαγωγός προσχολικής ηλικίας
4	Θ	28	Άγαμη	0	Φύλαξη παιδιών
5	A	42	Έγγαμος	3	Ελεύθερος επαγγελματίας
6	A	25	Άγαμος	0	Ιδιωτικός υπάλληλος
7	Θ	34	Έγγαμη	0	Ελεύθερη επαγγελματίας
8	A	28	Άγαμος	0	Ιδιωτικός υπάλληλος

4.3.4 Διεξαγωγή των συνεντεύξεων

Οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα κατά τις αρχές του Ιανουαρίου 2024. Η ερευνήτρια, μετά την επικοινωνία και την ενημέρωση με τους συμμετέχοντες σχετικά με την έρευνα, αποφάσισε μαζί τους σχετικά με τους χώρους και τους χρόνους διεξαγωγής των συνεντεύξεων. Οι συνεντεύξεις έλαβαν χώρα σε εσωτερικούς χώρους (σπίτια, καφετέρια) και σε έναν εξωτερικό χώρο (πάρκο). Οι συμμετέχοντες είχαν τη δυνατότητα να ζητήσουν διευκρινίσεις ή να μην απαντήσουν καθόλου, εφόσον το επιθυμούσαν. Οι συνεντεύξεις ηχογραφήθηκαν από το κινητό τηλέφωνο της ερευνήτριας. Οι συνεντεύξεις διήρκεσαν από 17 έως 30 λεπτά, με μια μοναδική εξαίρεση στην οποία ο χρόνος διάρκειας έφτασε τη 1 ώρα.

4.3.5 Δεοντολογικά ζητήματα

Όλοι οι συμμετέχοντες έλαβαν πλήρη ενημέρωση σχετικά με την έρευνα και τη διαδικασία και έδωσαν τη συγκατάθεσή τους πριν την έναρξη αυτή. Είχαν το δικαίωμα αποχώρησης οποιαδήποτε στιγμή χωρίς καμία συνέπεια, ενώ διατηρήθηκε η ανωνυμία τους και το απόρρητο. Τέλος, καμία δυσφορία δεν προκλήθηκε στους συμμετέχοντες.

4.4 Ανάλυση δεδομένων

Τα δεδομένα αναλύθηκαν με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης. Πρόκειται για μια μέθοδο εντοπισμού, ανάλυσης και ερμηνείας συγκεκριμένων μοτίβων νοήματος – αυτά που στο πλαίσιο της θεματικής ανάλυσης ονομάζονται «θέματα». Παρέχεται μια συγκεκριμένη μεθοδολογία για τη δημιουργία κωδικών και θεμάτων από τα ποιοτικά δεδομένα, με τους κώδικες να αποτελούν μικρότερες μονάδες ανάλυσης που αποτυπώνουν ενδιαφέροντα χαρακτηριστικά των δεδομένων σχετικά με το ερευνητικό ερώτημα. Οι κώδικες είναι τα δομικά στοιχεία των θεμάτων, τα οποία είναι ευρύτερα μεγαλύτερα μοτίβα νοήματος, που διακατέχονται από μια κεντρική νοηματική. Τα θέματα παρέχουν ένα πλαίσιο για την οργάνωση και την αναφορά των αναλυτικών παρατηρήσεων του ερευνητή. Με λίγα λόγια, η θεματική ανάλυση είναι μια διαδικασία αναγνώρισης μοτίβων και θεμάτων σε ποιοτικά δεδομένα. Ο στόχος της θεματικής ανάλυσης δεν είναι απλώς να συνοψίσει το περιεχόμενο των δεδομένων, αλλά να εντοπίσει και να ερμηνεύσει τα βασικά, αλλά όχι απαραίτητα όλα, χαρακτηριστικά των δεδομένων, καθοδηγούμενη από τα ερευνητικά ερωτήματα (Clarke & Braun, 2017; Maguire & Delahunt, 2017).

Οι Braun & Clarke (2006) αναφέρουν τα έξι βασικά βήματα για τη διεξαγωγή της θεματικής ανάλυσης:

1. Εξοικείωση με το κείμενο.
2. Κωδικοποίηση των πληροφοριών στο κείμενο.
3. Αναζήτηση κοινών θεμάτων στους κωδικούς.
4. Αναθεώρηση θεμάτων.
5. Προσδιορισμός και ονομασία θεμάτων.
6. Συγγραφή της ποιοτικής αναφοράς.

Αφού οι συνεντεύξεις απομαγνητοφωνήθηκαν με τη βοήθεια της διαδικτυακής υπηρεσίας “Transkriptor” και εξήχθησαν σε κειμενική μορφή σε αρχεία word, έλαβαν χώρα τα 6 παραπάνω βήματα.

Κεφάλαιο 5. Αποτελέσματα

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τη θεματική ανάλυση. Επρόκειτο για μια διαδικασία συνεχούς εναλλαγής των θεμάτων, τα οποία εν τέλει κατηγοριοποιήθηκαν ανά ερευνητικό ερώτημα.

Το πρώτο ερευνητικό ερώτημα ήταν: «Πως αντιλαμβάνονται τη γυναίκα οι σύγχρονοι Έλληνες;» και τα αποτελέσματα της ανάλυσης σχετικά με αυτό παρουσιάζονται στον Πίνακα 2. Πέντε ήταν τα θέματα που προέκυψαν στην περίπτωση αυτή: 1) Αντίληψη για την τυπική γυναίκα, 2) αντίληψη για τη μη τυπική γυναίκα, 3) στερεότυπα για τη γυναίκα, 4) θετικές απόψεις για τον φεμινισμό και 5) αρνητικές απόψεις για τον φεμινισμό.

Όσον αφορά την αντίληψη για την τυπική γυναίκα, αυτή χαρακτηρίζεται από την κλήση της να τρέξει να ικανοποιήσει πολλαπλούς ρόλους, καθήκοντα και υποχρεώσεις, ενώ δεν αναγνωρίζεται η προσπάθειά της αυτή. Στους ρόλους της περιλαμβάνονται αυτοί της συζύγου, της νοικοκυράς, της μητέρας, αλλά και της εργαζόμενης. Ωστόσο, πρωταρχικός σκοπός της είναι το σπίτι και δευτερευόντως η εργασία. Η ερωτώμενη 1 περιγράφει σχετικά τη μικρή βελτίωση που έχει σημειωθεί ανά τα χρόνια στο ρόλο και τη θέση της γυναίκας σήμερα στην Ελλάδα:

«Σήμερα θεωρώ ότι έχει αλλάξει κατά πολύ λίγο από τον ρόλο της γυναίκας, από τη θέση της γυναίκας στην οικογένεια, πριν από 10, 20, 30 χρόνια. Η γυναίκα συνεχίζει να είναι μητέρα σύζυγος και να δουλεύει παράλληλα. Σε αντίθεση με τους ρόλους του άνδρα, ο οποίος παραμένει κατά κύριο ρόλο ο ρόλος του bread winner, του ανθρώπου δηλαδή ο οποίος φέρει το περισσότερο χρηματικό ποσό στην οικογένεια, το περισσότερο μισθό και απλά θα συμβάλει στο υπόλοιπο κομμάτι όσο μπορεί, όσο περισσότερο μπορεί, εάν μπορεί. Ενώ η γυναίκα αντίθετα είναι υποχρεωμένη να κάνει τις δουλειές του σπιτιού, είναι υποχρεωμένη να είναι σωστή μητέρα είναι υποχρεωμένη να είναι σωστή σύζυγος, εκτός από το να δουλεύει παράλληλα.»

Ο ερωτώμενος 6 δίνει μια πολύ γλαφυρή περιγραφή για την καθημερινότητα της τυπικής γυναίκας σήμερα, ως προς τους ρόλους και τις υποχρεώσεις που έχει να αναλάβει:

«Ας ξεκινήσουμε με μια μητέρα εργαζόμενη. Πως θα ξεκινούσε τη μέρα της; Θα ξυπνούσε με ένα ξυπνητήρι, θα ετοίμαζε τα παιδιά για το σχολείο, κατά πάσα πιθανότητα θα τα πήγαινε η ίδια στο σχολείο, θα πήγαινε στη δουλειά της. Θα δούλευε, θα σχόλαγε, κατά πάσα πιθανότητα θα έπαιρνε

αυτή τα παιδιά από το σχολείο θα έπρεπε να τα μαγειρέψει, να τα ετοιμάσει να τα κάνει, να τα ράνει, να τα ετοιμάσει για το φροντιστήριο, να τα πάει στο φροντιστήριο. Όσο είναι στο φροντιστήριο να προλάβει να κάνει κάποιες εξωτερικές δουλειές, κάποιες δουλειές του σπιτιού που δεν πρόλαβε, που δεν πρόλαβε πιο πριν, να τα πάρει από το φροντιστήριο, να τα ετοιμάσει για ύπνο, να δώσει ένα βραδινό και να πάνε όλοι για ύπνο στην καλύτερη. Αν τα παιδιά δεν είναι άρρωστα, που άμα είναι άρρωστα, σημαίνει ότι θα πρέπει να είναι ζύπνια όλη άλλη νύχτα να τρέχει με τα παιδιά. Να μην κοιμηθεί ίδια και την επόμενη μέρα να ξεκινήσει αναγκαστικά τη μέρα της ξενοχτισμένη και να τα ξανακάνει όλα αυτά από την αρχή. Δεν μιλάμε για ένα παιδί. Αυτά τα 2 παιδιά μπορεί να είναι 2 το ένα υγιές και το άλλο όχι, γιατί προφανώς είναι παιδιά και αρρωσταίνουν, οπότε θα πρέπει να περιθάλπει το ένα, να χωριστεί στα 2 βασικά. Ωστε να κάνει την ημέρα του υγιούς παιδιού όπως είναι να γίνει, παράλληλα να είναι με το άρρωστο και να το φροντίζει. Όσο μάλλον για τον άντρα, ο άντρας πρέπει να ζυπνήσει, να πάει δουλειά, να επιστρέψει να κοιμηθεί. Ίσως στο ενδιάμεσο, το μόνο που θα αναλάβει να πάει τα παιδιά στο σχολείο, να τα γυρίσει και να τα πάει στο φροντιστήριο. Και αυτό το φροντιστήριο το βλέπω χλωμό γιατί θα προτιμήσει να κάνει κάτι άλλο εκείνη τη στιγμή, αφού υπάρχει η γυναίκα για να τα υλοποιήσει αυτά. Γενικά η γυναίκα η γυναίκα είναι ένα πολυεργαλείο το οποίο εξυπηρετεί τον άντρα της σημερινής κοινωνίας, να τα κάνει όλα να τα προλαβαίνει όλα. Σε αντίθεση με τον άνδρα που φέρνει τα λεφτά και είναι μηδαμινά στους ρόλους που θα έπρεπε να έχει. Έως και καθόλου μέσα στη μέρα.»

Περαιτέρω σχετικά με την τυπική γυναίκα, αναφέρθηκε πως δεν είναι αυτή που αναλαμβάνει τις τελικές αποφάσεις του σπιτιού, καθώς αυτό το κάνει ο άντρας, από τον οποίο διαθέτει λιγότερη κοινωνική ζωή. Επιπλέον, καλείται να διατηρεί μια ευδιάθετη εικόνα. Ωστόσο, αναφέρθηκε και μια κατηγορία της σημερινής τυπικής γυναίκας αυτή της οικονομικά ανεξάρτητης και επαγγελματικά καταξιωμένης.

Το δεύτερο θέμα που προέκυψε ήταν η αντίληψη για τη μη τυπική γυναίκα. Συχνή απάντηση ήταν ότι πρόκειται για γυναίκα καριέρας, η οποία κυνηγά το όνειρό της και δίνει έμφαση στην εργασία της και στην προσωπική της εξέλιξη και αυτοβελτίωση, είναι φιλόδοξη, δυναμική, εργασιομανής, αποφασιστική, τελειομανής και ανεξάρτητη. Επίσης, η μη τυπική γυναίκα χαρακτηρίστηκε και ως η ανύπαντρη και με μειωμένο ή καθόλου ενδιαφέρον για την οικογένεια. Ένα χαρακτηριστικό απόσπασμα που συνοψίζει τα παραπάνω δίνεται από την ερωτώμενη 1:

«Μια κατηγορία γυναικών που υπάρχει και διαφέρει από την τυπική γυναίκα είναι η κατηγορία της *career women*, της γυναίκας καριέρας, η οποία διαφέρει από την τυπική Ελληνίδα γυναίκα τη σήμερον ημέρα, η οποία ως τυπική γυναίκα είναι σύζυγος, μητέρα, νοικοκυρά και εργαζόμενη. Η γυναίκα καριέρας είναι η γυναίκα η οποία ασχολείται με την αυτό-βελτίωσή της, με την αυτοπραγμάτωση της, με την καριέρα της, με το όνειρο της. Θεωρώ λανθασμένο τον όρο *career women*, γυναίκα καριέρας. Γιατί πολύ απλά οι γυναίκες αυτές απλά ασχολούνται με την αυτό-βελτίωσή τους, όπως είπα, με τον εαυτό τους και ένα πολύ σημαντικό κομμάτι του εαυτού τους είναι και η δουλειά τους.»

Άλλες κατηγορίες για τη μη τυπική γυναίκα ήταν αυτές που είναι δραστήριες και ασχολούνται με διάφορα σπορ, αυτές που κύριο θέμα ενδιαφέροντος τους είναι η εξωτερική εμφάνιση, που ο χρόνος τους αφιερώνεται κυρίως στην διασκέδαση εκτός σπιτιού, ενώ αναφέρθηκε και η σελέμπριτι ως είδος μη τυπικής γυναίκας σήμερα.

Σχετικά με το τρίτο θέμα, που ήταν τα στερεότυπα που υπάρχουν για τη γυναίκα σήμερα, σε αυτά αναφέρθηκαν χαρακτηριστικά όπως πιο ευαίσθητες, συναισθηματικές, τρυφερές, αφοσιωμένες και ήσυχες, πως είναι λιγότερο ικανές και με ανεπτυγμένης συναισθηματική νοημοσύνη, καταναλωτική ανάγκη και καλλιτεχνικό ενδιαφέρον. Επιπλέον, στερεότυπο αποτελεί πως κατέχουν την ιδιότητα του φροντιστή και της νοικοκυράς, πως προορίζονται για συγκεκριμένα επαγγέλματα και πως δεν πρέπει να εργάζονται αντί του άντρα. Το στερεότυπο ότι είναι κακές οδηγοί επίσης αναφέρθηκε. Ενώ, τα στερεότυπα επιβάλλουν να είναι προσεκτική στο πως μιλάει, στο πως ντύνεται και να μην έχει πολλούς άντρες φίλους.

Το τέταρτο θέμα αφορούσε τις θετικές απόψεις για τον φεμινισμό, ο οποίος συνδέεται άμεσα με την αντίληψη για τη γυναίκα σήμερα. Οι συμμετέχοντες αναγνωρίζουν ότι στόχος του είναι η διεκδίκηση ίσων δικαιωμάτων και ευκαιριών μεταξύ των δύο φύλων και η διεκδίκηση της ελευθερίας των γυναικών, πως συμβάλλει την εξάλειψη στερεοτύπων και τη δημιουργία ενός καλύτερου κόσμου, ενώ αναφέρθηκε η άποψη πως αυτά που διεκδικεί είναι βασικά πράγματα. Θεωρείται πολύ σημαντικός από το δείγμα, το οποίο ελπίζει ότι θα καταφέρει να πετύχει τον στόχο της ισότητας.

Ο ερωτώμενος 6 παραθέτει την θετική της άποψη για τον φεμινισμό: «Ο φεμινισμός θεωρώ είναι ισότητα μεταξύ των 2 φύλων. Αλλά η ισότητα ως προς τι; Ισότητα ως προς στη μάθηση στη ζωή,

στην επιτυχία, στο να μπορούμε να είμαστε ελεύθεροι άνθρωποι... Για αυτό πρέπει να υπάρχει ο φεμινισμός, ώστε να μπορέσει η γυναίκα στο αύριο να είναι γεμάτη τατουάζ και πέρσινγκ διευθυντής μιας εταιρίας χωρίς να την κρίνουν και να την δείχνουν με το δάχτυλο. Να μπορεί αύριο να βγει ντυμένη όπως θέλει και να μην τη δείχνουν και να τη φωνάζουν εύκολη και να την κρίνουν στο δρόμο και να της κάνουν χυδαία κομπλιμέντα. Φεμινισμός είναι ώστε, όπως θα συμπεριφερθούν στο σήμερα στον άντρα, έτσι να είναι να συμπεριφερθούν στο αύριο και στη γυναίκα χωρίς να υπάρχουν διακρίσεις. Να αφήσουμε τη γυναίκα να βγει από το κουτάκι, να μπορεί να ελευθερωθεί, να είναι αυτό που είναι. Αυτό προσπαθούμε να περιορίσουμε στις μέρες μας, να αφήσουμε τον άνθρωπο να είναι αυτό που είναι, αυτό που θέλει να είναι. Θέλουμε να κάνουμε τους ανθρώπους όπως θέλουμε εμείς, να κάνουμε τον άλλον όπως μας βολεύει.»

Σχετικά με το πέμπτο θέμα, που αφορά τις αρνητικές απόψεις για τον φεμινισμό, συμπεριλαμβάνει πως έχει πάρει αρνητικό πρόσημο τον τελευταίο καιρό, πως προωθεί τον φανατισμό και πως είναι υπερβολικός. Ακόμα, κατηγορήθηκε πως διεκδικεί, όχι μόνο την ισότητα, αλλά περισσότερα δικαιώματα για το γυναικείο φύλο, πως από αυτόν απουσιάζουν ο διάλογος και τα επιχειρήματα. Ενώ, μερικοί δηλώνουν απαισιόδοξοι πως ο αγώνας του θα παραμείνει άκαρπος. Χαρακτηριστικά αποσπάσματα που υποστηρίζουν τα παραπάνω είναι τα εξής, από τους ερωτώμενους 1 και 5:

«...Τον τελευταίο καιρό θεωρώ ότι ο φεμινισμός χρησιμοποιείται με αρνητικό πρόσημο για να κατηγορήσει γυναίκες. Να κατηγορήσει τις γυναίκες ότι ωθούνται σε μια υπερβολή και ότι δεν προσπαθεί ο φεμινισμός... δεν προσπαθεί να κερδίσει ίσα δικαιώματα για τις γυναίκες, αλλά προσπαθεί να κερδίσει περισσότερα δικαιώματα από τους άντρες. Δεν γνωρίζω ακριβώς πως έχει φτάσει σε αυτό το σημείο και δεν ξέρω πώς θα μπορούσε να αλλάξει αυτό... Θεωρώ βέβαια ότι υπάρχει ένα ποσοστό γυναικών το οποίο αντιλαμβάνεται το φεμινισμό ως περισσότερα δικαιώματα από τους άντρες. Αυτό δεν είναι φεμινισμός και θεωρώ ότι λανθασμένα χρησιμοποιείται ο όρος.»

«Ναι, είμαι πολύ αντίθετος στο φεμινισμό. Θεωρώ ότι οτιδήποτε φανατίζει φέρνει αντίθετο αποτέλεσμα. Εάν θέλεις να διεκδικήσεις πράγματα, θα πρέπει να μπει σε διάλογο και με επιχειρήματα να πάνε στον άλλο. Ο φανατισμός και ο φεμινισμός για μένα είναι 2 έννοιες πάρα πολύ κοντά, οπότε δεν το ασπάζομαι.»

Πίνακας 2: Αποτελέσματα θεματικής ανάλυσης για το πρώτο ερευνητικό ερώτημα.

1^ο ερευνητικό ερώτημα: Πως αντιλαμβάνονται τη γυναίκα οι σύγχρονοι Έλληνες;

ΘΕΜΑΤΑ	ΚΩΔΙΚΟΙ
Αντίληψη για τυπική γυναίκα	Σύζυγος
	Νοικοκυρά
	Εργαζόμενη
	Μητέρα
	Έμφαση κυρίως στο σπίτι και δευτερευόντως σε εξέλιξη-καριέρα
	Πολλαπλοί ρόλοι, καθήκοντα και υποχρεώσεις που τρέχουν να ικανοποιήσουν
	Δεν αναγνωρίζεται το έργο της
	Δεν αναλαμβάνει τις τελικές αποφάσεις του σπιτιού, αλλά το κάνει ο άντρας
	Διατηρεί ευδιάθετη παρουσίαση-εικόνα
	Λιγότερη κοινωνική ζωή από τους άντρες
	Μια κατηγορία της είναι οικονομικά ανεξάρτητη και επαγγελματική καταξιωμένη
Αντίληψη για μη τυπική γυναίκα	Γυναίκα καριέρας
	Κυνηγά το όνειρό της
	Έμφαση στον εαυτό, στην προσωπική εξέλιξη και αυτοπραγμάτωση
	Έμφαση στην εργασία της
	Συνεχής ενασχόληση με την εμφάνισή της
	Δραστήρια
	Ενασχόληση με σπορ
	Συνεχής αφιέρωση χρόνου στις εξόδους
	Μειωμένη – απύσχα έμφαση στην οικογένεια – δημιουργία οικογένειας
	Ανύπαντρη
	Φιλόδοξη
	Δυναμική

	Εργασιομανής
	Αποφασιστική
	Τελειομανής
	Ανεξάρτητη
	Σελέπριτι
Στερεότυπα για τη γυναίκα	Ευαίσθητη
	Λιγότερο ικανή
	Ανεπτυγμένη συναισθηματική νοημοσύνη
	Αυξημένη καταναλωτική ανάγκη
	Φροντιστής
	Αδύναμη ψυχικά
	Δεν μπορεί να ασχοληθεί με σοβαρά θέματα/καταστάσεις
	Νοικοκυρά
	Δεν πρέπει να εργάζεται στη θέση του άντρα / η θέση της είναι στο σπίτι και όχι στην εργασία
	Συναισθηματική
	Τρυφερή
	Αφοσιωμένη
	Ήσυχη
	Προορίζεται για συγκεκριμένα επαγγέλματα
	Κακή οδηγός
	Προσεκτική στο πως μιλάει
	Προσεκτική στο πως ντύνεται
	Καλλιτεχνική φύση
	Δεν πρέπει να έχει πολλούς αρσενικούς φίλους
Θετικές απόψεις για φεμινισμό	Διεκδίκηση ίσων δικαιωμάτων-ευκαιριών μεταξύ φύλων

	Διεκδίκηση ελευθερίας γυναικών
	Πολύ σημαντικός
	Εξάλειψη στερεοτύπων
	Δημιουργία ενός καλύτερου κόσμου
	Διεκδικεί βασικά πράγματα
	Θα επιτύχει την ισότητα
Αρνητικές απόψεις για φεμινισμό	Έχει πάρει αρνητικό πρόσημο τον τελευταίο καιρό
	Προώθηση φανατισμού
	Υπερβολικός
	Διεκδίκηση περισσότερων δικαιωμάτων από ισότητα
	Απουσιάζουν ο διάλογος και τα επιχειρήματα
	Άσκοπος – δεν θα καταφέρει να επιτύχει την ισότητα

Το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα ήταν: «Ποια θεωρούν ότι είναι η θέση και ποιοι οι ρόλοι της γυναίκας στη σύγχρονη κοινωνία;» και τα αποτελέσματα περιέχονται στον Πίνακα 3. Όπως φαίνεται προέκυψαν τα εξής τρία θέματα: 1) Πεπειθήσεις για τους ρόλους της γυναίκας στην κοινωνία, 2) πεπειθήσεις για τους ρόλους της γυναίκας στην εργασία, 3) πεπειθήσεις για τους ρόλους της γυναίκας στον αθλητισμό.

Όσον αφορά τις πεπειθήσεις για τους ρόλους της γυναίκας στην κοινωνία, στις αντιλήψεις των ερωτώμενων συμπεριλαμβάνονται η σύζυγος, η μητέρα και η νοικοκυρά, αλλά και η δημιουργία της οικογένειας, όπως επίσης και να αποτελεί συνδεδετικό κρίκο μεταξύ των μελών της οικογένειας. Ωστόσο, στις εργασίες του σπιτιού αναφέρθηκε πως θα πρέπει να συμβάλλει σε ίσο βαθμό με τον άνδρα. Επιπλέον, αναφέρθηκε ο ρόλος της ως εργαζόμενη. Στα λόγια του ερωτώμενου 2, ο οποίος παρόλο που τάσσεται υπέρ της ισότητας, παρατηρείται η διατήρηση στερεοτύπων σχετικά με τις πεπειθήσεις για τον ρόλο και τη θέση της γυναίκας:

«Μια γυναίκα στην οικογένεια πρέπει να αναλαμβάνει το μαγείρεμα. Για μένα, γιατί έτσι έχω μεγαλώσει. Τώρα όποιος προλαβαίνει βασικά, αλλά πρέπει να αναλαμβάνει το παιδί υποχρεωτικά να το ταΐσει και να το προσέξει, γιατί το παιδί θέλει τη μάνα του.»

Σχετικά με τις πεποιθήσεις για τους ρόλους στην εργασία, αναφέρθηκε πως θα πρέπει να συμμετέχει στην αγορά εργασίας, πως θα πρέπει να αναλαμβάνει περισσότερο ηγετικές θέσεις, καθώς και να αναλαμβάνει περισσότερο επαγγέλματα που χαρακτηρίζονται ως «γυναικεία».

Ο ερωτώμενος 6 αναφέρει: «Προφανώς η γυναίκα πρέπει να εργάζεται. Προφανώς όχι απλά πρέπει να εργάζεται, πρέπει να έχει και την άνεση να έχει και ηγετικούς ρόλους και επιχειρηματικούς ρόλους χωρίς να υποβαθμίζεται εξαιτίας του φύλου της, χωρίς να περιορίζεται στην αγορά εργασίας γιατί είναι η γυναίκα. Δεν είναι όλες οι δουλειές μόνο για άντρα δεν είναι όλες οι δουλειές μόνο για γυναίκα. Πρέπει εκεί οι 2 να είναι παντού, γιατί πάντα χρειάζεται. Ως Πόντιος έχω συναναστραφεί με πάρα πολλούς ανθρώπους οι οποίοι θεωρούν κάλλιστα ότι η θέση της γυναίκας είναι στο σπίτι και δεν χρειάζεται να βγει παραπέρα, αφού ο άντρας φέρνει τα χρήματα στο σπίτι. Γιατί να... αφού καλύπτει τις ανάγκες... υποτίθεται γιατί η γυναίκα να δουλέψει, να ασχοληθεί με το νοικοκυριό, να κάτσει με τα παιδιά Η πιο μακρινή βόλτα της γυναίκας, να είναι μέχρι το σχολείο του παιδιού και πάλι πίσω. Έτσι όλα σε πολύ στενά πλαίσια με την ιδεολογία ότι ο άντρας τα κάνει όλα, αλλά εν τέλει ο άντρας, δεν κάνει τίποτα.»

Το τρίτο θέμα, σχετικά με τις πεποιθήσεις για τον αθλητισμό, οι συμμετέχοντες δήλωσαν πως είναι θετικό να αφοσιώνονται σε αυτόν, ωστόσο μερικά αθλήματα είναι καταλληλότερα για αυτές, όπως τα ατομικά παρά τα ομαδικά.

Πίνακας 3: Αποτελέσματα θεματικής ανάλυσης για το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα.

2^ο ερευνητικό ερώτημα: Ποια θεωρούν ότι είναι η θέση και ποιοι οι ρόλοι της γυναίκας στη σύγχρονη κοινωνία;	
ΘΕΜΑΤΑ	ΚΩΔΙΚΟΙ
Πεποιθήσεις για ρόλους της γυναίκας στην κοινωνία	Σύζυγος
	Μητέρα
	Νοικοκυρά
	Δημιουργία οικογένειας
	Εργαζόμενη

	Συνδεδεικμένος κρίκος οικογένειας
	Από κοινού συμβολή με τον άντρα στο σπίτι και την εργασία
Πεποιθήσεις για ρόλους της γυναίκας στην εργασία	Ηγεσία
	Συμμετοχή στην αγορά εργασίας
	Ανάληψη «γυναικείων» επαγγελματιών
Πεποιθήσεις για ρόλους της γυναίκας στον αθλητισμό	Ανταπεξέρχονται εξίσου αποτελεσματικά με τους άντρες
	Θετικό να αφοσιώνονται σε αυτόν
	Μερικά αθλήματα είναι καταλληλότερα για αυτές

Το τρίτο ερευνητικό ερώτημα ήταν: «Τι πιστεύουν σχετικά με την ύπαρξη της ανισότητας μεταξύ των φύλων; Σε ποιες πτυχές της καθημερινότητας εντοπίζουν το μεγαλύτερο πρόβλημα και γιατί;». Τα αποτελέσματα περιέχονται στον Πίνακα 4. Έξι ήταν τα θέματα που προέκυψαν και αντίστοιχα οι πτυχές της κοινωνίας στις οποίες εντοπίζεται ανισότητα: 1) Ανισότητα στην οικογένεια, 2) ανισότητα στην εργασία, 3) ανισότητα στον αθλητισμό, 4) ανισότητα στη θρησκεία-εκκλησία, 5) ανισότητα στην εκπαίδευση και 6) ανισότητα στην πολιτική-κοινωνία.

Όσον αφορά το πρώτο θέμα, την ανισότητα στην οικογένεια, αυτή οφείλεται στην ισχύουσα αντίληψη περί εργασίας του άντρα και της θέση της γυναίκας στο σπίτι. Επιπλέον, οφείλεται και στους ρόλους της γυναίκας στην οικογένεια, τόσο ως προς το ότι είναι περισσότεροι αλλά και στο ότι είναι οι παραδοσιακοί. Επιπλέον, αναφέρθηκε η ανισότητα και στα παιδιά, με τον τρόπο διαπαιδαγώγησης των κοριτσιών να είναι διαφορετικός από των ανδρών. Η ερωτώμενη 4 περιγράφει σχετικά:

«Όσο αφορά την ισότητα των 2 φύλων σε μία οικογένεια μου έρχεται στο μυαλό και όταν υπάρχουν 2 παιδιά σε μια οικογένεια που το ένα αγόρι και το άλλο κορίτσι και σε αυτή την περίπτωση θεωρώ ότι είναι λίγο διαφορετικός τρόπος που μεγαλώνουν, σαν να μην έχουνε την ίδια δύναμη και εξουσία. Ίσως για αυτό πολλές φορές παρατηρούμε κιόλας ότι το αγόρι, ειδικά αν είναι και

μεγαλύτερο, θα πάρει έναν πιο προστατευτικό ρόλο επάνω στο κορίτσι, σαν να μην μπορεί το κορίτσι από μόνο του να υποστηρίξει τον εαυτό του. Θεωρώ ότι εκεί υπάρχει ένα είδος ανισότητας.»

Το δεύτερο θέμα ήταν η ανισότητα στην εργασία και αυτή οφείλεται στους χαμηλότερους μισθούς των γυναικών, στην έλλειψή τους σε ηγετικές θέσεις ή όταν αυτές ανέρχονται σε αυτές γίνονται δύσκολα αποδεκτές από τους άντρες υφισταμένους. Επιπλέον, το γεγονός πως οι γυναίκες προορίζονται για συγκεκριμένα επαγγέλματα αποτελεί αιτία ανισότητας. Τα φαινόμενα παρενόχλησης στον εργασιακό χώρο επίσης αποτελούν μια έκφανση της ανισότητας των φύλων στην εργασία.

Ο ερωτώμενος 2 παρέχει μια αιτιολογία που βάσει φύσεως η γυναίκα είναι καταλληλότερη για συγκεκριμένα επαγγέλματα:

«Σίγουρα υπάρχουν επαγγέλματα που ταιριάζουν πιο πολύ στις γυναίκες και πιο πολύ στους άντρες, γιατί είναι θέμα φύσης. Όπως ένας άντρας γίνεται πιο καλός πολεμιστής από μια γυναίκα, γιατί είναι και στο DNA του, έτσι μια γυναίκα γίνεται καλύτερη ράφτρα παραδείγματος χάρη γιατί είναι στο DNA της. Η καλύτερη μαγείρισσα από έναν άντρα.»

Παρόμοια αναπαραγωγή στερεοτύπων εμφανίζεται και στην άποψη του ερωτώμενου 3:

«Νομίζω ότι υπάρχουν μερικά επαγγέλματα που ταιριάζουν αποκλειστικά σε γυναίκες, όπως αεροσυνοδός, παιδαγωγοί, διευθύντριες περιοδικών, makeup artist, επαγγέλματα που σχετίζονται με την ομορφιά της γυναίκας, αισθητικός, δημόσιες σχέσεις, υπεύθυνη δημοσίων σχέσεων, παρουσιάστριες εκπομπών... και αυτό γιατί όχι; Ή κοινωνικοί λειτουργοί. Η μπέμπι σίτερ, κυρίως μπέμπι σίτερ. Όλα αυτά είναι επαγγέλματα που ταιριάζουν αποκλειστικά σε μια γυναίκα περισσότερο από ότι σε έναν άντρα. Όλα λοιπόν αυτά τα επαγγέλματα ταιριάζουν περισσότερο σε μια γυναίκα, γιατί η γυναίκα από τη φύση της είναι πιο ευαίσθητη, πιο συναισθηματική, πιο τρυφερή, πιο αφοσιωμένη.»

Σχετικά με την ανισότητα στον αθλητισμό, αυτή εντοπίζεται στη μικρότερη δημοσιότητα που λαμβάνει ο γυναικείος αθλητισμός, στην υποεκπροσώπηση των γυναικών στις διοικητικές θέσεις και στα μεγάλα αθλήματα, καθώς και στις λιγότερες ευκαιρίες που έχουν για συμμετοχή στον αθλητισμό και στη μειωμένη οικονομική υποστήριξη και υποδομές που παρέχονται για αυτές. Και

σε αυτή την περίπτωση, όμοια με την εργασία, τα φαινόμενα σεξουαλικής παρενόχλησης, αποτελούν μια έκφανση της ανισότητας αυτής.

Ο ερωτώμενος 5 περιγράφει την κατάσταση ανισότητας στον αθλητισμό βασιζόμενος στην προσωπική του εμπειρία:

«Υπάρχουν αθλήματα στα οποία οι γυναίκες δεν συμμετέχουν. Υπάρχουν αθλήματα τα οποία οι άνδρες... έχουν κονδύλια και δυνατότητες στο να αθληθούν και να προοδεύσουν. Ο γυναικείος πληθυσμός δεν έχει τόσο μεγάλη συμμετοχή, δεν υπάρχουν τόσες ευκαιρίες. Θα πω ένα πολύ τρανταχτό παράδειγμα στον βασιλιά των σπορ, το ποδόσφαιρο. Αν μια γυναίκα θέλει να παίξει ποδόσφαιρο δεν είναι τόσο εύκολο, γιατί δεν υπάρχουν γυναικείες ομάδες ποδοσφαίρου ή αν υπάρχουν είναι πάρα πολύ μακριά ή αν είναι πάρα πολύ μακριά και πάνε δεν είναι τόσο εύκολο από το θέμα της χρηματοδότησης, από την κρατική χρηματοδότηση, να αναπτυχθούν αυτές οι ομάδες και διαλύονται την επόμενη χρονιά. Το συναντάω με την κόρη μου. Η κόρη μου της άρεσε το ποδόσφαιρο, έπαιζε ποδόσφαιρο πέρσι. Φέτος δεν μπορεί όμως γιατί διαλύθηκε αυτή η ομάδα. Οπότε όχι, εδώ υπάρχει μια ανισότητα και έχει να κάνει με τις ευκαιρίες που δίνονται.»

Η ανισότητα στη θρησκεία – εκκλησία ήταν το τέταρτο θέμα. Αυτή εντοπίζεται στο γεγονός πως όλοι οι εκπρόσωποί της, από τους ανώτερους έως τους κατώτερους ιεραρχικά, σε όλες τις θέσεις είναι άντρες. Ακόμα, η απαγόρευση των γυναικών σε θρησκευτικούς χώρους, όπως τα ιερά στους ναούς και το Άγιο Όρος, επίσης συμβάλλουν σε αυτό. Περαιτέρω, αναφέρθηκε ο ρατσισμός προς τις γυναίκες από τους ιερείς, καθώς και η προώθηση της κατωτερότητας των γυναικών από την ίδια τη θρησκεία.

Σχετικά με την εκπαίδευση, αναφέρθηκε κατά κύριο λόγο πως υφίσταται ισότητα. Ωστόσο, επισημάνθηκε πως ο άντρας μπορεί να διαπρέψει με πολύ λιγότερες γνώσεις και αυτό οδηγεί τη γυναίκα σε περισσότερες σπουδές και πως η έμφαση ως καλές μαθήτριες δίνεται στα κορίτσια. Και σε αυτή την περίπτωση αναφέρθηκε η σεξουαλική παρενόχληση.

Το τελευταίο θέμα που αφορούσε το εν λόγω ερευνητικό ερώτημα, ήταν η ανισότητα στην πολιτική-κοινωνία. Οι λίγες γυναίκες σε θέσεις εξουσίας αναφέρθηκε σε αυτό το σημείο. Μια ενδιαφέρουσα αναφορά ήταν πως η κοινωνία επικεντρώνεται κυρίως στην καλοπέραση του άντρα.

Πίνακας 4: Αποτελέσματα θεματικής ανάλυσης για το τρίτο ερευνητικό ερώτημα.

3^ο ερευνητικό ερώτημα: Τι πιστεύουν σχετικά με την ύπαρξη της ανισότητας μεταξύ των φύλων σε διαφορετικές πτυχές της κοινωνίας;	
ΘΕΜΑΤΑ	ΚΩΔΙΚΟΙ
Ανισότητα στην οικογένεια	Αντίληψη εργασίας του άντρα και θέση της γυναίκας στο σπίτι
	Περισσότεροι ρόλοι από τη γυναίκα
	Παραδοσιακοί ρόλοι για τη γυναίκα
	Διαφορετικός τρόπος διαπαιδαγώγησης αγοριών - κοριτσιών
Ανισότητα στην εργασία	Χαμηλότεροι μισθοί γυναικών
	Έλλειψη γυναικών σε ηγετικές θέσεις
	Συγκεκριμένα επαγγέλματα για τις γυναίκες
	Φαινόμενο παρενόχλησης στον εργασιακό χώρο
	Μη αποδεκτή γυναικεία ηγεσία από άνδρες υφιστάμενους
Ανισότητα στον αθλητισμό	Μικρότερη δημοσιότητα στον γυναικείο αθλητισμό
	Υποεκπροσώπηση γυναικών σε διοικητικές θέσεις
	Υποεκπροσώπηση γυναικών στα μεγάλα αθλήματα
	Λιγότερες ευκαιρίες για τις γυναίκες
	Έλλειψη υποδομών – οικονομικής στήριξης στον γυναικείο αθλητισμό
	Φαινόμενα σεξουαλικής παρενόχλησης
Ανισότητα στη θρησκεία - εκκλησία	Αποκλειστικά άντρες εκπρόσωποι
	Απαγόρευση γυναικών σε θρησκευτικούς χώρους

	Ρατσισμός κατά των γυναικών από ιερείς
	Προώθηση κατωτερότητας γυναικών
Ανισότητα στην εκπαίδευση	Ο άντρας μπορεί να διαπρέψει με πολύ λιγότερες γνώσεις
	Έμφαση στα κορίτσια ως καλές μαθήτριες
	Επιθυμία εκπαιδευτικών για σεξουαλική συνεύρεση με μαθήτρια
	Υπαρξη ισότητας στην εκπαίδευση
Ανισότητα σε πολιτική – κοινωνία	Λίγες γυναίκες σε θέσεις εξουσίας
	Η κοινωνία επικεντρώνεται στην καλοπέραση του άντρα

Το τέταρτο ερευνητικό ερώτημα ήταν: *«Πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα αντιλαμβάνονται το φαινόμενο «βίας» στην καθημερινή κοινωνική ζωή και ποιες είναι οι απόψεις τους αναφορικά με την «έμφυλη βία;»* και τα αποτελέσματα φαίνονται στον Πίνακα 5. Τέσσερα θέματα προέκυψαν σε αυτή την περίπτωση: 1) Μορφές έμφυλης βίας, 2) θύτες, 3) αιτίες βίας και 4) αιτίες μη αντίδρασης των γυναικών στη βία.

Σχετικά με τις μορφές έμφυλης βίας, οι ερωτώμενοι εντόπισαν λεκτική, σωματική, σεξουαλική, ψυχολογική και οικονομικά βία, καθώς και την γυναικοκτονία. Ενώ, παρατήρησαν ότι συμβαίνει η βία κατά των γυναικών σε υψηλή συχνότητα.

Όσον αφορά τους θύτες, που αφορούσαν το δεύτερο θέμα, σε αυτό συμπεριλαμβάνονται κυρίως άντρες, αλλά και γυναίκες που έχουν αποδεχθεί τον ρόλο της κοινωνίας. Οι θύτες μπορεί να είναι σύζυγοι, εργοδότες, μέλη της οικογένειας όπως ο πατέρας, τα άτομα ανδροκρατούμενων χώρων, φίλοι, ακόμα και περαστικοί στον δρόμο.

Ερωτώμενος 5: *«Ακόμα και βία είναι το ότι μπορεί μια γυναίκα να μπει σε ένα sports καφέ που παρακολουθούν 50 άντρες ποδόσφαιρο. Ο τρόπος που θα κοιτάζουν, το χώρο που θα της παραχωρήσουν σε ένα τραπέζι... μπορεί να μην βρίσουν, μπορεί να μην την χτυπήσουν, αλλά στην ουσία βιάζουν, παραβιάζουν την ελευθερία της να έχει το ίδιο ακριβώς δικαίωμα στο να παρακολουθεί ποδόσφαιρο σε ένα sports καφέ. Και αυτό είναι μια μορφή βίας.»*

Όσον αφορά τις αιτίες της βίας, το τρίτο θέμα, σε αυτές συγκαταλέγεται η επιθυμία των ανδρών για εξουσία και κατωτερότητα των γυναικών, η σωματική τους υπερίσχυση, η κακή και ελλιπής παιδεία τους, τα υπάρχοντα των γυναικών, ο φόβος τους για τον χωρισμό και η αδυναμία διαχείρισής του, αλλά και η οικονομική δυσχέρεια.

Τέλος, σχετικά με τις αιτίες που οι γυναίκες δεν αντιδρούν στην έμφυλη βία, σε αυτές συμπεριλαμβάνεται ο φόβος, τα παιδιά, η πιθανότητα να μεγαλώσουν μόνες τους το παιδί τους, η πιθανότητα να χάσουν τη σχέση τους ή ακόμα και τη ζωή τους. Η έλλειψη βοήθειας από το κράτος και η απουσία αποτελεσμάτων μετά από καταγγελία επίσης συμβάλει στην υπομονή τους. Τέλος, η ντροπή αναφέρθηκε ως αιτιακός παράγοντας.

Πίνακας 5: Αποτελέσματα θεματικής ανάλυσης για το τέταρτο ερευνητικό ερώτημα.

4^ο ερευνητικό ερώτημα: Πως οι συμμετέχοντες στην έρευνα αντιλαμβάνονται το φαινόμενο «βίας» στην καθημερινή κοινωνική ζωή και ποιες είναι οι απόψεις τους αναφορικά με την «έμφυλη βία;	
ΘΕΜΑΤΑ	ΚΩΔΙΚΟΙ
Μορφές έμφυλης βίας	Λεκτική
	Σωματική
	Σεξουαλική – παρενόχληση
	Ψυχολογική
	Οικονομική
	Γυναικοκτονία
	Υψηλή συχνότητα
Θύτες	Άνδρες κυρίως
	Γυναίκες που έχουν αποδεχθεί τον ρόλο της κοινωνίας
	Σύζυγοι
	Εργοδότες
	Οικογένεια – πατέρας
	Άτομα σε ανδροκρατούμενους χώρους
	Φίλοι

	Περαστικοί στον δρόμο
Αιτίες βίας	Επιθυμία ανδρών για εξουσία τους και κατωτερότητα των γυναικών
	Σωματική υπερίσχυση του άντρα
	Κακή - ελλιπής παιδεία αντρών
	Υπάρχοντα των γυναικών
	Φόβος και αδυναμία διαχείρισης του χωρισμού από τους άντρες
	Οικονομική δυσχέρεια
Αιτίες μη αντίδρασης των γυναικών στη βία	Φόβος
	Λόγω παιδιών
	Πιθανότητα γυναικοκτονίας
	Πιθανότητα να μεγαλώσουν το παιδί μόνες τους
	Πιθανότητα να χάσουν τη σχέση τους
	Έλλειψη βοήθειας από το κράτος
	Απουσία αποτελεσμάτων μετά από καταγγελία
	Ντροπή

Το πέμπτο ερευνητικό ερώτημα ήταν: «Ποιοι πιστεύουν ότι είναι οι παράγοντες επιρροής που διαμορφώνουν την υφιστάμενη αντίληψη για το γυναικείο φύλο και ποιοι είναι οι πιθανοί τρόποι βελτίωσης;». Προέκυψαν τρία θέματα σε αυτή την περίπτωση: 1) Αιτίες αντιλήψεων για το γυναικείο φύλο, 2) τρόποι αντιμετώπισης της ανισότητας φύλων και 3) τρόποι αντιμετώπισης της έμφυλης βίας.

Σχετικά με τις αιτίες για τα στερεότυπα τις αντιλήψεις του γυναικείου φύλου, αυτές φαίνεται να οφείλονται, σύμφωνα με τους ερωτώμενους, στην ανατροφή και τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Επιπλέον, στο πολιτισμικό πλαίσιο της Ελλάδας που είναι αγκιστρωμένο σε παλαιές αντιλήψεις και δεν συμβαδίζει με τις δυτικές κοινωνίες. Αυτό μπορεί να γίνει πλήρως κατανοητό μέσα από την απάντηση της ερωτώμενης 1:

«Όσο και να θέλουμε να πιστεύουμε ότι η Ελλάδα είναι μια δυτική χώρα, δυστυχώς η Ελλάδα ακόμα ανήκει στις ανατολικές χώρες. Αυτό που λέμε ανατολικές χώρες. Το οποίο σημαίνει ότι ο τρόπος με τον οποίο σκεφτόμαστε είναι βαθιά ριζωμένος σε απαρχαιωμένες αντιλήψεις, είναι βαθιά ριζωμένος σε πράγματα, σκέψεις, ιδέες τα οποία πιστεύαμε γενεές παλιότερα, τα οποία δεν έχουν αλλάξει. Ο λόγος που υπάρχουν αυτά τα στερεότυπα και που υπάρχουν αυτές οι αντιλήψεις είναι βαθιά ριζωμένος στο ότι η Ελλάδα είναι μια χώρα η οποία έχει πολύ έντονο το θρησκευτικό στοιχείο. Πολύ πιο έντονο από όσο θα έπρεπε κατά τη γνώμη μου, γιατί βλέπουμε πολλές χώρες οι οποίες έχουν έντονο θρησκευτικό στοιχείο, έχουν έντονη και ιδιαίτερη πίστη, οι οποίες δεν φτάνουν σε ακραίες θέσεις, όπως στην Ελλάδα. Στην Ελλάδα η εκκλησία έχει το πάνω χέρι σε πολλά πράγματα. Οπότε όλες οι αντιλήψεις πηγάζουν από τις αντιλήψεις της εκκλησίας, οπότε όλα αυτά τα στερεότυπα είναι πολύ δύσκολο να αλλάξουν από τη στιγμή που η σκέψη τους, οι ιδέες τους, είναι βαθιά ριζωμένες στο θέμα της θρησκείας, με την έννοια της εκκλησίας-θρησκείας.»

Η ερωτώμενη 4 προσθέτει:

«Σίγουρα θεωρώ ότι όλα ξεκινάνε μέσα από την οικογένεια, δηλαδή οι απόψεις που έχουν οι γονείς σχετικά με τα θέματα της ανισότητας και το ρόλο της γυναίκας και του άντρα αντίστοιχα περνάνε στα παιδιά. Σίγουρα έχει να κάνει με το πώς συμπεριφέρονται οι γονείς, καθώς τα παιδιά μιμούνται τους γονείς και τους βλέπουν σαν πρότυπο. Οπότε το πρώτο και το πιο βασικό για τις απόψεις που θα διαμορφώσουν τα παιδιά έχει να κάνει η οικογένειά τους. Επομένως θεωρώ ότι ένας άνθρωπος καλλιεργεί τις πεποιθήσεις του και τις αντιλήψεις του από την πάρα πολύ μικρή ηλικία, από όταν ξεκινάει τη ζωή του. Μετά έχει πάρα πολύ σημαντικό ρόλο και η εκπαίδευση. Το σχολείο, μέσω του οποίου διδάσκονται και αντίστοιχες αξίες. Επομένως, το ποιος θα είναι ρόλος μιας γυναίκας μέσα σε μια κοινωνία είναι κάτι το οποίο το παιδί θα το μάθει από πάρα πολύ μικρή ηλικία μέσα στην οικογένεια και μετά βέβαια αυτό θα ενισχυθεί και μέσα από το σχολείο και μέσα από τις συναναστροφές που θα έχει με συνομήλικούς του. Και μεγαλώνοντας και από το γενικότερο περιβάλλον και την κοινωνία.»

Όσον αφορά τους τρόπους αντιμετώπισης των στερεοτυπικών αντιλήψεων και των έμφυλων ανισοτήτων το δείγμα ανέφερε την παροχή ψυχολόγων στους γονείς και το κράτος, τη θέσπιση δίκαιων νόμων, την προσθήκη σχετικού μαθήματος στην εκπαίδευση, για την καλλιέργεια αξιών,

σεβασμού και ισότητας σε αυτή, καθώς και την είσοδο πιο νέων ατόμων στον πολιτικό χώρο. Επιπλέον, προτάθηκε η ενημέρωση σε πολλές πτυχές της κοινωνίας, όπως η εκπαίδευση και η εργασία.

Για την αντιμετώπιση της έμφυλης βίας προτάθηκε η αυστηροποίηση των νόμων σε περιπτώσεις εμφάνισής της, η παρακολούθηση των γυναικοκτόνων από ψυχιάτρους και ψυχολόγους στη φυλακή, η ύπαρξη δωρεάν τηλεφωνικών γραμμών υποστήριξης σε γυναίκες που βίωσαν βία, το δικαίωμα να ζητήσουν αποζημίωση και η καλλιέργεια αξιών, σεβασμού και ισότητας στην εκπαίδευση. Ακόμα, το να αρχίσουν να αντιδρούν και να εκφράζονται οι γυναίκες επίσης αναφέρθηκε ως τρόπος αντιμετώπισης.

Παρακάτω παρατίθενται σχετικά χαρακτηριστικά αποσπάσματα για τους τρόπους αντιμετώπισης και βελτίωση της κατάστασης:

Σύμφωνα με τον ερωτώμενο 2: «Πρέπει να αλλάξουν οι νόμοι για να υπάρξει μια ισότητα, να αυστηροποιηθούν οι νόμοι στο έπακρο. Όστε οι άντρες να φυλακίζονται με το παραμικρό μπας και βάλουν μυαλό. Για μια καλύτερη κοινωνία πρέπει να αρχίσουμε από τα σχολεία, να υπάρχει μια σωστή διαπαιδαγώγηση στα παιδιά, σωστή εκπαίδευση. Και αλλαγή ριζικά, να μούνε νέα μυαλά, νέα μυαλά στην πολιτική και να ξηλωθούν όλα αυτά τα αρχαία μυαλά που μας κυβερνάνε χρόνια.»

Σύμφωνα με τον ερωτώμενο 5: «Ακόμα και τώρα να βάλουμε το κομμάτι της παιδείας και να μάθουν και να φτιάξουμε καινούργιους ανθρώπους... Υπάρχουν και οι παλιοί. Νομίζω όμως συνεχώς με ενημερώσεις, είτε σε εταιρείες, σε καταστήματα, σε ημερίδες από τους δήμους, από τις τοπικές αυτοδιοικήσεις, ώστε να δίνουνε στον κόσμο ίδιες ευκαιρίες ξεκινώντας από τα μεγάλα αστικά κέντρα που είναι ο περισσότερος κόσμος. Αλλά εκεί που φτάνει το κακό και που θέλει πολύ μεγάλη προσπάθεια στη διόρθωση, είναι στην επαρχία.» και συνεχίζει «Για μένα το ιδανικό μέρος είναι μια οικογένεια όπου ένας άντρας και μια γυναίκα έχουνε δημιουργήσει κάτι πάρα πολύ όμορφο. Έχουν τους ίδιους προβληματισμούς, τις ίδιες ανησυχίες και μαζί προσπαθούν να αντιμετωπίσουν αυτά. Ο καθένας κάνει τη δική του δουλειά στο δικό του τόπο εργασίας. Γυρνώντας σπίτι να μπορούν να φέρουν αγάπη, να μπορούν να φέρουν σύμπνοια, να μπορούν να φέρουν λύσεις οποιοδήποτε πρόβλημα προκύπτει, είτε τη μια φορά ο ένας είτε την άλλη φορά ο άλλος. Είναι μια τραμπάλα, που θα πρέπει και οι 2 κάθονται στην αντίθετη πλευρά, να μπορούν να έχουν πάντα μια ισορροπία. Είναι ένα παιχνίδι το οποίο μία ο ένας μία ο άλλος θα πρέπει να έχουν το τέλειο αποτέλεσμα για να είναι

ευτυχημένοι. Τώρα όσον αφορά την κοινωνία έξω, τότε θα υπάρχουν και οι άγγελοι και οι διάβολοι. Το θέμα είναι να δημιουργούμε από μικρούς περισσότερους αγγέλους και όχι περισσότερους διαβόλους.»

Πίνακας 6: Αποτελέσματα θεματικής ανάλυσης για το πέμπτο ερευνητικό ερώτημα.

5^ο ερευνητικό ερώτημα: Ποιοι πιστεύουν ότι είναι οι παράγοντες επιρροής που διαμορφώνουν την υφιστάμενη αντίληψη για το γυναικείο φύλο και ποιοι είναι οι πιθανοί τρόποι βελτίωσης;	
ΘΕΜΑΤΑ	ΚΩΔΙΚΟΙ
Αιτίες αντιλήψεων για το γυναικείο φύλο	Ανατροφή – διαπαιδαγώγηση
	Πολιτισμικό πλαίσιο Ελλάδας που δεν συμβαδίζει με τις δυτικές κοινωνίες
	Έντονη επιρροή της θρησκείας
	Πολιτική
	Αναπαραγωγή στερεοτύπων από μικρές ηλικίες
	Αντιλήψεις, στερεότυπα και πρότυπα που επιβάλλονται από παλιές γενιές
	Φεμινισμός
	Επαρχιακή Ελλάδα
	Κοινωνική επιρροή
	Έλλειψη γνώσης
	Εσωτερικευμένος μισογυνισμός
	Ανταγωνισμός μεταξύ γυναικών
Τρόποι αντιμετώπισης της ανισότητας φύλων	Παροχή ψυχολόγων στους γονείς από το κράτος
	Δίκαιοι νόμοι
	Προσθήκη σχετικού μαθήματος στην εκπαίδευση
	Είσοδος πιο νέων ατόμων στην πολιτική

	Καλλιέργεια αξιών, σεβασμού και ισότητας στην εκπαίδευση
	Ενημέρωση στην εκπαίδευση, σε εταιρείες, καταστήματα, ημερίδες από δήμους, τοπική αυτοδιοίκηση
Τρόποι αντιμετώπισης της έμφυλης βίας	Αυστηροποίηση νόμων σε περιπτώσεις βίας
	Παρακολούθηση γυναικοκτόνων από ψυχολόγους και ψυχιάτρους στη φυλακή
	Δωρεάν τηλεφωνικές γραμμές υποστήριξης
	Δικαίωμα αποζημίωσης
	Αντίδραση και έκφραση των γυναικών
	Καλλιέργεια αξιών, σεβασμού και ισότητας στην εκπαίδευση

Κεφάλαιο 6. Συζήτηση

Στην παρούσα μελέτη, με σκοπό την ποιοτική διερεύνηση των αντιλήψεων των Ελλήνων για το γυναικείο φύλο, πραγματοποιήθηκαν 8 συνεντεύξεις σε άντρες και γυναίκες διαφορετικών ηλικιών, κατοίκων της Αθήνας. Τα δεδομένα αναλύθηκαν με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης. Στο κεφάλαιο αυτό λαμβάνει χώρα η συζήτηση των ευρημάτων.

6.1 Αντίληψη των σύγχρονων Ελλήνων για τη γυναίκα

Στο πλαίσιο του σκοπού της έρευνας τέθηκαν ορισμένα ερευνητικά ερωτήματα, για τη διερεύνηση των διαφορετικών πτυχών του ζητήματος προς εξέταση. Το πρώτο ερευνητικό ερώτημα, που αφορούσε την αντίληψη των σύγχρονων Ελλήνων για τη γυναίκα, αποτελούνταν από τα θέματα της αντίληψης για την τυπική και τη μη τυπική γυναίκα, τα στερεότυπα για τη γυναίκα, καθώς και θετικές και αρνητικές αντιλήψεις για τον φεμινισμό. Τα ευρήματα παρουσίασαν μια εντύπωση της τυπικής γυναίκας που καλείται να διατηρήσει όλους τους παραδοσιακούς και στερεοτυπικούς ρόλους της γυναίκας, η οποία ασχολείται με την οικογένεια και το σπίτι της, αλλά ταυτόχρονα καλείται να εκπληρώσει τον ρόλο της εργαζόμενης. Ωστόσο, το έργο αυτό που τρέχει να προλάβει δεν αναγνωρίζεται, δεν αναλαμβάνει τις τελικές αποφάσεις του σπιτιού και η κοινωνική της ζωή είναι λιγότερη από του άντρα, στοιχεία που την καθιστούν υποδεέστερη, μη αναγνωρίσιμη και με λιγότερη ελευθερία. Η εικόνα αυτή ταιριάζει με έναν από τους κυρίαρχους στερεοτυπικούς υπό-τύπους που έχει βρεθεί από έρευνες ότι διατηρούνται για τη γυναίκα στις Δυτικές κοινωνίες και πιο συγκεκριμένα, αυτόν της νοικοκυράς (Hogg & Vaughan, 2010; Lorenzi-Cioldi et al., 1995), γεγονός που δείχνει ότι πράγματι τα στερεότυπα για την τυπική γυναίκα ισχύουν στις αντιλήψεις των Ελλήνων σήμερα. Επιπλέον, τα αποτελέσματα συμφωνούν με αυτά της έρευνας του ΚΕΜΕΦΙ, MRB Hellas και Eurolife FFH (2022), στην οποία βρέθηκε πως ο ελληνικός πληθυσμός θεωρεί ότι η γυναίκα σήμερα καλείται να ανταπεξέλθει σε έναν σύνθετο και απαιτητικό ρόλο.

Όσον αφορά την αντίληψη για τη μη στερεοτυπική γυναίκα, οι συμμετέχοντες έδωσαν έμφαση σε μια γυναίκα αφοσιωμένη στην εργασία και την καριέρα της, με έμφαση στην προσωπική της ανάπτυξη, η οποία δεν έχει δημιουργήσει απαραίτητα οικογένεια. Μια άλλη εικόνα της μη τυπικής γυναίκας που προέκυψε είναι αυτή της συνεχούς ενασχόλησης με την εμφάνισή της, όπως και εκείνη η γυναίκα που ούτε εργάζεται ούτε έχει αφιερωθεί στην οικογένεια, αλλά αντίθετα

επικεντρώνεται στην καλοπέρασή της από την άποψη της βραδινής διασκέδασης. Ωστόσο και σε αυτές τις περιπτώσεις εντοπίζονται δύο βασικοί στερεοτυπικοί υπό-τύποι για τη γυναίκα: η καριερίστα και η σεξουαλικά ελκυστική (Hogg & Vaughan, 2010; Lorenzi-Cioldi et al., 1995), γεγονός που δείχνει ότι ακόμα και στις αντιλήψεις για τη μη τυπική γυναίκα, υφίστανται στερεότυπα. Αυτό δείχνει πως η άποψη για τη γυναίκα σήμερα βασίζεται σε στερεότυπα των δυτικών κοινωνιών. Επιπλέον, τόσο στην περίπτωση αυτή, όσο και στην περίπτωση της τυπικής γυναίκας, τα αποτελέσματα συμφωνούν με αυτά των Dedotsi και Paraskevoudoulou-Kollia (2015), σύμφωνα με τους οποίους διατηρούνται οι παραδοσιακές αντιλήψεις για την οικογένεια και τους ρόλους των μελών της, αντανακλώντας στερεότυπα και προκαταλήψεις για το φύλο. Ειδικότερα, για την αντίληψη για τον ρόλο της μητέρας, η οποία είναι υπεύθυνη για τις δουλειές του σπιτιού, φροντιστής των παιδιών και επιπλέον πάροχος εισοδήματος.

Η σελέμπριτι είναι ακόμα μια κατηγορία μη τυπικής γυναίκας που αναφέρθηκε, ωστόσο το παράδειγμα αυτό ισχύει για όλους τους σελέμπριτι, ανεξαρτήτως φύλου, οι οποίοι δεν ανήκουν στα τυπικά καθημερινά άτομα.

Σχετικά με το τρίτο θέμα του ερευνητικού αυτού ερωτήματος, σημειώθηκε η διατήρηση των στερεοτύπων για τη γυναίκα σήμερα. Τα στερεότυπα που αντλήθηκαν από τις συνεντεύξεις και αφορούν τη συναισθηματική, στοργική, ευγενική και φροντιστική πλευρά της γυναίκας, δηλαδή την κατηγορία των κοινοτικών στερεοτύπων, ως κυρίαρχα στοιχεία της συμβαδίζουν με παλαιότερα ευρήματα (Fiske, 1998; Gouviás & Alexopoulos, 2016; Koch et al., 2015). Η αφοσίωση στο σπίτι και την οικογένεια είναι ακόμα ένα εύρημα που επαναντοπίζεται στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία (Dedotsi & Paraskevoudoulou-Kollia, 2015). Συνεπώς, παρά την πρόοδο που έχει σημειωθεί τις τελευταίες δεκαετίες, τα στερεότυπα για τη γυναίκα εξακολουθούν να διατηρούνται.

Σχετικά με τις απόψεις για τον φεμινισμό, εντοπίστηκαν τόσο θετικές όσο και αρνητικές. Στις θετικές απόψεις συγκαταλέγεται η σημασία του για έναν αγώνα διεκδίκησης των δικαιωμάτων, των ελευθεριών και της ισότητας της γυναίκας, δηλαδή των πυρηνικών στοιχείων του φεμινισμού (Effiong & Inyang, 2018; Odhiambo, 2022; Rampton, 2015). Στις αρνητικές απόψεις συμπεριλήφθηκε η υπερβολή και ο φανατισμός, η αρνητική όψη που έχει λάβει τον τελευταίο καιρό, η διεκδίκηση πως αποσκοπεί σε περισσότερα δικαιώματα των αντρών, καθώς και ότι πρόκειται για έναν μάταιο αγώνα. Τα αποτελέσματα αυτά ενισχύουν τις ισχύουσες αρνητικές

απόψεις που βρέθηκαν από την Jenen και τους συνεργάτες της (2009). Τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν πως ο φεμινισμός έχει σημειώσει σημαντική πρόοδο και στη σημερινή μορφή του εξακολουθεί να προκαλεί αντικρουόμενες απόψεις, δημιουργώντας τα δύο άκρα της προόδου-φανατισμού. Περαιτέρω μελέτη απαιτείται για να προσδιοριστούν οι παράγοντες που συμβάλλουν στην υιοθέτηση της κάθε άποψης.

6.2 Αντίληψη για τη θέση και τους ρόλους της γυναίκας στη σύγχρονη κοινωνία

Στο δεύτερο ερευνητικό ερώτημα, σχετικά με τις απόψεις για τη θέση και τους ρόλους της γυναίκας στην οικογένεια, προέκυψαν τρία θέματα. Το πρώτο είχε να κάνει με τους κοινωνικούς ρόλους και φαίνεται πως οι παραδοσιακές αντιλήψεις συνεχίζουν να υπερισχύουν. Οι ερωτώμενοι θεωρούν πως οι γυναίκες σήμερα θα πρέπει να εκπληρώνουν τους ρόλους της συζύγου, της μητέρας, της νοικοκυράς, της εργαζόμενης και του συνδεδετικού κρίκου της οικογένειας, ευρήματα που είναι συνεπή με άλλες έρευνες (ΚΕΜΕΦΙ, MRB Hellas και Eurolife FFH, 2022; Dedotsi & Paraskevoroulou-Kollia, 2015). Παρά την πρόοδο που έχει σημειωθεί, φαίνεται πως οι γυναίκες εξακολουθούν να πρέπει να ακολουθήσουν κοινωνικά πρότυπα για τους ρόλους τους. Ωστόσο, αναφέρθηκε από τους ερευνητές η κοινή και ίση συμβολή του άντρα και της γυναίκας στο σπίτι, με τη σημείωση αυτή ωστόσο να μη δείχνει μια μη στερεοτυπική αντίληψη, παρά μια άμυνα σε στερεοτυπικές αντιλήψεις, αφού πρόκειται για μια άποψη που υπερασπίζεται την ισότητα παρά μια αντίληψη για τους ρόλους της γυναίκας που είναι ανεξάρτητη από στερεότυπα.

Σχετικά με τις πεποιθήσεις για ρόλους της γυναίκας στην εργασία, βρέθηκε πως οι γυναίκες πρέπει να συμμετέχουν στην αγορά εργασίας αλλά και να αναλαμβάνουν ηγετικούς ρόλους. Τα ευρήματα αυτά, δείχνουν μια σημαντική πρόοδο όσον αφορά το κομμάτι της εργασίας, η οποία όμως αντικρούεται από ευρήματα όπως αυτά του ΣΕΒ (2023) που βρέθηκε πως οι γυναίκες σε ηγετικές θέσεις υστερούν σημαντικά των ανδρών, ενώ ένα τμήμα του πληθυσμού δεν εμπιστεύεται γυναίκα σε ηγετικές θέσεις. Ωστόσο, στην ίδια έρευνα βρέθηκε πως πάνω από το 50% των επιχειρήσεων εφαρμόζει πολιτικές για την ενίσχυση της γυναικείας απασχόλησης περισσότερες από όσες υποχρεώνει ο νόμος. Η έρευνα συμφωνεί όμως με αυτή της ActionAid (2023) στην οποία βρέθηκε η αναγνώριση του δικαιώματος των γυναικών στην εργασία, αλλά και του ΕΚΤ (2020). Ωστόσο, υπάρχει η άποψη πως οι γυναίκες είναι καταλληλότερες για συγκεκριμένου τύπου επαγγέλματα, αυτά που θεωρούνται «γυναικεία» βάσει στερεοτύπων. Αυτό καθιστά σαφές πως, στο κομμάτι της

εργασίας, έχει σημειωθεί πρόοδος, η οποία όμως δεν έχει φτάσει ακόμα στο επιθυμητό επίπεδο, τόσο σε θέμα αντιλήψεων όσο και στην πράξη.

Όσον αφορά τις πεποιθήσεις για τους ρόλους της γυναίκας στον αθλητισμό, οι ερωτώμενοι δήλωσαν πως αυτές ανταπεξέρχονται εξίσου αποτελεσματικά με τους άντρες και είναι θετικό να αφοσιώνονται σε αυτόν. Ωστόσο, διατυπώθηκε η άποψη πως οι γυναίκες θα πρέπει να αφοσιώνονται σε συγκεκριμένα αθλήματα. Συνεπώς, αν και οι απόψεις για τη θέση της γυναίκας στην εν λόγω πτυχή της κοινωνίας σημειώνουν πρόοδο, εξακολουθούν και εδώ να υφίστανται στερεότυπα, όχι τόσο ως προς τα δικαιώματα, αλλά ως προς τις στερεοτυπικές θέσεις της γυναίκας, όμοια με την εργασία.

6.3 Απόψεις σχετικά με την ύπαρξη ανισότητας των φύλων σε διαφορετικές πτυχές της κοινωνίας

Το τρίτο ερευνητικό ερώτημα διερευνούσε τις απόψεις για την ύπαρξη ανισότητας μεταξύ των φύλων σε διαφορετικές πτυχές της κοινωνίας. Τα θέματα που εντοπίστηκαν αφορούσαν τις διαφορετικές αυτές πτυχές, που ήταν η οικογένεια, η εργασία, ο αθλητισμός, η θρησκεία, η εκπαίδευση και η πολιτική-κοινωνία. Σχετικά με την οικογένεια, βρέθηκε πως οι ερωτώμενοι αντιλαμβάνονται την ανισότητα ως προς το ότι η γυναίκα ασχολείται με το σπίτι και την οικογένεια και ο άντρας με την εργασία, πως η γυναίκα καλείται να αναλάβει περισσότερους αλλά και παραδοσιακούς ρόλους. Όλα αυτά συμφωνούν με προηγούμενες έρευνες (KEMEFI, MRB Hellas και Eurolife FFH, 2022; Dedotsi & Paraskevoπούλου-Kollia, 2015), καταδεικνύοντας την αναγνώριση της ύπαρξης ανισοτήτων από το δείγμα. Επιπλέον, αναφέρθηκε ανισότητα ως προς τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών διαφορετικού φύλου, με τα αγόρια να αναλαμβάνουν περισσότερο θέση εξουσίας και ρόλο προστάτη. Όσον αφορά την εργασία, ανισότητα εντοπίζεται, αρχικά, στους χαμηλότερους μισθούς των γυναικών. Σύμφωνα με την έρευνα του ΣΕΒ (2023) οι γυναίκες υπάλληλοι λαμβάνουν χαμηλότερες αποδοχές, υποεκπροσωπούνται σε θέσεις ευθύνης και αντιμετωπίζουν πλήθος στερεοτύπων. Οι γυναίκες σε ηγετικές θέσεις υστερούν σημαντικά των ανδρών, ενώ ένα τμήμα του πληθυσμού δεν εμπιστεύεται γυναίκα σε ηγετικές θέσεις Αυτό συνάδει και με τα υπόλοιπα ευρήματα της παρούσας μελέτης, σύμφωνα με τα οποία υπάρχει έλλειψη γυναικών σε ηγετικές θέσεις, η γυναικεία ηγεσία δεν γίνεται αποδεκτή από άνδρες

υφιστάμενους και υπάρχουν συγκεκριμένα επαγγέλματα για τις γυναίκες. Στην ίδια έρευνα υποστηρίζεται πως η ισότητα στην εργασία δεν έχει ακόμα επιτευχθεί, κάτι που γίνεται σαφές. Σχετικά με τα φαινόμενα παρενόχλησης στον εργασιακό χώρο, η έρευνα του ΚΕΦΙΜΙ (2022) αναφέρει πως το 12,2% έχει δει περιστατικά σεξουαλικής παρενόχλησης στον χώρο εργασίας του. Αυτό φανερώνει πως πρόκειται για ένα σημαντικό πρόβλημα της εν λόγω πτυχής της κοινωνίας. Σχετικά με τον αθλητισμό, τα αποτελέσματα της έρευνας επίσης φαίνεται να συμβαδίζουν με ευρήματα προηγούμενων μελετών, σχετικά με την υποεκπροσώπηση των γυναικών σε μεγάλα αθλήματα και διοικητικές θέσεις, στις λιγότερες ευκαιρίες και στη μικρότερη δημοσιότητα του γυναικείου αθλητισμού, καθώς και φαινόμενα παρενοχλήσεων, τα οποία είναι στοιχεία που έχουν αναφερθεί στη βιβλιογραφία (Cooky et al., 2015; Cooky et al., 2013). Μια ενδιαφέρουσα πτυχή που αναφέρθηκε από τους ερωτώμενους είναι αυτή της θρησκείας, στο πλαίσιο της οποίας η γυναίκα αντιμετωπίζεται ως κατώτερη. Επιπροσθέτως, αναφέρθηκε και ως αιτία ύπαρξης των ανισοτήτων αυτών στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία. Έτσι, δεν αποτελεί έκπληξη η ύπαρξη τέτοιου είδους αντιλήψεων, βάσει των απαντήσεων που δόθηκαν. Η απουσία γυναικών σε θέσεις εξουσίας επίσης υποστηρίζεται ερευνητικά (ΚΕΘΙ, 2019), γεγονός που δείχνει ότι πρόκειται για ένα επικρατές φαινόμενο.

6.4 Αντιλήψεις σχετικά με φαινόμενα βίας και απόψεις σχετικά με την έμφυλη βία

Το τέταρτο ερευνητικό ερώτημα που τέθηκε αφορούσε τις αντιλήψεις των συμμετεχόντων σχετικά με τα φαινόμενα βίας και την έμφυλης βία και βρέθηκε πως οι γυναίκες αποτελούν θύματα σωματικής, λεκτικής, σεξουαλικής, ψυχολογικής και οικονομικής βίας σε υψηλή συχνότητα, με τους θύτες να προέρχονται από διαφορετικές πτυχές της κοινωνίας, όπως η εργασία, η οικογένεια και ο φιλικός κύκλος. Η υψηλή βία που δέχονται οι γυναίκες αποτελεί ένα κρίσιμο εύρημα μελετών στον ελληνικό πληθυσμό. Στην έρευνα του ΚΕΦΙΜΙ (2022) βρέθηκε πως οι μισές γυναίκες θεωρούν ιδιαίτερα έντονο το πρόβλημα της έμφυλης βίας, το 10,7% δηλώνει πως έχει υπάρξει θύμα έμφυλης βίας και το 10,3% πως έχει βιώσει βία στο στενό περιβάλλον. Το 12,2% αναφέρει πως έχει δει περιστατικά σεξουαλικής παρενόχλησης στον χώρο εργασίας του, τα οποία αποσιωπώνται πολλές φορές υπό το πρίσμα του φόβου κοινωνικής κατακραυγής. Η πιο διαδεδομένη μορφή βίας σύμφωνα με την έρευνα της ActionAid (2023) αφορά τη σωματική

ακεραιότητα, η οποία επιβεβαιώνεται από τα αυξημένα ποσοστά γυναικοκτονιών. Στις αιτίες συμπεριλαμβάνονται η αυξημένη μυϊκή δύναμη των αντρών, η ελλιπής παιδεία τους και η επιθυμία τους για εξουσία, καθώς επίσης και ο φόβος μη διαχείρισης ενός ενδεχόμενου χωρισμού. Αυτές οι αιτιολογήσεις συνάδουν με τις υπόλοιπες απαντήσεις που έδωσαν οι ερωτώμενοι, οι οποίες έχουν ως αιτία των ανισοτήτων πατριαρχικές αξίες παλαιότερων γενεών. Τα υπάρχοντα των θυμάτων και η οικονομική δυσχέρεια επίσης αναφέρθηκαν ως αιτίες της έμφυλης βίας, οι οποίες, όμως, δεν μπορούν να διαχωριστούν από το ζήτημα της ισότητας αν πρώτα δεν διευκρινιστεί η πιθανότητα να ισχύει το ίδιο και για το άλλο φύλο. Πολλές αιτίες διατυπώθηκαν σχετικά με τους λόγους που οι γυναίκες δεν αντιδρούν στη βία αυτή και μπορούν να συνοψιστούν στον φόβο και στην έλλειψη στήριξης. Η αιτιολογία αυτή παρέχει την κατεύθυνση προς πιθανές δράσεις ώστε να ανατραπεί η υφιστάμενη κατάσταση και οι γυναίκες να αποκτήσουν τα εφόδια και τα μέσα να σταματήσουν να υπομένουν τη βία.

6.5 Αιτίες ανισοτήτων και έμφυλης βίας και τρόποι αντιμετώπισης

Το πέμπτο ερευνητικό ερώτημα αφορούσε τις απόψεις των ερωτώμενων για τους παράγοντες επιρροής που διαμορφώνουν την υφιστάμενη αντίληψη για το γυναικείο φύλο και τις πιθανούς τρόπους αντιμετώπισης. Το πολιτισμικό πλαίσιο της Ελλάδας φαίνεται να αποτελεί κυρίαρχο στοιχείο, είτε πρόκειται για την επιρροή της θρησκείας, είτε για την κουλτούρα που επικρατεί στην επαρχιακή Ελλάδα είτε για τη μη συμβάδιση με Δυτικές κοινωνίες. Όπως και ο εσωτερικευμένος μισογυνισμός, είναι στοιχεία τα οποία είναι πυρηνικά στον άνθρωπο και όχι εύκολο να αλλάξουν. Πρόκειται, όμως, για ένα ζήτημα που αναπόφευκτα επηρεάζεται και θα επηρεαστεί από την παγκοσμιοποίηση στις νεότερες γενιές, ωστόσο, είναι απαραίτητες οι δράσεις σε πολιτικό επίπεδο για να λυθεί κάτι τέτοιο. Η πολιτική αναφέρθηκε μάλιστα ως αιτία αυτού, καθιστώντας απαραίτητη την προστασία των γυναικών σε θεσμικό πλαίσιο. Η ανατροφή και διαπαιδαγώγηση των παιδιών και η αναπαραγωγή στερεοτύπων ως αναφορές φανερώνουν την αναγκαιότητα παρέμβασης σε επίπεδο εκπαίδευσης.

Σχετικά με τους τρόπους αντιμετώπισης της ανισότητας των φύλων, οι προτάσεις που έγιναν αφορούσαν ψυχοκοινωνικές παρεμβάσεις, νομοθετικές αλλαγές, εκπαιδευτικές και πολιτικές αναθεωρήσεις και μεταρρυθμίσεις και δράσεις ενημέρωσης. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση της αντιμετώπισης της έμφυλης βίας. Πρόκειται λοιπόν για ένα ζήτημα η επίλυση του οποίου

απαιτεί μια ολιστική προσέγγιση, όπου οι παρεμβάσεις πρέπει να γίνουν σε διαφορετικές πτυχές τις κοινωνίας. Αυτό αυτομάτως το καθιστά ένα ιδιαίτερα απαιτητικό και πολύπλοκο έργο, που χρειάζεται προσπάθεια, συντονισμό, ριζικές αλλαγές και χρόνο για να επιτευχθεί. Ωστόσο, οποιαδήποτε προσπάθεια μπορεί να φέρει αποτελέσματα, όπως αποδείχθηκε και με το κίνημα του φεμινισμού στις δεκαετίες ύπαρξής του.

6.6 Περιορισμοί

Αρχικά, οι περιορισμένοι πόροι και χρόνος δεν επέτρεψαν την εξεύρεση ερωτώμενων από διαφορετικές γεωγραφικές περιοχές, με συνέπεια το δείγμα να αποτελείται μόνο από κατοίκους της Αθήνας. Αυτό συνεπάγεται την έλλειψη δεδομένων σχετικά με άλλες περιοχές της Ελλάδας, από τις οποίες μπορεί να εξάγονταν περαιτέρω ευρήματα.

Δεύτερον, το γεγονός ότι επρόκειτο για ποιοτική μελέτη αυτομάτως συνεπάγεται τη φαινομενολογική οπτική της ερευνήτριας πάνω στις απαντήσεις των ερωτώμενων.

Τρίτον, πιθανώς πολλές πτυχές της κοινωνίας δεν εξετάστηκαν στο πλαίσιο των συνεντεύξεων, καθώς σκοπός ήταν η διάρκειά τους να διατηρηθεί σε μη κουραστικά επίπεδα για τους συμμετέχοντες. Επιπλέον, παρόλο που έγινε προσπάθεια για μια ολοκληρωμένη οπτική, δεν είναι εφικτό σε μια μελέτη να καλυφθούν όλες οι πτυχές μιας κοινωνίας. Φυσικά υπήρχε και ερώτηση για το ποιες πτυχές της κοινωνίας θεωρούν ότι υπάρχουν ανισότητες, ωστόσο δεν αναφέρθηκαν συγκεκριμένες που θα αποτελούσαν το ερέθισμα για ανάπτυξη από τους ερωτώμενους. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι ο χώρος της πολιτικής.

Κεφάλαιο 7. Συμπεράσματα και προτάσεις

7.1 Συμπεράσματα

Στο πλαίσιο της παρούσας μελέτης πραγματοποιήθηκε ποιοτική έρευνα με σκοπό τη διερεύνηση των αντιλήψεων των Ελλήνων για το γυναικείο φύλο. Πραγματοποιήθηκαν προσωπικές συνεντεύξεις σε 8 ερωτώμενους και τα δεδομένα αναλύθηκαν με τη μέθοδο της θεματικής ανάλυσης. Παρακάτω παρατίθενται τα συμπεράσματα που προέκυψαν.

Αρχικά, παρόλο που γίνεται εμφανής η πρόοδος μέσα από την ανάλυση των δεδομένων, καθίσταται σαφές πως οι Έλληνες, άντρες και γυναίκες, συνεχίζουν να διατηρούν στερεοτυπικές αντιλήψεις για τη γυναίκα. Ακόμα και η αντίληψη τους για τις μη τυπικές γυναίκες βασίζεται στα κυρίαρχα στερεότυπα που έχουν βρεθεί δεκαετίες πριν ότι υφίστανται. Απαιτείται περαιτέρω παρέμβαση και χρόνος προκειμένου να αποδεσμευτούν οι Έλληνες από τις στερεοτυπικές αντιλήψεις, οι οποίες αναπόφευκτα επηρεάζουν τις γυναίκες σε πολλούς τομείς της ζωής τους.

Σχετικά με την ανισότητα που βιώνουν οι γυναίκες, βρέθηκε ότι αυτή υφίσταται σε διάφορους τομείς, όπως η οικογένεια, η εργασία, ο αθλητισμός, η πολιτική, η θρησκεία και η εκπαίδευση, ενώ εκφράζεται με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους, όπως η παρενόχληση, οι στερεοτυπικές θέσεις και ρόλοι, οι χαμηλότεροι μισθοί, η γυάλινη οροφή και οι λιγότερες ευκαιρίες. Όλα αυτά εντοπίζονται στη βιβλιογραφία και επιβεβαιώνουν το γεγονός πως η ελληνική κοινωνία δεν διαφέρει, αλλά αντίθετα συντηρεί αντιλήψεις και ανισότητες, παρά την πρόοδο που έχει σημειωθεί.

Ένα ενδιαφέρον συμπέρασμα είναι η άποψη για τον φεμινισμό. Οι ερωτώμενοι αντιλαμβάνονται την θετική του επίδραση και συμβολή στην εξασφάλιση των δικαιωμάτων των γυναικών, ωστόσο πλέον φαίνεται να παίρνει αρνητικό πρόσημο το εν λόγω κίνημα, όπως αυτό του φανατισμού και ότι έχει παρεκκλίνει από τον αρχικό στόχο της ισότητας και πορεύεται προς μια κατεύθυνση διεκδίκησης περισσότερων δικαιωμάτων για τις γυναίκες (σε σχέση με τους άντρες). Αυτό γεννά ερωτηματικά για τη μελλοντική πορεία διεκδίκησης των γυναικών και την πιθανότητα ο αγώνας τους να συναντήσει σημαντικά εμπόδια ή να ξεχάσει τους αρχικούς του στόχους.

Σχετικά με την έμφυλη βία, το θλιβερό συμπέρασμα που προκύπτει από τα δεδομένα είναι πως οι γυναίκες αποτελούν θύματα κάθε μορφής βίας, η οποία μπορεί να προκύψει από οπουδήποτε (π.χ.

οικογενειακό περιβάλλον, εργασιακός χώρος, εκπαίδευση, φίλοι, ακόμα και περαστικοί στον δρόμο). Το εύρημα αυτό αποτελεί μια έκφραση της κοινωνίας η οποία είναι αναγκαίο να αλλάξει επιτακτικά και μέσω του οποίου φανερώνεται η δυσχερής θέση των γυναικών στα μάτια των πολιτών. Οι πολλαπλές αιτίες της βίας που εκφράζεται δείχνουν πως οι πιθανές παρεμβάσεις θα πρέπει να στοχεύσουν τις πολλές ρίζες του φαινομένου αυτούς.

Το ίδιο ισχύει και για τις αιτίες που προκαλούν τα φαινόμενα ανισότητας και βίας κατά των γυναικών. Πολλοί οι παράγοντες που προκαλούν αυτά τα αποτελέσματα και μάλιστα, είναι ισχυροί και δύσκολο να αλλάξουν, καθιστώντας απαραίτητη δυναμικές και αποφασιστικές δράσεις αντιμετώπισης τους.

7.2 Προτάσεις

Από τα παραπάνω συμπεράσματα, αλλά και τις απαντήσεις που δόθηκαν επί του θέματος, προκύπτουν οι ακόλουθες προτάσεις.

Αρχικά, τα θέματα ανισοτήτων και βίας πρέπει να αντιμετωπιστούν ολιστικά και από τη ρίζα τους. Για το σκοπό αυτό προτείνεται η συνεργασία πολλών και διαφορετικών μερών, όπως εκπαιδευτικοί, πολιτικοί, επαγγελματίες υγείας, τοπικοί φορείς και δικαιοσύνη. Προσεκτική μελέτη και συντονισμός είναι απαραίτητα για τη δημιουργία μιας δραστηκής παρέμβασης.

Προτείνεται η τροποποίηση των νόμων ώστε σε αυτούς να συμπεριλαμβάνονται οι άμεσες ποινές των θυτών, η δυνατότητα υποστήριξης των γυναικών, αλλά και πιο δίκαιες συνθήκες για τις γυναίκες, παραδείγματος χάρη στους εργασιακούς μισθούς. Επιπλέον, η παροχή επαγγελματιών υγείας για υποστήριξη των γυναικών που πέφτουν θύματα ανισότητας και βίας, ακόμα και των θυτών, καθώς και των οικογενειών μπορεί να συμβάλει σημαντικά. Η διαμόρφωση των εκπαιδευτικών προγραμμάτων ώστε να προωθούν τις αξίες του σεβασμού και της ισότητας αποτελούν ένα πολύ καλό μέσο για τη διασφάλιση ενός καλύτερου αύριο. Τέλος, η ενημέρωση της κοινωνίας με ημερίδες, σε σχολεία, στην εργασία και οπουδήποτε αλλού προτείνεται ως ένα δραστικό μέσο.

7.3 Μελλοντική έρευνα

Σε μελλοντικές έρευνες προτείνεται η συλλογή δεδομένων από άτομα από περισσότερες γεωγραφικές περιοχές της Ελλάδας, ώστε να προκύψει μια εικόνα από διαφορετικών δημογραφικών προφίλ άτομα του ελληνικού πληθυσμού. Ακόμα, ποσοτικές έρευνες με όσα αντλήθηκαν από τις συνεντεύξεις θα συμβάλει στην γενίκευση των αποτελεσμάτων.

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωσση

Aboud, F. (1988). *Children and Prejudice*. Blackwell.

Allport, G. W. (1954). *The nature of prejudice*. Addison-Wesley.

Baldwin, J. (2017). Culture, prejudice, racism, and discrimination. In *Oxford research encyclopedia of communication*.

Barone, C. (2011). Some things never change: Gender segregation in higher education across eight nations and three decades. *Sociology of education*, 84(2), 157-176.

Becker, J. C., Zawadzki, M. J., & Shields, S. A. (2014). Confronting and reducing sexism: A call for research on intervention. *Journal of Social Issues*, 70(4), 603-614.

Beede, D. N., Julian, T. A., Langdon, D., McKittrick, G., Khan, B., & Doms, M. E. (2011). Women in STEM: A gender gap to innovation. *Economics and Statistics Administration Issue Brief*, (04-11).

Bordalo, P., Coffman, K., Gennaioli, N., & Shleifer, A. (2016). Stereotypes. *The Quarterly Journal of Economics*, 131(4), 1753-1794.

Brinia, V. (2012). Men vs women; educational leadership in primary schools in Greece: an empirical study. *International Journal of educational management*, 26(2), 175-191.

Brandt, M. J., & Reyna, C. (2011). Stereotypes as attributions. In E.L. Simmon (Ed.), *Psychology of stereotypes* (pp. 47-80). Nova Science Publishers.

Brohan, E., Slade, M., Clement, S., & Thornicroft, G. (2010). Experiences of mental illness stigma, prejudice and discrimination: a review of measures. *BMC health services research*, 10(1), 1-11.

Brunell, L. & Burkett, E. (2024, Jan 24). *Feminism*. Britannica.

Buchmann, C., DiPrete, T. A., & McDaniel, A. (2008). Gender inequalities in education. *Annu. Rev. Sociol.*, 34, 319-337.

Casad, B. J., Petzel, Z. W., & Ingalls, E. A. (2019). A model of threatening academic environments predicts women STEM majors' self-esteem and engagement in STEM. *Sex Roles, 80*, 469-488.

Cassidy, W. P. (2019). *Sports Journalism and Women Athletes*. Palgrave macmillan.

Chacko, T. I. (1982). Women and equal employment opportunity: Some unintended effects. *Journal of Applied Psychology, 67*(1), 119–123. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.67.1.119>

Chathuranga, M. M. N. (2021). Gender Roles and Equal Opportunities for Women: A Theory Based Review of Contemporary Business Organisations. *Journal of Women Entrepreneurship & Business Management, 2*(1), 1-6.

Cho, S. & Davenport, L. D. (2007). Gender Discrimination in Korean Newsrooms. *Asian Journal of Communication, 17*(3), 286-300. <https://doi.org/10.1080/01292980701458372>

Clarke, V., & Braun, V. (2017). Thematic analysis. *The journal of positive psychology, 12*(3), 297-298.

Cockrill, K., Upadhyay, U. D., Turan, J., & Greene Foster, D. (2013). The stigma of having an abortion: development of a scale and characteristics of women experiencing abortion stigma. *Perspectives on Sexual and Reproductive Health, 45*(2), 79-88.

Collins, P. H. (1990). Black feminist thought in the matrix of domination. *Black feminist thought: Knowledge, consciousness, and the politics of empowerment, 138*(1990), 221-238.

Conger, D., & Dickson, L. (2017). Gender imbalance in higher education: Insights for college administrators and researchers. *Research in Higher Education, 58*, 214-230.

Cooky, C., Messner, M.A. & Hextrum, R.H. (2013). Women Play Sport, But Not on TV: A Longitudinal Study of Televised News Media. *Communication & Sport, 1*(3), 203-230. <https://doi.org/10.1177%2F2167479513476947>

Cooky, C., Messner, M.A. & Musto, M. (2015). “It’s Dude Time!”: A Quarter Century of Excluding Women’s Sports in Televised News and Highlight Shows. *Communication & Sport, 3*(3), 261-287. <https://doi.org/10.1177%2F2167479515588761>

- Cooky, C., Wachs, F. L., Messner, M. & Dworkin, S. L. (2010). It's Not About the Game: Don Imus, Race, Class, Gender and Sexuality in Contemporary Media. *Sociology of Sport Journal*, 27(2), 139-159. <https://doi.org/10.1123/ssj.27.2.139>
- Crocker, J., Major, B. & Steele, C. (1998). Social Stigma. IN D.T. Gilbert, S.T. Fiske & G. Lindzey (Eds.), *The handbook of social psychology* (4th ed., Vol. 2, pp.504-553). McGraw-Hill.
- Dardenne, B., Dumont, M., & Bollier, T. (2007). Insidious dangers of benevolent sexism: consequences for women's performance. *Journal of personality and social psychology*, 93(5), 764.
- Dedotsi, S., & Paraskevopoulou-Kollia, E. A. (2015). Social work students' conception on roles within the family in Greece. *European Journal of Social Work*, 18(1), 114-128. <https://doi.org/10.1080/13691457.2014.883366>
- Dicke, A. L., Safavian, N., & Eccles, J. S. (2019). Traditional gender role beliefs and career attainment in STEM: A gendered story?. *Frontiers in psychology*, 1053.
- Diekman, A. B., & Goodfriend, W. (2006). Rolling with the changes: A role congruity perspective on gender norms. *Psychology of Women Quarterly*, 30(4), 369-383.
- Donnelly, R. (2015). Gender, careers and flexibility in consultancies in the UK and the USA: a multi-level relational analysis. *The International Journal of Human Resource Management*, 26(1), 80-99.
- Duncan, M. C., Messner, M. A. & Willms, N. (2005). *Gender in Televised Sports: News and Highlights Shoes, 1989-2004*. LA84 Foundation.
- Effiong, A., & Inyang, S. (2018). A brief history and classification of feminism. In D. Oluwagbemi-Jacob, M. Egbai & A. Effiong (Eds.), *A General Introduction to Feminism and Feminist Philosophy*. CreateSpace.
- Ehrlich, H. J. (1973). *The social psychology of prejudice: A systematic theoretical review and propositional inventory of the American social psychological study of prejudice*. John Wiley & Sons.

- Ellemers, N. (2014). Women at work: How organizational features impact career development. *Policy insights from the behavioral and brain sciences*, 1(1), 46-54.
- Fishbein, H. D. (2003). The genetic/evolutionary basis of prejudice and hatred. *J. Hate Stud.*, 3, 113.
- Foss, K. A., & Foss, S. K. (1994). Personal experience as evidence in feminist scholarship. *Western Journal of Communication (includes Communication Reports)*, 58(1), 39-43.
- Galick, A. (2016). Women's Roles in Families. *Encyclopedia of Family Studies*, 1-3.
- Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the management of spoiled identity*. Prentice Hall.
- Gouvias, D., & Alexopoulos, C. (2018). Sexist stereotypes in the language textbooks of the Greek primary school: a multidimensional approach. *Gender and Education*, 30(5), 642-662. <https://doi.org/10.1080/09540253.2016.1237620>
- Hardin, M. & Shain, S. (2006). “Feeling Much Smaller than You Know You Are”: The Fragmented Professional Identity of Female Sports Journalists. *Critical Studies in Media Communication*, 23(4), 322-338. <https://doi.org/10.1080/07393180600933147>
- Harris, J. & Clayton, B. (2002). Femininity, Masculinity, Physicality and the English Tabloid Press: The Case of Anna Kournikova. *International Review for the Sociology of Sport*, 37(3-4), 397-413. <https://doi.org/10.1177%2F1012690202037004024>
- Harrison, G. (2018). “We want to see you sex it up and be slutty:” post-feminism and sports media’s appearance double standard. *Critical Studies in media communication*, 36(2), 140-155.
- Heilman, M. E. (2012). Gender stereotypes and workplace bias. *Research in organizational Behavior*, 32, 113-135.
- Henry, P. J., & Pratto, F. (2010). Power and racism. In A. Guinote & T. K. Vescio (Eds.), *The social psychology of power* (pp. 341–362). The Guilford Press.
- Hogg, M.A. & Vaughan, G.M. (2010). *Κοινωνική Ψυχολογία* (Ε. Βασιλικός & Α. Αρβανίτης, Μτφρ., Α. Χαντζή, Επίμ.). Gutenberg.

- Hoyt, C. L., & Murphy, S. E. (2016). Managing to clear the air: Stereotype threat, women, and leadership. *The leadership quarterly*, 27(3), 387-399.
- Kian, E. M., Vincent, J. & Mondello, M. (2008). *Sociology of Sport Journal*, 25(2), 223-242. <https://doi.org/10.1123/ssj.25.2.223>
- Kiser, A. I. (2015). Workplace and leadership perceptions between men and women. *Gender in Management: An International Journal*, 30(8), 598-612.
- Kite, M. E., Whitley Jr, B. E., & Wagner, L. S. (2022). *Psychology of prejudice and discrimination*. Taylor & Francis.
- Koch, A. J., D'Mello, S. D., & Sackett, P. R. (2015). A meta-analysis of gender stereotypes and bias in experimental simulations of employment decision making. *Journal of applied psychology*, 100(1), 128.
- Kulich, C., Trojanowski, G., Ryan, M. K., Alexander Haslam, S., & Renneboog, L. D. (2011). Who gets the carrot and who gets the stick? Evidence of gender disparities in executive remuneration. *Strategic Management Journal*, 32(3), 301-321.
- Mckinsey & Company, Madgavkar, A., White, O., Krishnan, M., Azcue, X., & Mahajan, D. (2020). COVID-19 and gender equality: Countering the regressive effects.
- Merill, K., Bryant, A., Dolan, E. & Chang, S. (2012). The Male Gaze and Online Sports Punditry: Reactions to the Ines Sainz Controversy on the Sports Blogosphere. *Journal of Sport and Social Issues*, 39(1), 40-60. <https://doi.org/10.1177%2F0193723512455920>
- Messner, M.A., Duncan, M. C. & Cooky, C. (2003). Silence, Sports Bras, And Wrestling Porn: Women in Televised Sports News and Highlights Shows. *Journal of Sport and Social Issues*, 27(1), 38-51. <https://doi.org/10.1177%2F0193732502239583>
- Milner, D. (1983). *Children & Race*. Sage Publications.
- Munro, E. (2013). Feminism: A fourth wave?. *Political insight*, 4(2), 22-25.

- North, L. (2014). The Gender of “soft” and “hard” news: Female journalists' views on gendered story allocations. *Journalism Studies*, 17(3), 356-373. <https://doi.org/10.1080/1461670X.2014.987551>
- Odhiambo, T. (2022). *History of Feminism*. Available at: <http://dx.doi.org/10.13140/RG.2.2.29497.03688>
- Papadakis, S. (2018). Gender stereotypes in Greek computer science school textbooks. *International Journal of Teaching and Case Studies*, 9(1), 48-71. <https://doi.org/10.1504/IJTCS.2018.090196>
- Parker, P. (2015). The historical role of women in higher education. *Administrative Issues Journal*, 5(1), 3.
- Paudel, V., & Baral, K. P. (2015). Women living with HIV/AIDS (WLHA), battling stigma, discrimination and denial and the role of support groups as a coping strategy: a review of literature. *Reproductive health*, 12(1), 1-9.
- Ponterotto, D. (2014). Trivializing the Female Body: A Cross-cultural Analysis of the Representation of Women in Sports Journalism. *Journals and Campus Publications*, 15(2), 94-111. <https://vc.bridgew.edu/jiws/vol15/iss2/7>
- Rahman, M. S. (2013). Climate change, disaster and gender vulnerability: A study on two divisions of Bangladesh. *American Journal of Human Ecology*, 2(2), 72-82.
- Rampton, M. (2015). Four waves of feminism. *Pacific University Oregon*, 25, 1-10.
- Rattansi, A. (2020). *Racism: A very short introduction*. Oxford University Press.
- Sekścińska, K., Trzcińska, A., & Maison, D. A. (2016). The influence of different social roles activation on women's financial and consumer choices. *Frontiers in psychology*, 7, 365.
- Shugart, H. (2001). Parody as subversive performance: Denaturalizing gender and reconstituting desire in Ellen. *Text and Performance quarterly*, 21(2), 95-113.

Sowislo, J. F., & Orth, U. (2013). Does low self-esteem predict depression and anxiety? A meta-analysis of longitudinal studies. *Psychological Bulletin*, 139(1), 213–240. <https://doi.org/10.1037/a0028931>

Tabassum, N., & Nayak, B. S. (2021). Gender stereotypes and their impact on women's career progressions from a managerial perspective. *IIM Kozhikode Society & Management Review*, 10(2), 192-208.

Tamir, I., Yarchi, M., & Galily, Y. (2017). Women, sport and the media: Key elements at play in the shaping of the practice of women in sports journalism in Israel. *Communications*, 42(4), 441-464. <https://doi.org/10.1515/commun-2017-0039>

Vargün, B. (2016). Men's and women's position in the family in the context of social gender roles. *Journal of Human Sciences*, 13(2), 2952-2959.

Von Hippel, C., Issa, M., Ma, R., & Stokes, A. (2011). Stereotype threat: Antecedents and consequences for working women. *European Journal of Social Psychology*, 41(2), 151-161.

Wood, E. A. (2008). Consciousness-raising 2.0: Sex blogging and the creation of a feminist sex commons. *Feminism & Psychology*, 18(4), 480-487.

Zhao, S., Setoh, P., Storage, D., & Cimpian, A. (2022). The acquisition of the gender-brilliance stereotype: Age trajectory, relation to parents' stereotypes, and intersections with race/ethnicity. *Child development*, 93(5), e581-e597.

Ελληνική

ΕΚΤ (2020). *Η συμμετοχή των γυναικών στην Έρευνα & Ανάπτυξη στην Ελλάδα*. Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης και Ηλεκτρονικού Περιεχομένου.

ΚΕΘΙ (2019). «Εκλέγειν και Εκλέγεσθαι»: Διερεύνηση και καταγραφή αντιλήψεων και πεποιθήσεων για θέματα συμμετοχής και εκπροσώπησης γυναικών σε δομές λήψης πολιτικών αποφάσεων. Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας.

ΚΕΜΕΦΙ (2022). *Η θέση της γυναίκας στην ελληνική κοινωνία*. Κέντρο Μελετών Πολιτικής για το Φύλο και την Ισότητα & Eurolife FFH.

Μαλτέζου, Δ., & Κουλαουζίδης, Γ. Α. (2020). Έμφυλα στερεότυπα και μετασχηματισμός θεωρήσεων στην εσπερινή εκπαίδευση ενηλίκων: νοητικές συνήθειες και αποπροσανατολιστικά βιώματα γυναικών που επιστρέφουν στην εκπαίδευση. *Έρευνα στην Εκπαίδευση*, 9(1), 92-111.

ΣΕΒ (2023). *Επιχείρηση Ισότητα: Μια έρευνα για τη θέση των γυναικών στις επιχειρήσεις στην Ελλάδα*. ΣΕΒ.

Παράρτημα Ι. Οδηγός συνέντευξης

Εισαγωγικές ερωτήσεις

1. Ηλικία
2. Οικογενειακή κατάσταση
3. Ηλικία
4. Εργασία

Πρώτος θεματικός άξονας – Η αντίληψη για τη γυναίκα

1. Περιγράψτε μου μια τυπική γυναίκα. Ποια είναι τα χαρακτηριστικά που τις διαχωρίζουν από τους άνδρες;
2. Ποιος είναι ο σκοπός της γυναίκας στην κοινωνία; Είναι διαφορετικός από αυτός των ανδρών;
3. Περιγράψτε μου τώρα ορισμένες κατηγορίες γυναικών που υπάρχουν και διαφέρουν από την τυπική γυναίκα; Ποια είναι η άποψη σας για αυτές;
4. Γνωρίζετε κάποια στερεότυπα σχετικά με το φύλο που να ισχύουν σήμερα; Ποιος είναι ο λόγος που υπάρχουν;
5. Ποια είναι η άποψή σας για το φεμινισμό; Τι διεκδικούν οι γυναίκες σήμερα και που θα καταλήξει ο αγώνας τους;

Δεύτερος θεματικός άξονας – Η θέση και οι ρόλοι της γυναίκας σήμερα

1. Ποια πιστεύετε ότι είναι η θέση της γυναίκας στην οικογένεια σήμερα; Ποιους ρόλους αναλαμβάνει σε αυτή και πως διαφέρουν από αυτή των ανδρών; Ποιοι είναι οι ρόλοι που πρέπει να αναλαμβάνει; Διαφέρουν αυτοί που πρέπει με αυτούς που αναλαμβάνει;
2. Στην εργασία; Πρέπει να εργάζεται η γυναίκα; Τι επαγγέλματα θα πρέπει να αναλαμβάνει; Υπάρχουν συγκεκριμένα επαγγέλματα στα οποία τους ταιριάζει περισσότερο να είναι διευθυντές /προϊστάμενοι; Πως αντιλαμβάνεστε μια γυναίκα που είναι αφοσιωμένη στην καριέρα της, ποια είναι τα χαρακτηριστικά της; Πόσο θετικό ή αρνητικό είναι να υπάρχει μια γυναίκα προϊστάμενος/διευθυντής (και) με άνδρες υφιστάμενους;
3. Σχετικά με την εκπαίδευση; Γνωρίζετε πως περισσότερες γυναίκες παρά άνδρες σήμερα φοιτούν στην τριτοβάθμια στο επίπεδο προπτυχιακού; Γιατί συμβαίνει αυτό; Θα πρέπει να αφοσιώνονται στην καριέρα τους; Θα πρέπει να επικεντρώνονται σε συγκεκριμένους κλάδους; Γιατί;
4. Στον αθλητισμό; Θα πρέπει οι γυναίκες να αφοσιώνονται στον αθλητισμό και σε μια αθλητική καριέρα; Γιατί;

Τρίτος θεματικός άξονας – Φαινόμενα ανισότητας

1. Εντοπίζετε θέματα ανισότητας μεταξύ των φύλων στην οικογένεια;
2. Στην εργασία;
3. Στην εκπαίδευση;
4. Στον αθλητισμό;
5. Σε κάποια άλλη πτυχή της κοινωνίας;
6. Που εντοπίζετε τη μεγαλύτερη ανισότητα για τις γυναίκες;
7. Η νοοτροπία της ανισότητας, αν υπάρχει, προέρχεται μόνο από άνδρες ή και από γυναίκες;

Τέταρτος θεματικός άξονας – Φαινόμενα βίας

1. Γνωρίζετε/θεωρείτε ότι υφίστανται σήμερα φαινόμενα βίας κατά των γυναικών;
2. Σε ποιες περιπτώσεις και ποιους τομείς συμβαίνουν τα περιστατικά αυτά;
3. Ποιοι είναι οι θύτες και ποια τα κίνητρά τους;
4. Τι μορφή βίας και κακοποίησης λαμβάνουν οι γυναίκες σήμερα, αν λαμβάνουν;
5. Ποια η αντίδρασή τους;

Πέμπτος θεματικός άξονας – Αιτίες και τρόποι βελτίωσης

1. Ποιες πιστεύετε ότι είναι οι αιτίες και οι παράγοντες που καθορίζουν τις αντιλήψεις σχετικά με τη θέση και το ρόλο της γυναίκας στην κοινωνία;
2. Με ποιους τρόπους πιστεύετε ότι θα μπορούν να αντιμετωπιστούν φαινόμενα ανισότητας;
3. Με ποιους τρόπους πιστεύετε ότι θα μπορούν να αντιμετωπιστούν φαινόμενα βίας κατά των γυναικών;
4. Τι θεωρείτε πως θα πρέπει να αλλάξει; Περιγράψτε μου έναν ιδανικό κόσμο όσον αφορά τη θέση και τον ρόλο των ανδρών και των γυναικών στην κοινωνία. Πόσο εφικτό είναι αυτό να συμβεί;

Κλείσιμο

Έχετε να συμπληρώσετε κάτι τελευταίο;

Σας ευχαριστώ θερμά για τη συμμετοχή σας